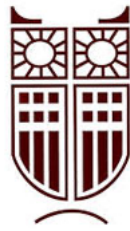

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY
OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Η επιρροή των ιδεών του Cesare Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες

Χρήστος-Στέλιος Μελισσουργός

A. M. 3219M003

Τριμελής Επιτροπή:

Επ. Καθ. Βασιλική Βλάχου (Επιβλέπουσα)

Καθ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Ομ. Καθ. Ιάκωβος Φαρσεδάκης

Αθήνα, Μάιος 2022

Στους οραματιστές αυτού του κόσμου

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	8
---------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΑΝΑΤΕΛΛΕΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΝ C. BECCARIA

1.1 Μορφές δικαίου αρχαίων ανατολικών λαών.....	11
1.1.1 Οι νομοθεσίες της Μεσοποταμίας.....	11
1.1.2 Το δίκαιο της Βίβλου.....	12
1.2 Αρχαίο ελληνικό δίκαιο.....	13
1.2.1 Η νομοθεσία της Σπάρτης.....	14
1.2.2 Οι νόμοι στην Αρχαία Αθήνα.....	15
1.3 Το δίκαιο της Αρχαίας Ρώμης.....	18
1.4 Βυζαντινό δίκαιο.....	20
1.5 Το δίκαιο της Δυτικής Ευρώπης τον Μεσαίωνα.....	21
1.6 Οι αλλαγές στην ποινική καταστολή κατά τον 17 ^ο αιώνα.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

2.1 Η ποινική μεταχείριση στη διάρκεια του 18 ^{ου} αιώνα.....	25
2.2 Οι φιλόσοφοι που επηρέασαν τον C. Beccaria.....	26
2.2.1 Οι σκέψεις του Montesquieu για τους νόμους.....	26
2.2.2 Η ουτοπική πολιτεία του Jean-Jacques Rousseau.....	28
2.2.3 Η συνεισφορά των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων.....	30
2.3 Ο βίος και το έργο του C. Beccaria.....	32
2.4 Οι βασικές αρχές του C. Beccaria στο «Περί αδικημάτων και ποινών».....	34
2.5 Οι πρώτες επιδράσεις του έργου του.....	36

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΟΥ C. BECCARIA ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΟΙΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΥΣΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

3.1 « <i>Nullum crimen nulla poena sine lege</i> ».....	39
3.2 Περί της ερμηνείας των νόμων από την πλευρά των δικαστών.....	40
3.3 Η διάκριση μεταξύ εγκλήματος και αμαρτίας.....	42
3.4 Περί καθολικότητας του νόμου.....	45
3.5 Η εσχάτη των ποινών.....	47
3.6 Περί ηπιότητας των ποινών.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ C. BECCARIA ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΥΣΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

4.1 Περί Ανακριτικής.....	56
4.2 Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.....	59
4.3 Η εξέταση των μαρτύρων.....	62
4.4 Η ποινή φυλάκισης και τα σύνορα του νόμου.....	65
4.5 Περί πατριαρχίας και ενδοοικογενειακής βίας.....	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΟΜΗ ΑΝΕΚΠΛΗΡΩΤΟ

5.1 Το ζήτημα του νομικού πληθωρισμού και της επανεξέτασης των νόμων.....	75
5.2 Η κατεύθυνση της αντεγκληματικής πολιτικής.....	77
5.3 Ο ρόλος της εκπαίδευσης.....	79
Συμπέρασμα.....	81
Βιβλιογραφία.....	83

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι στην επιστημονική κοινότητα της Εγκληματολογίας δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του εγκλήματος, ο οποίος να ικανοποιεί όλες τις σχολές και τα φιλοσοφικά ρεύματα της εκάστοτε εποχής. Το αυτό ισχύει και για τον ορισμό του εγκληματία. Αντικείμενο μελέτης της βασικής έρευνας της Εγκληματολογίας, αποτελεί ο διαπράττων προώρως βαριά εγκλήματα, ο οποίος μάλιστα υποτροπιάζει. Κάπως έτσι, από τις απόψεις περί εκ γενετής εγκληματία, φτάσαμε να συζητάμε ότι ίσως τελικά ο εγκληματίας είναι ένα δημιούργημα της κοινωνικής αντίδρασης και του κοινωνικού στιγματισμού. Βέβαια αν το σκεφτούμε καλύτερα, τέτοιες αντιφάσεις σε θεωρητικό στάδιο μόνο καλό μπορούν να κάνουν στην επιστήμη της Εγκληματολογίας, καθώς με τον τρόπο αυτό, εξελίσσεται η εγκληματολογική σκέψη. Παρόμοιες όμως αντιφάσεις στο εμπειρικό στάδιο είναι ικανές να θίξουν την αξιοπιστία της επιστήμης. Για τον λόγο αυτό όταν επιθυμούμε μία σύντομη και ασφαλή απάντηση στο ερώτημα ποιος ονομάζεται τελικά εγκληματίας, ακολουθούμε συνήθως την «νομική οδό». Σύμφωνα, λοιπόν, με τον ποινικό νόμο εγκληματίας ονομάζεται εκείνος ο οποίος παραβιάζει τους ποινικούς κανόνες.¹

Υπάρχουν όμως και ορισμένες σταθερές απόψεις σχετικά με το ζήτημα αυτό, οι οποίες είναι αποδεκτές σχεδόν από όλους. Η πρώτη είναι ότι δεν υπάρχει διαχρονικά ανθρώπινη κοινωνία χωρίς έγκλημα, ανεξάρτητα από την εποχή, το μέρος και το εκάστοτε σύστημα διακυβέρνησης.² Η δεύτερη είναι ότι όσο υπάρχουν κανόνες θα υπάρχει έγκλημα, και όσο υπάρχει έγκλημα τόσο θα υπάρχει και η απάντηση σε αυτό. Παρατηρούμε λοιπόν μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στα στοιχεία του εγκληματικού φαινομένου, δηλαδή ανάμεσα στον κανόνα, την παράβαση και την κύρωση. Ο κύκλος μάλιστα της αλληλεπίδρασης των στοιχείων αυτών φαίνεται να επιταχύνεται ανάλογα με τον ρυθμό ανάπτυξης της εκάστοτε κοινωνίας.³ Με βάση το σκεπτικό αυτό μαζί με το έγκλημα αναπτύσσεται και ο μηχανισμός της κοινωνικής αντίδρασης. Η τελευταία, τροφοδοτείται κάθε φορά από τις αξίες της εκάστοτε κοινωνίας στην εκάστοτε εποχή.

¹ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ. 49.

² Βλ. Το ίδιο, σ. 72.

³ Βλ. Το ίδιο, σ. 72-73.

Αποδέκτης αυτής της αντίδρασης είναι συνήθως ο εγκληματίας ως υποκατάστατο του εγκλήματος, εφόσον δεν μπορεί να καταπολεμηθεί το ίδιο το έγκλημα.⁴

Με ένα μέρος της κοινωνικής αντίδρασης να επικεντρώνεται στον εγκληματία, δημιουργείται το ζήτημα της μεταχείρισης του. Τι σημαίνει άραγε η έννοια «μεταχείριση του εγκληματία» ; Την απάντηση μας την δίνει ο αείμνηστος Ηλίας Δασκαλάκης στο ομότιτλο βιβλίο του. *«Ο όρος “μεταχείριση” σημαίνει ανάπτυξη δράσης πάνω σε ένα έμψυχο αντικείμενο, με σκοπό την πραγματοποίηση ενός ορισμένου αποτελέσματος»*.⁵ Κοιτάζοντας κανείς πίσω στον χρόνο, θα διαπιστώσει πως ο τρόπος μεταχείρισης του εγκληματία ποικίλει σε μεγάλο βαθμό διαχρονικά, καθώς από τις σωματικές ποινές, δηλαδή τα βασανιστήρια και την επιβολή θανατικής ποινής, καταλήξαμε να μιλάμε σήμερα μέχρι και για την κοινωνική επανένταξη του εγκληματία. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον λοιπόν, εντοπίζεται στον σημαντικότερο παράγοντα που άλλαξε τον ρου της ιστορίας. Ο παράγοντας αυτός έχει ονοματεπώνυμο και λέγεται Cesare Beccaria. Ο Ιταλός αυτός Διαφωτιστής, στο έργο του *«Περί αδικημάτων και ποινών»* θέτει νέες αρχές, οι οποίες αποτελούν σταθμό στην εξελικτική πορεία της κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκληματία, προς μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση, χωρίς αυθαιρεσίες από πλευράς των κρατικών οργάνων.⁶ Ο C. Beccaria, με τα λόγια: *«τι σύνθετος λαβύρινθος αλλόκοτων παραλογισμών που αναμφίβολα θα μοιάζουν απίστευτοι στις ευτυχέστερες εποχές του μέλλοντος»*,⁷ εκφράζει την πεποίθηση του ότι οι κοινωνίες του μέλλοντος θα πορεύονται με διαφορετικές αρχές και αξίες, με αποτέλεσμα να κατακτήσουν την ευτυχία. Η επιρροή των ιδεών του προς την κατεύθυνση αυτή είναι δεδομένη. Επομένως στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον τρόπο, αλλά και την έκταση της επιρροής των ιδεών του C. Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες.

⁴ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ. 60.

⁵ Βλ. Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση Εγκληματία*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ. 1.

⁶ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.78.

⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.112.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΑΝΑΤΕΛΛΕΙ

Κεφάλαιο I

Το ποινικό δίκαιο πριν από τον C. Beccaria

1.1 Μορφές δικαίου αρχαίων ανατολικών λαών

Για την κατανόηση της σπουδαιότητας των ιδεών του C. Beccaria κρίνεται απαραίτητη μία σχετικά σύντομη ιστορική αναδρομή της προϋπάρχουσας εγκληματολογικής σκέψης, όπως αυτή διατυπώνεται στα ποινικά δίκαια κάθε εποχής, η οποία θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε τον λόγο για τον οποίο χαρακτηρίζουμε επαναστατικές τις ιδέες του C. Beccaria και σταθμό, όχι μόνο για την ιστορία του Ποινικού Δικαίου, αλλά και της ανθρωπότητας. Η ιστορία του Ποινικού Δικαίου απαιτεί μια πολυεπιστημονική προσέγγιση, καθώς για την ιστορική μελέτη της κοινωνικής αντίδρασης καθίσταται αναγκαία η συνδρομή αρκετών επιστημών όπως αυτή της Εθνογραφίας και της Ανθρωπολογίας, δεδομένου ότι ο τύπος του εγκλήματος και της τιμωρίας του ποικίλει και εξελίσσεται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το χωροχρονικό πλαίσιο που εξετάζουμε.⁸

1.1.1 Οι νομοθεσίες της Μεσοποταμίας

Παρά το γεγονός ότι ο Κώδικας του Χαμουραμί είναι η πιο πολύπλοκη και ευρέως γνωστή νομοθεσία αρχαίων πολιτισμών της ανατολής, σύμφωνα με ανακαλύψεις δεν είναι και η αρχαιότερη. Άλλοι κώδικες που εφαρμοστήκαν, όπως εκείνος του βασιλιά Urukagina γύρω στο 2350 π.Χ. και αυτός του ηγεμόνα της Μεσοποταμίας Ur-Nammu γύρω στο 2100 π.Χ., φαίνονται να είναι τα αρχαιότερα αποτυπωμένα δίκαια της ανθρωπότητας. Ο πρώτος κώδικας εισήγαγε στη Μεσοποταμία κοινωνικές μεταρρυθμίσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς και γενικούς νόμους υπεράσπισης των φτωχών έναντι των πλουσίων. Ο δεύτερος κώδικας κινήθηκε επίσης στο ίδιο μήκος κύματος με μέτρα αποφυγής της τοκογλυφίας, της φτώχειας και φυσικά του φόνου και της κλοπής. Ωστόσο, οι λίγες πληροφορίες που διαθέτουμε από τα αποσπασματικά κομμάτια των νομοθεσιών ή τις αναφορές σε αυτές που ανακαλύφθηκαν, δεν μας επιτρέπουν, όπως είναι λογικό, μια πιο λεπτομερή ανάλυση.⁹

⁸ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.59.

⁹ Βλ. Χάιδου Α., *Ποινολογία-Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ.18.

Το αυτό δεν ισχύει βέβαια για τον Κώδικα του Χαμουραμπί, ο οποίος ανακαλύφθηκε το 1902 στα Σούσα της Περσίας, σκαλισμένος σε έναν κυλινδρικό λίθο από διορίτη, τον οποίο σήμερα μπορεί κάποιος να επισκεφτεί στο μουσείο του Λούβρου, στο Παρίσι. Η Βαβυλωνιακή αυτή νομοθεσία εφαρμόστηκε την περίοδο ακμής της περιοχής, 1792-1750 π.Χ., δηλαδή την περίοδο βασιλείας του Χαμουραμπί, καθώς μετά τον θάνατο του η αυτοκρατορία εξασθένησε και η πόλη της Βαβυλωνίας καταλήφθηκε από τους Χετταίους. Αποτελούμενος από 282 άρθρα, ο Κώδικας διακρίνεται για τον ανταποδοτικό χαρακτήρα του και για το πνεύμα ταυτοπάθειας που τον διακατέχει, με τις θανατικές και τις σωματικές ποινές να κυριαρχούν.¹⁰ Για παράδειγμα μερικοί νόμοι του Χαμουραμπί ήταν οι εξής : εάν ο χειρουργός γινόταν η αιτία να πεθάνει ο ασθενής την ώρα της εγχείρησης, του έκοβαν το χέρι, ή εάν κάποιος αδυνατούσε να αποπληρώσει το χρέος του, παραχωρούσε στον δανειστή την γυναίκα του ως σκλάβο. Επίσης, εάν κάποιος έχτιζε κακότεχνα ένα σπίτι και αυτό καταρρέοντας σκότωνε τον ιδιοκτήτη του, ο χτίστης καταδικαζόταν σε θάνατο, αν όμως το θύμα της κατάρρευσης ήταν το παιδί του ιδιοκτήτη, δεν καταδικαζόταν σε θάνατο ο χτίστης αλλά το παιδί του.¹¹ Κάτι ακόμα αξιοσημείωτο της νομοθεσίας αυτής, είναι ότι οι ποινές διαφοροποιούνται ανάλογα με την θέση που κατέχει ο δράστης ή το θύμα στην κοινωνία. Έτσι, για την διάπραξη του ίδιου εγκλήματος ένας αριστοκράτης θα τιμωρηθεί επιεικέστερα από έναν ελεύθερο, με τον δούλο να τιμωρείται φυσικά πιο σκληρά από όλους. Ένα άλλο ενδιαφέρον άρθρο σχετικά με την ληστεία ορίζει ότι εάν ο ένοχος δεν συλληφθεί, ο κυβερνήτης της επικράτειας όπου έλαβε χώρα η ληστεία οφείλει να αποζημιώσει το θύμα για την χαμένη περιουσία του, σύμφωνα με όσα εκείνο ορκίστηκε στον Θεό ότι έχασε.¹²

1.1.2 Το δίκαιο της Βίβλου

Όπως ο βασιλιάς Χαμουραμπί παρέλαβε τον Κώδικα του από τον θεό ήλιο των Σουμέριων, ή αλλιώς τον θεό Σαμάς, αντίστοιχα ο Μωυσής τον 13^ο αιώνα π.Χ. παρέλαβε στο όρος Σινά τις Δέκα Εντολές από τον Θεό. Ο Δεκάλογος αυτός αποτέλεσε την βάση της εβραϊκής νομοθεσίας, η οποία σε αντίθεση με τον παραπάνω Κώδικα ήταν μια θεοκρατική και θεοκεντρική νομοθεσία, με κύριο χαρακτηριστικό της ότι συνέδεσε

¹⁰ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.30-32.

¹¹ Βλ. Chandler Fiona, *Εγκυκλοπαίδεια του Αρχαίου Κόσμου*, Μετάφραση Σακκά-Νικολακοπούλου Ναννίνα, Εκδόσεις Άγκυρα, Αθήνα, 2002, σ.32.

¹² Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.32-34.

και ταύτισε το έγκλημα με την αμαρτία, κάτι που ο C. Beccaria επιχείρησε να αλλάξει όπως θα δούμε παρακάτω στην εργασία μας. Ο Μωσαϊκός νόμος απευθυνόταν σε μία ποιμενική - αγροτική κοινωνία, επομένως βλέπουμε τον νόμο να είναι πρώτη φορά καθολικός, χωρίς κλιμακωτές ποινές που διαφοροποιούνται με βάση την κοινωνική θέση του δράστη και του θύματος.¹³

Βασική αρχή της βιβλικής νομοθεσίας είναι η αρχή της ταυτοπάθειας, η οποία απεικονίζεται με τον καλύτερο τρόπο στον περίφημο νόμο «οφθαλμόν αντί οφθαλμού, οδόντα αντί οδόντος, χείρα αντί χειρός...». Επίσης, ο μωσαϊκός νόμος διέπεται και από το πνεύμα της συλλογικότητας με διττή σημασία. Αφενός παρατηρείται μία συλλογική ευθύνη στο έγκλημα και άρα συλλογική τιμωρία της οικογένειας ή και της φυλής του δράστη, ενώ αφετέρου η εκτέλεση της θανατικής ποινής δια λιθοβολισμού, διεξάγεται συλλογικά από όλη την κοινότητα.¹⁴

1.2 Αρχαίο ελληνικό δίκαιο

Το μοτίβο του θεόσταλτου και ουρανοκατέβατου δικαίου συνεχίζεται και σε αυτή την περίπτωση. Ο Ησίοδος στο ποίημα του «*Έργα και Ημέραι*» αναφέρει προϊστορικά ότι οι αρχαίοι Έλληνες, υπό την μορφή ενός «γένους», παρέλαβαν την Δικαιοσύνη από τον θεό Δία, ως το υπέρτατο αγαθό.¹⁵ Όπως λοιπόν ο Δίας έλυne τις διαφορές των θεών, φρόντιζε άλλοτε με φανερό τρόπο και άλλοτε με κρυφό, να λύνει και τις διαφωνίες των ανθρώπων, να προστατεύει τους ανίσχυρους, να τιμωρεί όσους δεν φοβούνταν τους θεούς και καταπατούσαν τον δίκαιο του, αλλά ακόμα και να παραχωρεί χάρη σε καταδικασμένους.¹⁶ Περνώντας στην αρχαϊκή εποχή και τον 8^ο αιώνα π.Χ., παρατηρούμε την διάσπαση του φυλετικού κράτους και την δημιουργία πόλεων-κρατών, ως μια νέα μορφή πολιτικής οργάνωσης. Παρά το γεγονός ότι η κάθε «πόλις-κράτος» εφάρμοζε τους δικούς της θεσμούς και νόμους, έχει επικρατήσει ο όρος «αρχαίο ελληνικό δίκαιο» για τις ελληνικές πόλεις-κράτη συνολικά, καθώς διακρίνουμε σε αυτές κοινούς θεσμούς και τις ίδιες βασικές αρχές δικαίου, εφόσον το δίκαιο μιας πόλεως-κράτους επηρεαζόταν από το δίκαιο μιας άλλης, με την μεγαλύτερη επιρροή να την

¹³ Βλ. Χάιδου Α., *Ποινολογία-Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ.23.

¹⁴ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.36-37.

¹⁵ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.57.

¹⁶ Βλ. Ρούσσοσ Ε./Κακριδής Ι., *Ελληνική Μυθολογία, Κοσμογονία-Δωδεκάθεο*, Τόμος Β', Τα Νέα/Άλτερ Εγκο Α.Ε., Αθήνα, 2021, σ.199.

ασκεί το δίκαιο της Αρχαίας Αθήνας.¹⁷ Η εφαρμογή των νόμων αυτών είχε ως αποτέλεσμα να χαρακτηριστούν οι αρχαίοι Έλληνες ως οι απώτεροι πρόδρομοι της γένεσης της εγκληματολογικής σκέψης, με τον τίτλο αυτό σαφώς να τους τιμά, αλλά ταυτόχρονα να τους αδικεί, καθώς πολλές ιδέες τους συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να θεωρούνται εξαιρετικά επίκαιρες, ειδικότερα εκείνες που αναπτύχθηκαν στην Αρχαία Αθήνα κατά την διάρκεια της κλασικής περιόδου.¹⁸

1.2.1 Η νομοθεσία της Σπάρτης

Παρά το γεγονός ότι η αρχαιότερη γραπτή νομοθεσία όχι μόνο στον ελληνικό, αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο εντοπίζεται στην Κρήτη και πιο συγκεκριμένα στη Γόρτυνα, όπου οι νόμοι της πόλεως-κράτους αποτυπώνονται στη Μεγάλη Επιγραφή, η οποία αποτελείται από 12 δέλτους,¹⁹ το πρώτο δίκαιο που θα εστιάσουμε είναι αυτό της Αρχαίας Σπάρτης.

Οι νόμοι στην Αρχαία Σπάρτη δεν ήταν αποτυπωμένοι σε κάποια επιγραφή, αλλά ήταν άγραφοι. Ο νομοθέτης που άφησε έντονα το αποτύπωμα του στην κοινωνική οργάνωση της πόλης, ήταν ο Λυκούργος. Ο Πλούταρχος γράφει χαρακτηριστικά για την νομοθεσία του Λυκούργου ότι : *«ό Λυκούργος ὄσπε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσει περὶ αὐτῆς, ἦν ῥήτραν καλοῦσιν»*. Διαβάζουμε λοιπόν, ότι κάθε μια από τις θεμελιώδεις διατάξεις της νομοθεσίας του Λυκούργου χαρακτηριζόταν με το όρο «ρήτρα», που σημαίνει συμφωνία.²⁰ Επομένως, ο λαός της Σπάρτης φαίνεται να συμφώνησε και να αποδέχτηκε την λυκούργεια νομοθεσία, καθώς ο Πλούταρχος αναφέρει επίσης ότι η νομοθεσία του Λυκούργου παρέμεινε αμετάβλητη για πεντακόσια χρόνια, αναγνωρίζοντας ωστόσο ορισμένες προσθήκες σε αυτή και επιπλέον αλλαγές προς το τέλος του 5^{ου} αιώνα π.Χ.²¹ Οι διατάξεις δημοσίου δικαίου του Λυκούργου είχαν επίσης έναν αποφθεγματικό χαρακτήρα, ο οποίος παρατηρείται σε όλες τις αρχαίες ελληνικές νομοθεσίες, επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό την σχετική ενότητα όλων των ιδιωτικών

¹⁷ Βλ. Αδάμ-Μαγνήσαλη Σ., *Η Απονομή της Δικαιοσύνης στην Αρχαία Αθήνα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ.1-2.

¹⁸ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Η Εγκληματολογική Σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σ.15.

¹⁹ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.57.

²⁰ Βλ. Δημάκης Π., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σ.144.

²¹ Βλ. MacDowell D.M., *Σπαρτιατικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαδήμα, Δ' έκδοση, Αθήνα, 2005, σ.22-23.

δίκαιων στον ελλαδικό χώρο.²²

Η νομοθεσία της Αρχαίας Σπάρτης στηρίχθηκε σαφώς σε ένα πρότυπο ολοκληρωτικού κράτους, με τους κατοίκους όλων των κατηγοριών να οφείλουν με κάθε μέσο και τρόπο να προασπίζονται το συνολικό συμφέρον της πόλης. Οι Σπαρτιάτες, οι γυναίκες, οι περίοικοι και οι είλωτες, που εναντιώνονταν με τα συμφέροντα της πόλης καταδικάζονταν σε θάνατο, ο οποίος αποτελούσε την βασική ποινή. Βέβαια κάτι αξιοσημείωτο είναι ότι τα εγκλήματα που δεν αποκαλύπτονταν, όπως για παράδειγμα μια κλοπή ή απάτη, μια περίπτωση μοιχείας ή ακόμα και κάποιες περιπτώσεις βίας, στην συνείδηση των Σπαρτιατών δεν ήταν απόλυτα καταδικαστέα.²³

Την δικαστική εξουσία στην Αρχαία Σπάρτη την κατείχαν οι πέντε έφοροι και η γερουσία της πόλης. Σε ένα σωζόμενο απόσπασμα του Ξενοφώντα, διαβάζουμε ότι οι έφοροι διέθεταν μια πληθώρα δικαιωμάτων, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα να τιμωρούν όποιον επιθυμούν, ή ακόμα και να παύουν την θητεία των αρχόντων όταν οι ίδιοι το κρίνουν απαραίτητο. Επίσης, η εκδίκαση μιας ιδιωτικής υπόθεσης μπορούσε να τελεστεί ακόμα και από έναν μόνο έφορο, ενώ στις δημόσιες υποθέσεις δικάζαν από κοινού, με αυτή να είναι η μόνη διάκριση που μπορούμε να κάνουμε ανάμεσα στις δίκες στην Αρχαία Σπάρτη, σε αντίθεση με την περίπτωση της Αρχαίας Αθήνας που θα μελετήσουμε στη συνέχεια.²⁴

1.2.2 Οι νόμοι στην Αρχαία Αθήνα

Η πρώτη γραπτή νομοθεσία της αθηναϊκής πολιτείας χρονολογείται στον 7^ο αιώνα π.Χ. Ο αιώνας αυτός έχει χαρακτηριστεί ως ο αιώνας των μεγάλων νομοθετών στην Αρχαία Αθήνα, καθώς από τους άγραφους νόμους, οι οποίοι παρέχουν την δυνατότητα διαφορετικής κάθε φορά ερμηνείας από την πλευρά των αριστοκρατών, με γνώμονα φυσικά το προσωπικό τους συμφέρον, πραγματοποιείται η μετάβαση στην γραπτή νομοθεσία, η οποία λειτουργεί ως πρόσκομμα κατά των αυθαιρεσιών της αριστοκρατίας. Με την δικαστική εξουσία να ανήκει εξολοκλήρου στην τάξη των ευγενών την εποχή εκείνη, ο απλός λαός δεν αισθανόταν ότι αποδίδονταν δικαιοσύνη στις υποθέσεις των

²² Βλ. Δημάκης Π., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σ.144.

²³ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.61.

²⁴ Βλ. MacDowell D.M., *Σπαρτιατικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαδήμα, Δ' έκδοση, Αθήνα, 2005, σ.186-190.

ιδιωτικών διαφορών, με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν αναταραχές στη πόλη της Αρχαίας Αθήνας.

Για να ξεπεραστούν οι αναταραχές αυτές οι ευγενείς ανέθεσαν στον Δράκοντα να γράψει το 621 π.Χ. τους πρώτους γραπτούς νόμους για την πόλη-κράτος των Αθηναίων. Οι νόμοι του Δράκοντα, οι οποίοι ήταν τοποθετημένοι στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας, γραμμένοι επάνω σε μαρμάρινες πλάκες που ονομάζονταν κύρβεις, έμειναν στην ιστορία ως οι πιο αυστηροί νόμοι και όχι αδικαιολόγητα καθώς η προβλεπόμενη ποινή που οριζόταν για κάθε αδίκημα ήταν η θανάτωση του δράστη. Ακόμα και ασήμαντα αδικήματα όπως η κλοπή ενός μήλου και η τεμπελιά τιμωρούνταν με θάνατο. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι ακόμη και σήμερα χρησιμοποιούμε την έκφραση «δρακόντεια μέτρα» για να περιγράψουμε κάποια σύγχρονα αυστηρά μέτρα που στοχεύουν στην πρόληψη της εγκληματικότητας.²⁵ Πρέπει όμως να αναγνωρίσουμε, ότι οι τόσο αυστηροί νόμοι του Δράκοντα ήταν αναγκαίοι για την μεταβατική εποχή που συζητάμε. Είναι η εποχή που το δίκαιο της Αθήνας, αφήνει πίσω του την ιδιωτική εκδίκηση ως απάντηση στο έγκλημα περνώντας πια στην συλλογική του αντιμετώπιση. Ήταν επομένως σημαντικό για την αποδοχή των νέων νόμων να δημιουργηθεί η εντύπωση στους πολίτες, που δεν είναι πια αποκλειστικά υπεύθυνοι να τιμωρήσουν τον δράστη ως συγγενείς του θύματος, στην περίπτωση της ανθρωποκτονίας παραδείγματος χάρη, ότι η πολιτεία που αποκτά σιγά σιγά την δικαιοδοσία αυτή θα τιμωρήσει το ίδιο αυστηρά τον δράστη.²⁶

Ο γνωστότερος όμως από όλους τους Αθηναίους νομοθέτες είναι ο Σόλων, ο οποίος με την νομοθεσία του τον 6^ο αιώνα π.Χ. επιχείρησε σε πρώτο στάδιο να θεμελιώσει και σε δεύτερο να αναπτύξει τους θεσμούς του δικαίου που ίσχυαν ήδη στην Αθήνα. Πιστεύοντας ότι οι Αθηναίοι πολίτες δεν θα δέχονταν πολλές καινοτομίες, εισήγαγε σχετικά λίγους, αλλά πολύ σημαντικούς νόμους. Ο Σόλων ως θεραπευτής και πραγματική ελπίδα για τον λαό της Αθήνας πέτυχε με τους νόμους του μια κοινωνική ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων του πολίτη και αυτών του κράτους.²⁷ Στους νόμους του Σόλωνα συναντάμε μερικά σπουδαία δημοκρατικά χαρακτηριστικά, όπως την απαγόρευση του δανεισμού με εγγύηση το σώμα. Επίσης στην Αθηναϊκή Δημοκρατία που

²⁵ Βλ. Χαΐδου Α., *Ποινολογία-Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ.25.

²⁶ Βλ. Δημάκης Π. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Ε, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σ.145.

²⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.145-146.

υπήρξε πλήρης αναγνώριση του δημόσιου συμφέροντος, με νόμο του Σόλωνα, κάθε πολίτης μπορούσε να καταγγείλει κάποιον για αξιόποινή πράξη, όμως μόνο η πολιτεία είχε το δικαίωμα να τον τιμωρήσει.²⁸ Τέλος μια ακόμη καινοτομία του Σόλωνα ήταν να ιδρύσει την Ηλιαία, ένα λαϊκό δικαστήριο με πολλά μέλη, ως αντίβαρο του Αρείου Πάγου σε θέματα απονομής δικαιοσύνης. Με το νέο αυτό δικαστικό σώμα ο Σόλων εισήγαγε τον θεσμό της εφέσεως. Έτσι, οι πολίτες που πίστευαν ότι θίγονταν από την απόφαση ενός άρχοντα αποκτούσαν πια το δικαίωμα να καταφύγουν σε λαϊκό δικαστήριο, που ως ανώτατη αρχή τελεσιδικούσε σχετικά με την διαφορά που είχε προκύψει. Γνωρίζοντας έτσι οι άρχοντες ότι αυτή η δικαστική εξουσία ήταν σε θέση να ακυρώσει τις αποφάσεις τους, δεν επέλεγαν πια να προβούν σε αυθαιρεσίες και να δρουν εκτός των πλαισίων του νόμου. Είναι εμφανές ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές απόδυνάμωσαν τις εξουσίες του Αρείου Πάγου, δηλαδή τις εξουσίες των αριστοκρατών, οι οποίοι με τον φόβο μιας εξέγερσης αποδέχτηκαν τελικά τις καινοτομίες του Σόλωνα.²⁹

Μελετώντας επίσης το αττικό δίκαιο της κλασικής εποχής, παρατηρούμε την διάκριση της δίκης σε «δίκη ιδία», δηλαδή την δίκη μιας ιδιωτικής υπόθεσης, και την «δίκη δημόσια», δηλαδή την δίκη μιας υπόθεσης δημοσίου δικαίου, όπου η άδικη πράξη έθιγε ολόκληρη την κοινωνία. Μερικά παραδείγματα δημοσίου δικαίου είναι η προδοσία, η λιποταξία από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις και η κατάχρηση δημοσίου χρήματος. Επιπλέον, στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονταν τα εγκλήματα όπου το θύμα της αδικοπραγίας θεωρούταν ανίκανο να υπερασπιστεί νομικά τον εαυτό του, όπως για παράδειγμα η κακομεταχείριση κάποιου ορφανού παιδιού ή η αποπλάνηση μιας ελεύθερης γυναίκας. Η καταγγελία μιας δημόσιας δίκης, έπρεπε να υποβληθεί γραπτώς και ονομαζόταν «γραφή». Αντίθετα, μία «δίκη ιδία» θεωρούνταν ότι αφορούσε μόνο τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και δεν επηρέαζε το σύνολο της κοινωνίας. Στην περίπτωση βέβαια μιας ανθρωποκτονίας η υπόθεση δεν ήταν καθαρά ιδιωτική, καθώς το θύμα δεν ήταν φυσικά ικανό να προχωρήσει σε καταγγελία του φόνου. Η μήνυση έπρεπε να υποβληθεί από κάποιο συγγενή του νεκρού ή από κάποιον άλλον πολίτη, όπως αναφέραμε παραπάνω μελετώντας την νομοθεσία του Σόλωνα.³⁰ Ένα ακόμα

²⁸ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.60-63.

²⁹ Βλ. Δημάκης Π., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σ.146.

³⁰ Βλ. MacDowell D.M., *Το δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, Εκδόσεις Παπαδήμα, ΣΤ' Έκδοση, Αθήνα, 2015, σ.90-91.

ενδιαφέρον στοιχείο, είναι ότι ο κατηγορος στο τέλος της δίκης, πρότεινε ο ίδιος την ποινή και το ποσό της αποζημίωσης που πίστευε ότι πρέπει να επιβληθεί στον κατηγορούμενο. Το ίδιο βέβαια ίσχυε και για την πλευρά του κατηγορούμενου. Το δικαστήριο μάλιστα, ήταν υποχρεωμένο να επιβάλλει μια από τις δύο προτεινόμενες ποινές των αντίδικων, ύστερα από ψηφοφορία των μελών του και όχι να προτείνει το ίδιο μια επιβαλλόμενη ποινή.³¹

Όσον αφορά τις σπουδαίες φιλοσοφικές ιδέες που αναπτύχθηκαν στην Αρχαία Αθήνα, σχετικά με την έννοια του δικαίου και της δικαιοσύνης, θα εμβαθύνουμε παρακάτω στην εργασία μας, σε αντίστοιχη ενότητα.

1.3 Το δίκαιο της Αρχαίας Ρώμης

Μελετώντας το δίκαιο των αρχαίων Ρωμαίων, παρατηρούμε σε αυτό ένα διαχρονικό στοιχείο, που δεν είναι άλλο από την πολιτική επίδραση στην ηπιότητα των ποινών. Όσο δηλαδή πιο απολυταρχικό είναι το πολίτευμα, τόσο πιο σκληρές είναι οι ποινές που επιβάλλονται στους υπηκόους που παραβατούν. Με γνώμονα λοιπόν αυτό το χαρακτηριστικό, διακρίνουμε τέσσερις φάσεις του αρχαίου ρωμαϊκού δικαίου.

Η πρώτη φάση χρονολογείται από τον 8^ο έως τον 6^ο αιώνα π.Χ., την εποχή της βασιλείας στην Αρχαία Ρώμη. Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το δίκαιο της περιόδου, είναι η δικαιοδοσία του βασιλιά χωρίς κανέναν απολύτως περιορισμό και η θρησκευτικότητα που διέπει όλη την κοινότητα. Για τα δημόσια αδικήματα, δηλαδή εκείνα που ζημίωναν το σύνολο της ομάδας, μοναδική επιβαλλόμενη ποινή είναι η θανάτωση, με πρωταρχικούς στόχους της ποινής να είναι η εξευμένιση των θεών και ο εξαγνισμός των ανθρώπων, καθώς επικρατούσε η άποψη ότι αν ο δράστης μείνει ατιμώρητος η οργή των θεών θα πέσει πάνω σε όλα τα μέλη της κοινότητας. Σχετικά με τις ιδιωτικές διαφορές που μπορεί να προέκυπταν μεταξύ των ανθρώπων, η πρακτική που επικρατούσε σε πρώτη φάση, ήταν η ίδια με τα άλλα πρωτόγονα δίκαια, δηλαδή η άμετρη απάντηση του θύματος. Σταδιακά όμως, περνάμε και σε αυτή την περίπτωση από την αυτοδικία στην ταυτοπάθεια (*jus talionis*) ή ακόμα και στην επιλογή του συμβιβασμού μέσω της καταβολής μίας αποζημίωσης (*compensatio*).³²

³¹ Βλ. Δημάκης Π., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σ.147-148

³² Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.64.

Η δεύτερη φάση είναι αυτή της πρώιμης δημοκρατίας, με αξιοσημείωτο γεγονός τον πρώτο γραπτό ρωμαϊκό νόμο το 450 π.Χ., τον «Δωδεκάδελτο». Σύμφωνα με τον νέο νόμο, όσα εγκλήματα τελούνται μεν στην ιδιωτική σφαίρα των πολιτών, αλλά ταυτόχρονα είναι αρκετά σοβαρά ώστε να ταράζουν την εύρυθμη λειτουργία της κοινότητας και την αρμονική συνύπαρξη των ανθρώπων σε αυτή, τιμωρούνται μόνο από τους καθορισμένους άρχοντες της πόλης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων εγκλημάτων, είναι η δολοφονία Ρωμαίου πολίτη και η διάρρηξη. Οι ποινές διακρίνονται σε κεφαλικές και μη κεφαλικές. Οι πρώτες, επισύρουν την θανάτωση του δράστη, με τρόπο μάλιστα που διαμορφώνεται σύμφωνα με το αδίκημα. Παραδείγματος χάρη, ένας εμπρηστής καταδικαζόταν σε θάνατο δια πυράς, ενώ η ψευδορκία και η αιμομιξία με κατακρήμνιση από τον Ταρπήιο Βράχο. Οι ποινές της δεύτερης κατηγορίας, είναι κατά βάση χρηματικές, αλλά και σωματικές, όπως το μαστίγωμα.³³

Η τρίτη φάση του ρωμαϊκού δικαίου συνδυάζεται με την περίοδο της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, από το 200 π.Χ. ως το 31 π.Χ. και χαρακτηρίζεται από την «δημοσιοποίηση» του δικαίου, με δύο κυρίως τρόπους. Αρχικά, μια ποινική δίωξη μπορεί πια να ξεκινήσει και με πρωτοβουλία ενός Ρωμαίου πολίτη. Ύστερα, οι πολίτες συμμετέχουν και στην απονομή της δικαιοσύνης, μέσω της δημόσιας δίκης. Σε μια δημόσια δίκη, ο τακτικός δικαστής είναι αυτός που μελετά νομικά μια υπόθεση, αλλά η ετυμηγορία περί ενοχής ή αθωότητας του κατηγορουμένου αποφασίζεται από λαϊκούς ένορκους δικαστές. Επιπλέον, την συγκεκριμένη περίοδο οι ποινές είναι ηπιότερες για τους Ρωμαίους πολίτες, με την θανατική ποινή να δίνει την θέση της στις χρηματικές ποινές και στην στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων, αλλά και στην αυτοεξορία κατά κάποιο άτυπο τρόπο. Ωστόσο, για τους δούλους και όσους δεν θεωρούνταν Ρωμαίοι πολίτες, οι ποινές εξακολουθούσαν ακόμη και κατά τα δημοκρατικά χρόνια να παραμένουν βάνανυσες.³⁴

Η τέταρτη φάση του αρχαίου ρωμαϊκού δικαίου, είναι αυτή που συνοδεύει την Ρώμη στην νέα εποχή των αυτοκρατορικών χρόνων, δηλαδή από το 31 π.Χ. ως το 476 μ.Χ. Όλες οι εξουσίες, μαζί και η δικαστική, συγκεντρώνονται αποκλειστικά στο πρόσωπο του Αυτοκράτορα.³⁵ Τις παλιές κεφαλικές και μη ποινές, έρχονται να συμπληρώσουν

³³ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.56-59.

³⁴ Βλ. Το ίδιο, σ.56-59.

³⁵ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.65.

νέες ποινές, όπως η ισόβια εκτόπιση, τα καταναγκαστικά έργα, η φυλάκιση κάτω από απάνθρωπες συνθήκες, τα βασανιστήρια και οι ακρωτηριασμοί. Επίσης, ευνοούμενοι ως προς την ηπιότητα του νόμου, δεν είναι πια όλοι οι Ρωμαίοι πολίτες, αλλά μόνο όσοι ανήκουν με κοινωνικοοικονομικά κριτήρια στην κατηγορία των «έντιμων» πολιτών.³⁶ Κάτι ακόμα που αξίζει να υπογραμμιστεί, ώστε να μας βοηθήσει παρακάτω στην μελέτη των ιδεών του C. Beccaria, είναι ότι την περίοδο αυτή η απονομή της δικαιοσύνης λαμβάνει για πρώτη φορά ένα νέο ρόλο, αυτόν της ψυχαγωγίας του λαού, μέσω της ρίψης των καταδικασμένων στα άγρια θηρία και τους αγώνες των μονομάχων.

1.4 Βυζαντινό δίκαιο

Το Βυζαντινό δίκαιο δεν χαρακτηρίζεται τόσο από τις πολιτικές του επιδράσεις, σε σχέση με τις διαδοχές των Αυτοκρατόρων, αλλά από την επίδραση του Χριστιανισμού σε αυτό. Δυστυχώς όμως, όχι στον βαθμό και κυρίως όχι με τον τρόπο που ακόμα και ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός θα επιθυμούσε. Ενώ λοιπόν θα περίμενε κανείς να σημειωθούν σημαντικά άλματα κατά την βυζαντινή περίοδο, για μια πιο ανθρωπιστική μεταχείριση των εγκληματιών, αυτό ουσιαστικά δεν συνέβη. Η επιρροή του Χριστιανισμού περιορίστηκε στην εμπλοκή της εκκλησίας στην απονομή της δικαιοσύνης και γενικότερα στην ανάμειξη της χριστιανικής ηθικής με την νομοθεσία της Αυτοκρατορίας.³⁷

Σε νομοθεσίες όπως αυτή του Θεοδοσιανού το 438 και του Ιουστινιανού το 533, διακρίνουμε διάφορες σκληρές ποινές ή και συνδυασμό ποινών, ως απάντηση στο έγκλημα. Η θανατική ποινή εκτελείται πια με ξίφος, ενώ η ποινή του ακρωτηριασμού καθορίζεται ανάλογα με τον τύπο του εγκλήματος, με στόχο τον εξαγνισμό του «αμαρτωλού» μέλους, την εξασφάλιση ότι ο δράστης δεν θα υποτροπιάσει στο μέλλον, την δυνατότητα αποφυγής της συναναστροφής με τον δράστη και φυσικά τον παραδειγματισμό. Ένας νέος ιδιόμορφος θεσμός είναι αυτός της διαπόμπευσης, όπου με στόχο την γενική πρόληψη, δράστες σχεδόν όλων των αδικημάτων χωρίς καμία διάκριση σε κοινωνική θέση, περιφερόταν σε όλη την πόλη, δεμένοι επάνω σε μουλάρια και ντυμένοι με εξευτελιστικά ρούχα. Φωτεινή εξαίρεση νομοθεσίας της περιόδου, θα λέγαμε ότι είναι το έργο «*Εκλογή*», του Λέοντα Γ' του Ισαύρου, το 726. Σύμφωνα με το δίκαιο αυτό, οι ποινές που προβλέπονται για κάθε έγκλημα είναι προκαθορισμένες και δεν

³⁶ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.64-69.

³⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.74-78.

εναπόκεινται πλέον στην διακριτική ευχέρεια του δικαστή. Επίσης, παύει να ισχύει το κριτήριο της κοινωνικοοικονομικής θέσης, για την επιβολή της ποινής σε κάποιο δράστη.³⁸

1.5 Το δίκαιο της Δυτικής Ευρώπης τον Μεσαίωνα

Το δίκαιο της Δυτικής Ευρώπης κατά τα μεσαιωνικά χρόνια αποτελεί θα λέγαμε ένα κράμα βαρβαρικού, ρωμαϊκού και εκκλησιαστικού δικαίου, με αρκετά πισωγυρίσματα. Πιο συγκεκριμένα, μετά την μόνιμη εγκατάσταση γερμανικών και γαλατικών φυλών στον ευρωπαϊκό χώρο, η επίλυση των ιδιωτικών διαφορών γινόταν αρχικά μέσω της αντεκδίκησης. Ύστερα όμως από την υπερίσχυση των Σάλιων Φράγκων στην περιοχή, παρατηρείται μια συσσώρευση πλούτου και η οργάνωση της κοινωνίας γίνεται τιμοκρατική. Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να επηρεάζει το δίκαιο, καθώς ο Σαλικός Νόμος πέρα από την επιλογή της αντεκδίκησης, ακόμα και στην περίπτωση της ανθρωποκτονίας, παραχωρεί στο θύμα ή στους συγγενείς του, την επιλογή να εισπράξει ένα χρηματικό ποσό, το οποίο διαμορφώνεται ανάλογα με την κοινωνική του θέση. Έτσι, η θανάτωση ερχόταν μόνο στην περίπτωση που ο δράστης ή οι συγγενείς του δεν πλήρωναν το συγκεκριμένο ποσό. Οι πόλεμοι όμως που ακολούθησαν ύστερα από τον θάνατο του Φράγκου βασιλιά Κλόβη, το 511, οδήγησαν στην φτωχοποίηση της κοινωνίας και την επιστροφή των θανατικών και τις σωματικών ποινών. Η επιλογή της καταβολής μιας απόζημίωσης περιορίζεται σε ορισμένα πια αδικήματα, με τη διαφορά ότι το ποσό δεν εισπράττεται από το θύμα, αλλά καταβάλλεται υπέρ του βασιλιά. Για πρώτη φορά λοιπόν, σημειώνεται με τέτοιο οργανωμένο τρόπο η «δημοσιοποίηση» των ιδιωτικών διαφορών, καθώς η κεντρική εξουσία, μέσω των οργάνων του βασιλιά, επιλύει όλες τις ιδιωτικές διαφορές.³⁹

Μετά τον 10^ο αιώνα μ. Χ., η βασιλική εξουσία εξασθενεί και στην θέση της αναδεικνύονται δυο νέες δυνάμεις, οι οποίες ανταγωνίζονται μεταξύ τους : η παπική εκκλησία και οι φεουδάρχες. Όμως, αυτή η πολιτειακή αστάθεια οδήγησε στην επιστροφή της αντεκδίκησης στον ευρωπαϊκό χώρο, με την εκκλησία και τους φεουδάρχες να εισάγουν την «εκεχειρία του Θεού» και την «εκεχειρία της χώρας» αντίστοιχα, προκειμένου να περιορίσουν το φαινόμενο και να αποκτήσουν οι ίδιοι τα ηνία της δικαιοσύνης.

³⁸ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.79-86.

³⁹ Βλ. Το ίδιο, σ.89-95.

Εξαιτίας της ειρήνης που επικράτησε στην Ευρώπη μετά το 1200, παρατηρήθηκαν μερικές κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, όπως η αύξηση του πληθυσμού, η αστικοποίηση και η ανάπτυξη του εμπορίου. Με τις μεταβολές αυτές ορισμένοι πλούτισαν, την στιγμή που οι περισσότεροι οδηγήθηκαν στην ανεργία και την φτώχεια. Ο συνδυασμός των παραπάνω μεταβολών, είχε ως αποτέλεσμα την απαξίωση της ανθρώπινης ζωής, αλλά και την προστασία της ιδιοκτησίας ως κύρια προτεραιότητα του δικαίου. Κάπως έτσι, οδηγηθήκαμε στην ύπαρξη ουσιαστικά δυο δικαίων : ενός ήπιου για τους εύπορους, που είχαν την οικονομική δυνατότητα να εξαγοράζουν τις ποινές τους και ενός απάνθρωπου για τον φτωχό λαό, που μη έχοντας την παραπάνω δυνατότητα, τιμωρούνταν με θάνατο και άλλες βίαιες σωματικές ποινές, όπως ο ακρωτηριασμός.⁴⁰

Τα τελευταία μεσαιωνικά χρόνια, αλλά και εκείνα της αναγεννησιακής περιόδου, το δίκαιο χαρακτηρίζεται από κάποιες ιδιωτικές κωδικοποιήσεις, όπως αυτή του Κάρολου Έ το 1532, οι οποίες διαμορφώθηκαν με την μελέτη του ρωμαϊκού δικαίου, με την καθολική εκκλησία να αποτελεί βασικό παράγοντα επιρροής. Αρχίζει η εποχή των σκοτεινών χρόνων της θεοδικίας, της Ιερής Εξέτασης, των διωγμών των αιρετικών και το κυνήγι μαγισσών, που ο C.Beccaria ευελπιστεί να αλλάξει. Πιο αναλυτικά, η εκκλησία αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε δικονομικά ζητήματα του ποινικού δικαίου, με την συμμετοχή της κυρίως στην ανακριτική διαδικασία και την εκτίμηση των αποδεικτικών μέσων. Πρόκειται για ένα τυπολατρικό σύστημα βάνουσων δοκιμασιών, όπου ο κατηγορούμενος θα πρέπει με την βοήθεια του Θεού να αποδείξει την αθώοτητά του. Για παράδειγμα, ο κατηγορούμενος ριχνόταν δεμένος χειροπόδαρα στο ποτάμι και στην περίπτωση που ήταν αθώος, ο Θεός θα τον βοηθούσε να μην πνιγεί. Άλλα βασανιστήρια, όπως το τέντωμα του σώματος, ο τροχός, η καρέκλα του βασανισμού και ο κοχλίας, χρησιμοποιούνταν κλιμακωτά, μέχρι να αποσπαστεί η ομολογία του κατηγορουμένου, η οποία θεωρούνταν ως η «βασίλισσα των αποδείξεων» για την ενοχή του ύποπτου. Αξίζει να σημειωθεί, ότι με την κυριαρχία της θανατικής ποινής, δεν παρατηρείται κάποια ποικιλία στα είδη των ποινών, αλλά στον τρόπο εκτέλεσής τους. Όσο μεγαλύτερη είναι η κατηγορία, τόσο πιο βασανιστικός θα είναι και ο θάνατος του κατηγορουμένου, με πρακτικές όπως : η αγχόνη, το πνίξιμο, ο τετραχισμός, δηλαδή η διαμέλιση του καταδικασμένου με την βοήθεια τεσσάρων αλόγων που τρέχουν προς διαφορε-

⁴⁰ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.96-100.

τική κατεύθυνση, η ταφή εν ζωή και η πυρά. Οι εκτελέσεις αυτών των ποινών γίνονταν φυσικά δημόσια, προς συμμόρφωση του υπόλοιπου λαού.⁴¹

1.6 Οι αλλαγές στην ποινική καταστολή κατά τον 17^ο αιώνα

Οι πρώτες αντιδράσεις και σοβαροί προβληματισμοί σχετικά με το θεοκρατικό ποινικό σύστημα και τις πρακτικές που αυτό ακολουθεί, άρχισαν να εμφανίζονται από τους εκπροσώπους της Σχολής του Φυσικού Δικαίου, μετά το 1600, όποτε και ξεκίνησε η ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης στην Δυτική Ευρώπη. Με βασικούς εκπροσώπους της σχολής τους Η. Grotius, Τ. Hobbes και Σ. Pufendorf, βασική αρχή της σχολής είναι ότι το δίκαιο υφίσταται φυσικά και με καθολική ισχύ στον κόσμο, χωρίς να υπάρχει η ανάγκη της δημιουργίας, αλλά μόνο της επικύρωσης του, από κάποιον διανοητή ή νομοθέτη. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι αναγκαία η φυσική παρατήρηση της ανθρώπινης φύσης και του περιβάλλοντος που ο άνθρωπος ζει και δρα, δηλαδή της κοινωνίας.⁴² Θα μπορούσε να γίνει εδώ ένας παραλληλισμός με την Αντιγόνη του Σοφοκλή, η οποία αναφέρει ότι υπάρχουν ορισμένοι «άγραφοι» νόμοι που δεν είναι γραμμένοι κάπου, αλλά παραμένουν αιώνιοι.⁴³

Οι θεωρητικοί της σχολής ανέλυσαν ζητήματα σχετικά με την ποινή, όπως η πολιτειακή νομιμοποίηση της, οι σκοποί που της αρμόζουν, η σχέση αναλογικότητας της σε σύγκριση με το αδίκημα και τα όρια του ποινικού κολασμού. Στους θεωρητικούς της Σχολής του Φυσικού Δικαίου πιστώνεται και η θεωρητική γέννηση της φυλακής, όχι ως μέσο προσωρινής κράτησης μέχρι την εκτέλεση της κύριας ποινής, αλλά ως θεσμού. Ιδέες σαν αυτή του Τ. Hobbes, ότι η ποινή δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται από αυθαιρεσία και εκδικητικότητα, αλλά από την παιδευτική της αξία, δίνοντας προοπτική διόρθωσης του εγκληματία, άρχισαν σιγά σιγά να αντικαθιστούν τις θανατικές και τις σωματικές ποινές με άλλες «παραγωγικές» ποινές, όπως η εργασία εντός φυλακής, η σκλαβιά σε γαλέρες και η εκτόπιση στις αποικιακές χώρες. Σε αυτή την εξέλιξη σημαντικό ρόλο έπαιξε σαφώς η ανακάλυψη νέων χωρών, η εμπορική και οικονομική ακμή που αυτή επέφερε, αλλά και η εδραίωση του Προτεσταντισμού, ο οποίος θεωρούσε την

⁴¹ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.100-111.

⁴² Βλ. Το ίδιο, σ.112.

⁴³ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.25.

οκνηρία ως βασική πηγή των εγκλημάτων.⁴⁴

⁴⁴ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.122-128.

Κεφάλαιο II

Η γέννηση μιας νέας σχολής ποινικού δικαίου

2.1 Η ποινική μεταχείριση στη διάρκεια του 18^ο αιώνα

Στην βιβλιογραφική μας έρευνα για την περίοδο του 18^ο αιώνα, εντοπίζουμε ότι οι πρακτικές που ακολουθούσαν τα ποινικά δικαστήρια, τουλάχιστον μέχρι την Γαλλική Επανάσταση, εξακολουθούσαν να σχετίζονταν με τις σωματικές ποινές, με τον θεσμό της φυλακής ωστόσο, να αρχίζει ήδη να αναπτύσσεται και να προωθείται ως αυτοτελής ποινή. Η πλούσια γκάμα διαφόρων τρόπων θανάτωσης των ενόχων που περιγράψαμε παραπάνω, όπως το κάψιμο στην πυρά, ο τετραχισμός και ο αποκεφαλισμός, δεν καταργούνται, αλλά η εφαρμογή αυτών των φρικτών ποινών γινόταν πια σε μικρό ποσοστό, καθώς τα δικαστήρια στην κλασική εποχή έβρισκαν συχνά τρόπο να παρακάμπτουν την αυστηρότητα των ποινικών νόμων και την εφαρμογή των βασανιστηρίων. Για παράδειγμα, το γαλλικό δικαστήριο του Châtelet την περίοδο 1755-1785 εξέδωσε αποφάσεις εκ των οποίων μόνο το 9-10% αφορούσε θανατικές καταδίκες με βάνανυσους τρόπους, όπως ο τροχός, η αγχόνη και η πυρά.⁴⁵

Μολονότι η ανάπτυξη του θεσμού της φυλακής αποτελεί μια θετική εξέλιξη, οι συνθήκες που επικρατούν σε αυτές δεν μας αφήνουν πολλά περιθώρια ευχαρίστησης, με τις πληροφορίες που αντλούμε για τον 18^ο αιώνα, να κάνουν λόγο για εξαιρετικά σκληρή μεταχείριση από τους δεσμοφύλακες, σε ανθρώπους που δεν τους βάραιναν και τόσο μεγάλες κατηγορίες, όπως είναι οι χρεοφειλέτες και οι χρεοκοπημένοι έμποροι, οι οποίοι πέθαιναν κατά χιλιάδες στις ρυπαρές φυλακές, εξαιτίας της πείνας και των ξυλοδαρμών.⁴⁶ Με τις απάνθρωπες συνθήκες που επικρατούν στις φυλακές του 18^{ου} αιώνα, ασχολήθηκε ο Άγγλος μεταρρυθμιστής, John Howard (1726-1790). Μια τραυματική εμπειρία του Howard αποτέλεσε την αιτία ενασχόλησης του με τις φυλακές. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα του ταξίδι με προορισμό την Πορτογαλία ο Howard φυλακίστηκε στις γαλλικές φυλακές της Βρέστης, και το βίωμα αυτό φαίνεται να τον στιγματίσει. Το 1773, όντας διοικητής της κομητείας του Bedford, διαπίστωσε ότι στις

⁴⁵ Βλ. Michel Foucault, *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Εκδόσεις Κέδρος – Ράππα, Αθήνα, 1989, σ. 47-48.

⁴⁶ Βλ. E.M Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2006, σ.367-368.

αγγλικές φυλακές επικρατούσαν οι ίδιες άθλιες συνθήκες με τις γαλλικές. Αποσκοπώντας στην παρατήρηση και άλλων φυλακών, πραγματοποίησε πολλά ταξίδια και σε άλλες χώρες. Το απάνθισμα των παρατηρήσεων του, αποτυπώθηκε στο βιβλίο του, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1777. Στο βιβλίο αυτό βρίσκει κανείς πολλές προτάσεις για την οργάνωση μιας φυλακής, τους κανόνες υγιεινής στον χώρο των φυλακών, ακόμα και για την επιλογή κατάλληλου σωφρονιστικού προσωπικού, προτάσεις που ακόμη και στις ημέρες μας δεν μπορούμε να τις αποκαλέσουμε ξεπερασμένες. Δεν είναι λοιπόν καθόλου τυχαίο, ότι ο John Howard αποκαλείται ως ο «πατέρας» της σωφρονιστικής επιστήμης.⁴⁷

2.2 Οι φιλόσοφοι που επηρέασαν τον C. Beccaria

Οι άθλιες συνθήκες των φυλακών εντός του 18^{ου} αιώνα, επέφεραν οξύτατες αντιδράσεις από φημισμένους διανοούμενους της εποχής, οι οποίοι είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο, επιχειρηματολόγησαν στα έργα τους για μια πιο ορθολογική και ανθρωπιστική μεταχείριση των εγκληματιών.⁴⁸ Οι επαναστατικές ιδέες των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών, σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία είναι απαραίτητα να συνυπάρχουν αρμονικά με το δικαίωμα της τιμωρίας των παραβατών, που κατέχει η πολιτική εξουσία, συνδυάστηκαν και με την άνοδο της αστικής τάξης.⁴⁹ Στο υποκεφάλαιο αυτό, θα αναλύσουμε συγκεκριμενοποιημένα μερικές από τις ιδέες των Montesquieu και Jean-Jacques Rousseau, οι οποίοι φαίνεται να άσκησαν σημαντική επιρροή στο έργο του C. Beccaria. Οι θεωρίες των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, φαίνεται πως αποτέλεσαν μια ακόμα πηγή έμπνευσης για τον C. Beccaria. Επομένως, κρίνουμε ότι το πρόβλημα είναι η εύφημη μνημία και σε αυτές τις θεωρίες.

2.2.1 Οι σκέψεις του Montesquieu για τους νόμους

Ως ντετερμινιστής, ο Montesquieu πιστεύει ότι οι παράγοντες που καθορίζουν την «φύση των πραγμάτων», η οποία με την σειρά της καθορίζει τους νόμους, επηρεάζονται από τη δράση των ανθρώπων, απορρίπτοντας έτσι την ύπαρξη ενός φυσικού δικαίου, το οποίο μένει στατικό και αναλλοίωτο με το πέρασμα του χρόνου. Επομένως, ο νόμος και το «πνεύμα» του, εξαρτώνται από πολλές μεταβλητές και από ένα σύμπλεγ-

⁴⁷ Βλ. Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση Εγκληματιών*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ.42-43.

⁴⁸ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.136.

⁴⁹ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.70.

μα σχέσεων, που δημιουργείται από διάφορες παραμέτρους, όπως η θρησκεία, τα έθιμα, η φύση και το εμπόριο. Με την ανάλυση αυτή, ο Montesquieu απορρίπτει τη θρησκευτική μέθοδο για την εξήγηση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, θεωρώντας ότι το «πνεύμα» και η λειτουργία των νόμων έχουν κοινωνική και όχι θεϊκή προέλευση. Με την σκέψη ότι οι θεμελιακές αρχές μιας κοινωνίας πρέπει να βασίζονται στην παρατήρηση των χαρακτηριστικών της κοινωνικής πραγματικότητας, ο Montesquieu προάγει την πολιτική ως επιστήμη, με τον Roger Garaudy να αναφέρει ότι ο Montesquieu ήταν αυτός που κατέβασε την πολιτική από τον ουρανό στη γη. Ο Montesquieu φαίνεται επίσης να συμφωνεί με τον Jean Bodin, αφού υποστήριξε και ο ίδιος ότι το γεωγραφικό περιβάλλον και το κλίμα κάθε περιοχής, παίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο ζωής, στις ανάγκες, στην διαμόρφωση της νοοτροπίας των πολιτών, αλλά και στη μορφή της διακυβέρνησης. Για παράδειγμα, σε μια περιοχή όπου επικρατεί ένα θερμό κλίμα, οι πολίτες ωθούνται στην οκνηρία και ελέγχονται από τα πάθη, με την μορφή της κυβέρνησης που αρμόζει σε έναν τέτοιο λαό να είναι η δεσποτική, αφού για τον Montesquieu όπως και για τον John Locke, η δημοκρατία αφορά μόνο τους πολίτες που κατέχουν κάποια περιουσία, με τον φτωχό λαό να είναι καταδικασμένος στην έλλειψη της ελεύθερης βούλησης.⁵⁰

Έχοντας πρότυπο την Αγγλία, αλλά ζώντας στη Γαλλία, ο Montesquieu έχει ως πηγές έμπνευσης τον αγγλικό συνταγματισμό και τον αριστοκρατικό φιλελευθερισμό, με τη μοναρχία να αποτελεί για εκείνον την προτιμότερη μορφή διακυβέρνησης, η οποία βασίζεται ωστόσο σε σταθερούς και καθορισμένους νόμους. Οι νόμοι αυτοί δίνουν το δικαίωμα και την πολιτική ελευθέρια στους πολίτες να πράττουν ότι ορίζεται από αυτούς ως επιτρεπτό. Ένας ακόμα βασικός άξονας του φιλοσοφικού έργου του Montesquieu είναι ο διαχωρισμός των εξουσιών, με την διάκριση της δικαστικής εξουσίας από εκείνη της εκτελεστικής να αποτελεί προτεραιότητα, σε σχέση με τη διάκριση της νομοθετικής από την εκτελεστική, για την διασφάλιση της ατομικής ελευθερίας. Η διάκριση αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να περιοριστεί η δυναστική ισχύ του δικαστή και η κατάχρηση της εξουσίας γενικά, καθώς στόχος είναι η μία εξουσία να συγκρατεί την άλλη. Επιπλέον, σημαντικός είναι και ο διαχωρισμός του κράτους και της εκκλησίας, καθώς και η ύπαρξη ειρήνης, η οποία πρέπει να διασφαλίζεται με διεθνείς

⁵⁰ Βλ. Ρούσης Γ., *Το Κράτος, από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 1994, σ.93-103.

συμφωνίες μεταξύ των κρατών, ή ακόμα και με έναν ομοσπονδιακό τύπο διακυβέρνησης.⁵¹

Τα είδη εγκλημάτων για τον Montesquieu είναι τέσσερα και διακρίνονται με βάση την αξία που προσβάλουν, ανάμεσα στα ήθη, την θρησκεία, την ασφάλεια των πολιτών και την κοινή ησυχία, με την φύση του εγκλήματος να οφείλει να καθορίζει τις επιβαλλόμενες ποινές.⁵² Ο Montesquieu με τον τρόπο αυτό παύει την προαγωγή όλων των εγκλημάτων σε ιεροσυλία. Πιο αναλυτικά, η τιμωρία ενός εγκλήματος που προσβάλλει την κοινωνική ηθική, πρέπει να είναι αντίστοιχα η ατίμωση του δράστη, εκείνου που προσβάλλει την θρησκεία, η στέρηση των θρησκευτικών πλεονεκτημάτων. Η απάντηση στην προσβολή της κοινής ησυχίας πρέπει να είναι η φυλακή προκειμένου να κατάπραϊνθεί το ανήσυχο πνεύμα, ενώ για όσους με τις πράξεις θίγουν την ασφάλεια των πολιτών, πρέπει να τους αφαιρείται η αντίστοιχη ασφάλεια που τους προσφέρει η κοινωνία. Έτσι, η ανθρωποκτονία τιμωρείται με θανάτωση και η κλοπή με χρηματική ποινή εάν αυτό είναι εφικτό, διαφορετικά με σωματική. Διακρίνουμε στις ιδέες αυτές μια σχετικά μετριοπαθή ανταποδοτική δικαιοσύνη, καθώς ο Γάλλος φιλόσοφος θεωρούσε ότι η αγριότητα ενός νόμου δεν επηρεάζει τα ποσοστά συμμόρφωσης των πολιτών στους κανόνες, με την μετριοπάθεια αυτή να διαφαίνεται και στην περίπτωση των βασανιστηρίων, κατά την ανακριτική διαδικασία, θεωρώντας τα μη αναγκαία για την εύρεση της αλήθειας.⁵³ Τέλος, ο Montesquieu εκφράζει την άποψη ότι οι νόμοι πρέπει να είναι διατυπωμένοι με απλό και όχι με περίπλοκο λόγο, αφού αναφέρονται κυρίως σε ανθρώπους περιορισμένης εκπαίδευσης και αντίληψης.⁵⁴

2.2.2 Η ουτοπική πολιτεία του Jean-Jacques Rousseau

Ο Jean-Jacques Rousseau άσκησε έντονη κριτική στον πολιτισμό του 18^{ου} αιώνα, προβλέποντας μάλιστα τις μελλοντικές επαναστάσεις, αλλά και το τέλος της μοναρχίας στον ευρωπαϊκό χώρο, με τον ίδιο τον Ναπολέον Bonaparte να τον θεωρεί ηθικό αυτουργό της Γαλλικής Επανάστασης, με τη φράση «c'est la faute de Rousseau». Η

⁵¹ Βλ. Ρούσης Γ., *Το Κράτος, από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 1994, σ.97-101.

⁵² Βλ. Montesquieu, *Το Πνεύμα των Νόμων*, Επιμέλεια Κ. Μετρινού, Μετάφραση Γρ. Λιονή, Εκδόσεις Αναγνωστίδη, Αθήνα, 1970, σ.106.

⁵³ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.138-139.

⁵⁴ Βλ. Montesquieu, *Το Πνεύμα των Νόμων*, Επιμέλεια Κ. Μετρινού, Μετάφραση Γρ. Λιονή, Εκδόσεις Αναγνωστίδη, Αθήνα, 1970, σ.296.

κριτική του, δεν περιορίζεται μόνο στο φεουδαρχικό θεσμό και στο δεσποτισμό, αλλά γενικότερα στην κοινωνική οργάνωση, θεωρώντας την υπάρχουσα ισότητα απατηλή και φαινομενική, με μοναδική της λειτουργία να είναι η διατήρηση της αθλιότητας των φτωχών και ο σφετερισμός των πλουσίων, αφού οι νόμοι είναι ωφέλιμοι μόνο για όσους κατέχουν περιουσία και επιζήμιοι για όσους δεν έχουν κάποια ιδιοκτησία. Με στόχο να αλλάξει αυτήν την κατάσταση, εξετάζει μια ουτοπική πολιτεία, όπου ο λαός συμμετέχει συνειδητοποιημένα και με ενεργό τρόπο στην πολιτική διαμόρφωση της κοινωνίας. Το μέσο για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, είναι ένα νέο συμβόλαιο, το οποίο θα διευθετήσει την κοινωνική ανισότητα, την εκμετάλλευση και την ανελευθερία. Το «κοινωνικό συμβόλαιο» του Rousseau, διαφέρει από εκείνα του Hobbes και του Locke, καθώς δεν πρόκειται για ένα συμβόλαιο μεταξύ των ανθρώπων, ούτε μεταξύ αυτών και του κυρίαρχου, αλλά πρόκειται για ένα συμβόλαιο που αφορά το κάθε άτομο, αυτό καθαυτό.⁵⁵ Ο Rousseau αναζητά έναν τρόπο ένωσης της κοινωνίας, ο οποίος θα εξασφαλίζει την υπεράσπιση και την προστασία των υλικών και των άυλων αγαθών κάθε πολίτη. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η υπακοή του κάθε μέλους στον εαυτό του και μόνο, παραμένοντας έτσι ελεύθερο ον.⁵⁶

Η εναρκτήρια διατύπωση του Rousseau : «ο άνθρωπος γεννήθηκε ελεύθερος και βρίσκεται παντού αλυσσοδεμένος»,⁵⁷ εκφράζει με γλαφυρότητα την θέση του για τη φυσική ελευθερία του ανθρώπου, αλλά και για την αφύσικη υποδούλωση του, για την οποία θεωρεί υπαίτια την άνιση ιδιωτική ιδιοκτησία. Απορρίπτοντας το φυσικό και το θεϊκό δίκαιο, ο Rousseau πιστεύει ότι οι νόμοι πρέπει να εκφράζουν πάντα την «γενική θέληση» του κυρίαρχου λαού, καθώς όποιος νόμος δεν έχει την έγκριση του, είναι άκυρος. Αυτό είναι ουσιαστικά και το μόνο έργο του νομοθέτη, ο οποίος μη έχοντας καμία άλλη εξουσία, υποδεικνύει ότι ο λαός θεωρεί και αποδέχεται ως πρόπον. Εφόδια του λαού σε αυτή την διαδικασία της αυτοδιευθυνόμενης κοινωνίας που οραματίζεται ο Rousseau, είναι η παιδεία, μέσω της οποίας αυξάνει την συνειδητότητά του. Επίσης, ο λαός δεν ψηφίζει μόνο τους νόμους, αλλά αποφασίζει και τα μέτρα που χρειάζονται για την εκτέλεσή τους. Κάτι τέτοιο θεωρείται ωστόσο ανέφικτο, αφού είναι τεχνικά αδύνατη η πραγμάτωση της ανοιχτής συνέλευσης όλου του λαού. Η λαϊκή κυριαρχία εκδηλώνεται

⁵⁵ Βλ. Ρούσης Γ., *Το Κράτος, από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 1994, σ.106-118.

⁵⁶ Βλ. Jean-Jacques Rousseau, *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο, ή οι αρχές πολιτικού δικαίου*, Επιμέλεια Γρηγοροπούλου Β., Μετάφραση Γρηγοροπούλου Β., Σταϊνχάουερ Α., Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, 2004, σ.61.

⁵⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.48.

λοιπόν, μέσω μιας κυβέρνησης υπαλλήλων, οι οποίοι ως διαχειριστές εξουσιάζουν για λογαριασμό του λαού, με την εξουσία τους αυτή να μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να μειωθεί ή ακόμα και να αφαιρεθεί.⁵⁸

Όσον αφορά στο δικαίωμα της θανάτωσης του εγκληματία, από την πλευρά της πολιτείας, ο Rousseau είναι κατηγορηματικός στην θέση ότι κανείς δεν πρέπει να σκοτώνεται για τον παραδειγματισμό κάποιου άλλου, όμως δέχεται την θανατική ποινή προκειμένου να διασφαλιστεί η δημόσια ασφάλεια, κρίνοντας ως εχθρό της παρτίδας όποιον προσβάλλει το «κοινωνικό συμβόλαιο», με την διάπραξη κάποιου αξιοσημείωτου εγκλήματος. Επιπλέον, σημειώνει ότι η παρακμή μιας κοινωνίας, εκδηλώνεται μέσω του μεγάλου ποσοστού εγκλημάτων, με την ατιμωρησία να κυριαρχεί σε αυτή την περίπτωση. Αντίθετα, όταν το κράτος κυβερνάται με ορθό τρόπο, τα ποσοστά των αδικημάτων είναι μειωμένα, με την απονομή χάριτος να είναι περιττή.⁵⁹ Ο Rousseau, όπως και άλλοι διαφωτιστές, ήταν σαφώς επηρεασμένος από την άμεση δημοκρατία της κλασικής Αθήνας, που ήταν το αποτέλεσμα της φιλοσοφικής σκέψης που θα μελετήσουμε στη συνέχεια.

2.2.3 Η συνεισφορά των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων

Το ερώτημα που μας δημιουργείται στο σημείο αυτό, είναι γιατί αρκετές θεωρίες των διαφωτιστών, εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στις ελληνικές πόλεις-κράτη. Για παράδειγμα, την θεωρία του «κοινωνικού συμβολαίου» την συναντάμε έμπρακτα για πρώτη φορά στην αρχαία πόλη-κράτος των Αθηναίων. Η μόνη απάντηση που μπορούμε να δώσουμε στο ερώτημα αυτό, είναι η ανάπτυξη της φιλοσοφικής σκέψης, από τους Έλληνες φιλοσόφους, ήδη από τον 7^ο αιώνα π.Χ. με τον Θαλή τον Μιλήσιο και τον Αναξίμανδρο, οι οποίοι δεν επηρέασαν μόνο τον μεταγενέστερο κόσμο, αλλά και την σκέψη των συμπολιτών τους. Μέσα από την φιλοσοφία και τις αντιλήψεις της εποχής, διαμορφώνεται λοιπόν και η ηθική των πολιτών, η οποία με την σειρά της διαμορφώνει το δίκαιο της κοινωνίας.

Εφόσον η ηθική σχετίζεται κατά μία έννοια με την συνείδηση των πολιτών, θα λέγαμε ότι για τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους, η έννοια της δικαιοσύνης σχετίζεται με

⁵⁸ Βλ. Ρούσης Γ., *Το Κράτος, από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 1994, σ.115-122.

⁵⁹ Βλ. Jean-Jacques Rousseau, *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο, ή οι αρχές πολιτικού δικαίου*, Επιμέλεια Γρηγοροπούλου Β., Μετάφραση Γρηγοροπούλου Β., Σταϊνχάουερ Α., Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, 2004, σ.84-87.

την αντιστοιχία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, μεταξύ ενός εγκλήματος και της τιμωρίας του, και ούτω καθεξής. Στην περίπτωση που υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ των παραπάνω, τότε αυτή θεωρείται αδικία.⁶⁰ Ήδη από το σύγγραμμα του Αριστοτέλη, «Πολιτικά», διατυπώνεται η άποψη, ότι το δίκαιο και η δικαιοσύνη αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας. Ιδιαίτερα τονίζεται η ανάγκη νομοθεσίας για την επίτευξη του κοινού συμφέροντος, μιας νομοθεσίας που θα βασίζεται στην ανθρώπινη φύση και λογική.⁶¹ Ο Αριστοτέλης επισήμανε επίσης, ότι τα δικαιώματα της πολιτείας, είναι αναμενόμενο να συγκρούονται με τα δικαιώματα του πολίτη, με αυτό να αποτελεί έναν επιπλέον λόγο, για την ύπαρξη μιας θεσμοθετημένης γραπτής νομοθεσίας.⁶² Ενώ ο Αριστοτέλης πίστευε ότι : «η αξία του δικαίου είναι σχετική», τελικό στόχο του δικαίου θεωρούσε όπως είπαμε το «κοινό συμφέρον».⁶³ Την συγκεκριμένη άποψη του Αριστοτέλη, την συναντάμε στο έργο του «*Ηθικά Νικομάχεια*», όπου αναφέρει ότι : «η αδικία γίνεται μεγαλύτερη όταν στρέφεται προς κάποιον που είναι περισσότερο φίλος» για να ολοκληρώσει με την φράση ότι : «η πολιτική όμως συνύπαρξη και συνάφεια θεωρείται ότι και άρχισε και εξακολουθεί να υπάρχει για χάρη του συμφέροντος, αυτό δεν έχουν στο νου τους και οι νομοθέτες ; δεν λένε επίσης, ότι δίκαιο είναι αυτό που υπηρετεί το κοινό συμφέρον ;».⁶⁴

Ο δάσκαλος όμως του Αριστοτέλη, ο Πλάτωνας, φαίνεται να έχει διαφορετική άποψη. Στο σπίτι του πλούσιου μέτοικου Κέφαλου, όπου διαδραματίζεται ο διάλογος της «Πολιτείας», η συζήτηση περί δικαιοσύνης αρχίζει κλασικά με την τυπική σωκρατική ερώτηση : *τι είναι δικαιοσύνη* ; Συνεχίζει με διάφορες ελλιπείς απαντήσεις και πυροδοτείται από την ακραία θέση του σοφιστή Θρασύμαχου, ότι σε όλες τις πολιτείες δίκαιο είναι το συμφέρον του ισχυρότερου. Ο Σωκράτης όμως καταλήγει, στον πλατωνικό διάλογο, στο συμπέρασμα ότι «ο δίκαιος είναι καλός και σοφός, ενώ ο άδικος αμαθής και κακός», άρα « η δικαιοσύνη είναι αρετή και σοφία, ενώ η αδικία κακία και αμάθεια».⁶⁵ Κατά τον Πλάτωνα λοιπόν, αλλά και κατά τον δάσκαλο του τον Σωκράτη, η δικαιο-

⁶⁰ Βλ. Καπόπουλος Π., *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Β' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995, σ.71-73.

⁶¹ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σ.13-15.

⁶² Βλ. Βλάχου Β., *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ.10.

⁶³ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σ.29.

⁶⁴ Βλ. Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, Τόμος Δ', Το Βήμα/ Αλτερ Εγκο Α.Ε., Αθήνα, 2020, σ.391-393.

⁶⁵ Βλ. Πλάτων, *Πολιτεία (ή Περί δικαίου)*, Τόμος Α', Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1992, σ.117.

σύνη αποτελεί μια θεμελιώδη αρετή μαζί με τη σοφία, την ανδρεία, τη σωφροσύνη και την ευσέβεια. Παράλληλα, το «αδικείν» είναι αισχρότερο του «αδικείσθαι».⁶⁶ Την άποψη αυτή δεν την βλέπουμε μόνο στα λόγια αλλά και στις πράξεις του φιλοσόφου Σωκράτη, καθώς ο ίδιος επέλεξε να πιει το κώνειο, προκειμένου να μην αδικήσει την πολιτεία που τον αδικούσε, αφού πίστευε απράνταχτα, ότι μια άδικη πράξη δεν διορθώνεται με μια άλλη άδικη πράξη.

Επιπλέον, ο Πλάτωνας στο έργο του «*Πολιτεία*» δεν δίνει στο δίκαιο έναν λειτουργικό χαρακτήρα όπως ο μαθητής του ο Αριστοτέλης, αλλά θα λέγαμε έναν ηθικό. Τα χαρακτηριστικά που δίνει στην αρετή της ψυχής είναι η τάξη, η οποία υποδεικνύει τη δικαιοσύνη και τη σωφροσύνη, το μέτρο και την αρμονία. Η αρετή του δικαίου για τον Πλάτωνα υποδηλώνει την υγεία και την ομορφιά της ψυχής. Αντίθετα η αδικία την διχάζει δημιουργώντας της αταξία και δυσαρμονία.⁶⁷ Έτσι, με την τιμωρία του δράστη εξισορροπείται η δυσαρμονία, που εκείνος προκάλεσε με την άδικη πράξη του στην πολιτεία.⁶⁸ Με όσα μελετήσαμε στο κεφάλαιο αυτό μπορούμε να κατανοήσουμε τον ισχυρισμό ότι οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, ιδίως της Κλασικής εποχής, αποτελούν τους πρόδρομους της εγκληματολογικής σκέψης, καθώς εξέτασαν σε βάθος τη λειτουργία και τα όρια του νόμου, τους σκοπούς της ποινής, αλλά και το ίδιο το εγκληματικό φαινόμενο,⁶⁹ με τον Αριστοτέλη να διακρίνει μάλιστα το έγκλημα σε εκούσιο και ακούσιο.

2.3 Ο βίος και το έργο του C. Beccaria

Ο Cesare Bonesana Marchese Beccaria γεννήθηκε το 1738 στο Μιλάνο και χαρακτηρίζεται ως ο κορυφαίος Ιταλός Διαφωτιστής. Πρωτότοκος γιός αριστοκρατικής οικογένειας, φοίτησε στο Κολλέγιο των Ιησουιτών στην Πάρμα και το 1758 αποπεράτωσε τις σπουδές του στην Νομική, στο Πανεπιστήμιο της Παβίας. Μετά το πέρας των σπουδών του, μελέτησε στοχαστικά τους Γάλλους Διαφωτιστές, ιδίως τα έργα του Montesquieu και του Jean-Jacques Rousseau. Επηρεασμένος από τις ιδέες των Εγκυκλοπαιδιστών και με την ενθάρρυνση των αδελφών Verri, οι οποίοι είναι διανοούμενοι φί-

⁶⁶ Βλ. Καπόπουλος Π., *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Β' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995, σ.73.

⁶⁷ Βλ. Θεοδωρακόπουλος Ι. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σσ.84-85.

⁶⁸ Βλ. Χάιδου Α., *Ποινολογία-Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ.27.

⁶⁹ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.79.

λοι του, ο C. Beccaria συγγράφει, σε ηλικία μόλις 25 ετών, το πιο σπουδαίο έργο του, με τίτλο «*Περί αδικημάτων και ποινών*», που μπορεί να είναι μικρό σε όγκο, αλλά πελώριο σε απήχηση. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου πραγματοποιείται στο Λιβόρνο και πιο συγκεκριμένα στο τυπογραφείο Coltellini, με την δημοσίευση να είναι ανώνυμη, εξαιτίας του ριζοσπαστικού περιεχομένου του.⁷⁰ Η απήχηση του βιβλίου του αποτυπώνεται στο γεγονός ότι μεταφράστηκε άμεσα σε περίπου δώδεκα γλώσσες,⁷¹ με την μετάφραση ωστόσο που ξεχωρίζει, να είναι αυτή του αβά Αντρέ Μορελέ στα γαλλικά, ιδίως η επανέκδοση της το 1766, η οποία συνοδευόταν με σχόλια του Βολταίρου. Η συγκεκριμένη μετάφραση απέσπασε όμως και αρνητικές κριτικές, λόγω των αλλαγών στην αρχική δομή του κειμένου, που πραγματοποίησε ο Μορελέ, με τον ίδιο τον C. Beccaria να μην ενοχλείται από το γεγονός αυτό.⁷² Η πρώτη ελληνική μετάφραση του βιβλίου, πιστώνεται στον Έλληνα διαφωτιστή Αδαμάντιο Κοραή και πραγματοποιήθηκε το 1802 στο Παρίσι. Άλλα έργα του C. Beccaria ήταν τα εξής: «*Περί της αταξίας και της θεραπείας του νομίσματος του κράτους του Μιλάνου*» το 1762, «*Έρευνα περί της φύσεως του ύφους*» το 1770, «*Στοιχεία Δημόσιας Οικονομίας*» το 1804.⁷³

Ο C. Beccaria, πέρα από τις επαναστατικές του ιδέες γύρω από το ποινικό δίκαιο, υπήρξε επαναστάτης και στην προσωπική του ζωή, καθώς εναντιώθηκε στην πατρική εξουσία με την επιλογή του να νυμφευτεί μια γυναίκα κατώτερης κοινωνικής και οικονομικής τάξης, την Teresa Blasco,⁷⁴ Μολονότι τον 18^ο αιώνα η αστική τάξη προσπάθησε να συνδέσει για πρώτη φορά τη σεξουαλικότητα και τον έρωτα με την οικογενειακή ζωή και τον θρησκευτικό γάμο, το ζητούμενο ήταν ένας ρομαντικός και «λογικός» έρωτας, ο οποίος πορεύεται με το πνεύμα των αρχών του Διαφωτισμού. Κάθε αυθόρμητη εκδήλωση πάθους που κινείται έξω από τη σφαίρα της λογικής, δεν ήταν κοινωνικά αποδεκτή.⁷⁵ Η καταπίεση του *pater familias* αποτέλεσε ξεχωριστή εμπειρία για τον C. Beccaria, όπου τα κατάλοιπα της διακρίνονται και στο συγγραφικό του έργο.

⁷⁰ Βλ. Καπόπουλος Π., *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Γ' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995, σ.313.

⁷¹ Βλ. E.M Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 368.

⁷² Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.27-30.

⁷³ Βλ. Καπόπουλος Π., *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Γ' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995, σ.313.

⁷⁴ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.22.

⁷⁵ Βλ. Νόβα-Καλτσούνη Χ., *Οικογένεια και οικογενειακές σχέσεις*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2018, σ.71.

Ο C. Beccaria το 1768 αναλαμβάνει την έδρα της δημόσιας διοίκησης και οικονομίας της σχολής Palatine του Μιλάνου, διαδίδοντας στις διαλέξεις του με θέμα την πολιτική οικονομία, τις θεμελιώδεις αρχές του ωφελιμισμού. Λίγο αργότερα, το 1771, αναλαμβάνει για πρώτη φορά ένα δημόσιο αξίωμα, συμμετέχοντας ως μέλος στο ανώτατο συμβούλιο δημοσίων οικονομικών, συμβάλλοντας στις μεταρρυθμίσεις του νομισματικού συστήματος της Λομβαρδίας. Είκοσι χρόνια αργότερα, το 1791, ορίζεται μέλος και του συμβουλίου αναδιαμόρφωσης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στις 28 Νοεμβρίου 1794 πεθαίνει στο Μιλάνο, σε ηλικία 56 ετών. Δυο χρόνια μετά τον θάνατο του, βραβεύεται για την προσφορά του, με προτροπή του παλιού του φίλου Pietro Verri.⁷⁶

2.4 Οι βασικές αρχές του C. Beccaria στο «Περί αδικημάτων και ποινών»

Το βιβλίο «Περί αδικημάτων και ποινών» αποτελεί το έναυσμα για τον αγώνα κατά των βαρβαρικών – φεουδαρχικών πρακτικών, που ακολουθούνται στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης.⁷⁷ Οι θεωρίες του Διαφωτισμού, που ξεπροβάλλουν την εποχή εκείνη, αντανakλώνται στο έργο του C. Beccaria παίρνοντας την μορφή προτάσεων και αρχών αντεγκληματικής πολιτικής.⁷⁸ Ο C. Beccaria αντιλαμβάνεται την κυριαρχία του έθνους ως το αποτέλεσμα που προκύπτει από το «κοινωνικό συμβόλαιο», το οποίο ουσιαστικά είναι το άθροισμα όλων των τμημάτων ελευθερίας που θυσιάζουν οι πολίτες, προκειμένου να απολαύσουν το υπόλοιπο μέρος της ελευθερίας τους ήρεμοι και ασφαλείς. Διαχειριστή της κυριαρχίας αυτής ορίζει τον κυρίαρχο. Θεωρώντας τους νόμους απαραίτητους για τη συγκρότηση μιας κοινωνίας, πιστεύει ότι οι ποινές είναι τα αντικίνητρα παραβίασης των νόμων, καθώς οι άνθρωποι δύσκολα μπαίνουν σε καλούπια, παρά μόνο μέσω της εξάσκησης του νου, η οποία θα έχει στόχο την εξισορρόπηση των ατομικών παθών και των συνεπειών τους, προς όφελος του κοινού καλού. Ωστόσο, οι νόμοι είναι απαραίτητο να συνάδουν με τα ανθρώπινα αισθήματα. Όσοι δεν έχουν αυτή την ιδιότητα, το πεπρωμένο τους είναι να συναντήσουν κάποια αντίσταση, που όσο μικρή κι αν είναι στην αρχή, τελικά θα υπερισχύσει έναντι του απάνθρωπου νόμου. Για τον λόγο αυτό, οι ποινές πρέπει να χαρακτηρίζονται από μία αρχή αναλογικότητας: εφόσον ο καθένας με την θέληση του παραχώρησε μόνο το αναγκαίο μέρος της ελευθε-

⁷⁶ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.201-203.

⁷⁷ Βλ. Καπόπουλος Π., *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Γ' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995, σ.313.

⁷⁸ Βλ. Βιδάλη Σ., *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σ.59.

ρίας του, το δικαίωμα του τιμωρείν περιορίζεται μόνο σε αυτό το παραχωρημένο μέρος. Η περαιτέρω αναγκαστική παραχώρηση, ορίζεται ως κατάχρηση και όχι ως δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη για τον C. Beccaria είναι ο δεσμός ανάμεσα στα αντικρουόμενα συμφέροντα των πολιτών, ο οποίος αποτρέπει την επιστροφή στις προϊστορικές κοινωνίες. Δεν φαντάζεται την δικαιοσύνη ως ένα υπαρκτό ον, το οποίο κατέχει κάποια φυσική δύναμη, αλλά ως τον τρόπο που εμείς οι ίδιοι κατανοούμε την ανθρώπινη φύση μας, ο οποίος μάλιστα αποτελεί και τον ακρογωνιαίο λίθο της ευτυχίας μας.⁷⁹

Αυτός ο τρόπος κατανόησης, είναι δίχως αμφιβολίες μεταβλητός στο πέρασμα του χρόνου, καθώς επηρεάζεται από το διαφορετικό νόημα που προσδίδεται ανά εποχή, σε σχετικούς με την δικαιοσύνη όρους, όπως η αρετή, η διαφθορά, ο εγκληματίας και ο καλός πολίτης. Το νόημα των όρων αυτών, προσαρμόζεται από εποχή σε εποχή, σύμφωνα με τα λάθη και τα πάθη του νομοθέτη, και όχι με γνώμονα τις συνθήκες και το κοινό συμφέρον κάθε χώρας. Σε μια ιστορική ανασκόπηση λοιπόν, σαν αυτή του πρώτου κεφαλαίου, διαπιστώνει κανείς ότι η βάση της ηθικής ενός αιώνα είναι τα πάθη του προηγούμενου, με τον χρόνο να φέρνει αργά ή γρήγορα την ισορροπία στη φύση και στις κοινωνίες, χαρίζοντας την σοφία των προηγούμενων αιώνων στους ισχυρούς και στους έξυπνους, οι οποίοι όμως την χρησιμοποιούν συχνά ως εργαλείο για να επιτύχουν τους σκοπούς τους.⁸⁰ Η ηθική του δικαίου όμως, πρέπει σύμφωνα με τον C. Beccaria, να λειτουργεί διαχρονικά στο υποσυνείδητο μας, σαν σκιά που μας ακολουθεί παντού.⁸¹ Ο C. Beccaria συμφωνεί λοιπόν με τον Πλάτωνα, ότι ακόμα κι αν κάποιος κατορθώσει να βρει το «*Δαχτυλίδι του Γύγη*», με αποτέλεσμα να γίνει αόρατος και έτσι να μην φοβάται τις συνέπειες των πράξεων του, οφείλει να πράττει δίκαια,⁸² με αυτή να είναι ίσως η πιο ουσιώδης επιρροή του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου στο έργο του. Τέλος, ο C. Beccaria οραματίζεται τον νομοθέτη ως έναν αρχιτέκτονα, ο οποίος κατασκευάζει την κοινωνία με κριτήρια την αγάπη και την επιείκεια, όχι όμως την αταξία. Ο νομοθέτης δεν πρέπει επίσης να παραχωρεί καμία ευκαιρία αυθαιρεσίας από την πλευρά του κυρίαρχου, καθώς πηγή του φόβου των πολιτών πρέπει να είναι ο νόμος, όχι ο κυρίαρχος, προκειμένου να προστατευτεί μόνο η δημόσια ασφάλεια και

⁷⁹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.58-62.

⁸⁰ Βλ. Το ίδιο, σ.73-74.

⁸¹ Βλ. Το ίδιο, σ.175.

⁸² Βλ. Πλάτων, *Πολιτεία (ή Περί δικαίου)*, Τόμος Α', Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1992, σ.139-149.

όχι τα ιδιοτελή συμφέροντα του κυρίαρχου.⁸³

Επιμέρους ανάλυση των πρωτοποριακών ιδεών, αλλά και των επιχειρημάτων του C. Beccaria, θα γίνει στο δεύτερο μέρος της εργασίας μας, όπου θα εξετάσουμε διεξοδικά που ακριβώς συναντάμε τις ιδέες του στις κοινωνίες του σήμερα.

2.5 Οι πρώτες επιδράσεις του έργου του

Ο αντίκτυπος του «*Περί αδικημάτων και ποινών*», ήταν αρκετά μεγάλος ήδη από την εποχή του C. Beccaria, σε σημείο να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για αξιοσημείωτους Διαφωτιστές, όπως ο Diderot και ο Voltaire.⁸⁴ Η επίδρασή του, ωστόσο, δεν παρέμεινε μόνο σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά συνέχισε και σε πρακτικό. Ο Αυστριακός Αυτοκράτορας Ιωσήφ Β΄ το 1781 κατήργησε τη θανατική ποινή έως το 1789, σε μια περιοχή της Γερμανίας.⁸⁵ Λίγα χρόνια αργότερα, ο Μέγας Δούκας της Τοσκάνης, Πέτρος Λεοπόλδος, κατήργησε επίσης την θανατική ποινή, αλλά και τα βασανιστήρια.⁸⁶ Τα βασανιστήρια καταργούνται ολοκληρωτικά και στην Σουηδία το 1772, από τον βασιλιά Γουσταύο Γ΄, ο οποίος στο πρόσωπο του C. Beccaria είδε έναν μέντορα της διακυβέρνησής του.⁸⁷ Επιπρόσθετα, ένα γαλλικό νομοθετικό διάταγμα του 1788, εισήγαγε ορισμένες σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Οι νέες προσδοκίες άρχισαν όμως να ικανοποιούνται στη Γαλλία με τον Ποινικό Κώδικα του 1810. Μάλιστα, ο κώδικας αυτός έγινε αποδεκτός με μεγάλο θαυμασμό, όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και σε άλλα κράτη της Ευρώπης. Παρά το γεγονός ότι ήταν αρκετά συνδεδεμένος με το παρελθόν, συνέβαλε σε σημαντικές προόδους προς την κατεύθυνση του κατευνασμού των σωματικών ποινών. Με την αναθεώρηση του κώδικα το 1832, καταργούνται όλοι οι ακρωτηριασμοί, μειώνεται ο αριθμός των εγκλημάτων που επισύρουν θανατική ποινή και παραχωρείται στους δικαστές το δικαίωμα της απάλυνσης όλων των ποινών.⁸⁸ Το έργο του, σαφώς συγκέντρωσε και έντονες κριτικές, με τις μεγαλύτερες αντιδράσεις να προ-

⁸³ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.194-198.

⁸⁴ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.145.

⁸⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.32.

⁸⁶ Βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ.78.

⁸⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.33.

⁸⁸ Βλ. Emile Durkheim, *Δυο νόμοι για την ποινική εξέλιξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.18-19.

έρχονται από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.⁸⁹ Ιδιαίτερης σημασίας, θα λέγαμε ότι είναι η κριτική του μοναχού Φερντινάντο Φακινέι, ο οποίος αποκήρυξε το *«Περί αδικημάτων και ποινών»*, ένα χρόνο μετά την έκδοση του, καθώς εντόπισε σε αυτό είκοσι τρεις ασέβειες και έξι στασιασμούς. Ως αποτέλεσμα της κριτικής αυτής, ο C. Beccaria στην έκτη έκδοση του έργου του, απαντά στην κριτική του μοναχού, στο επιπρόσθετο κείμενο της συγκεκριμένης έκδοσης με τίτλο: *«Προς τον Αναγνώστη»*.⁹⁰

⁸⁹ Βλ. Βλάχου Β., *Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα, Η γένεση της Εγκληματολογίας*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σ.42.

⁹⁰ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.47.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΟΥ C. BECCARIA ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΟΙΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Κεφάλαιο III

Η επιρροή στις παρούσες κατευθυντήριες γραμμές της νομοθεσίας

3.1 «*Nullum crimen nulla poena sine lege*»

Η φράση «*Nullum crimen nulla poena sine lege*», δηλαδή «κανένα έγκλημα, καμία ποινή χωρίς νόμο», είναι αδιαμφισβήτητα η πιο διάσημη και αξιομνημόνευτη σκέψη του C. Beccaria. Πιο αναλυτικά, ο C. Beccaria εκφράζει την άποψη ότι οι ποινές των εγκλημάτων πρέπει να θεσπίζονται και να καθορίζονται από νόμους, χωρίς οι ποινές αυτές να αλλάζουν στην πορεία από τον δικαστή. Επιπλέον, ο νόμος πρέπει να είναι απλός και ξεκάθαρος για όλους τους πολίτες. Για τον λόγο αυτό, οφείλει να είναι γραμμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται κατανοητός από όλους, όχι μόνο από τους μορφωμένους, για να μπορεί τελικά να εφαρμοστεί από το σύνολο της κοινωνίας. Ο γραπτός νόμος διασφαλίζει επίσης τους πολίτες, από σκόπιμες αλλαγές, που ενδεχομένως να εξυπηρετούν ιδιωτικά συμφέροντα.⁹¹ Επιπρόσθετα, οι νόμοι για τον C. Beccaria, δεν πρέπει να κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά ως μια οικογενειακή παράδοση, αλλά αφού απευθύνονται σε «ζωντανές κοινωνίες», πρέπει να εκσυγχρονίζονται προκειμένου να εξυπηρετούν τις κοινωνίες όπου απευθύνονται.⁹²

Αυτή η αρχή του C. Beccaria, αποτελεί μέχρι σήμερα την ανώτατη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των πολιτών, ενάντια στην κρατική ή και την ιδιωτική εξουσία που χρησιμοποιείται με καταχρηστικό τρόπο, με τα δικαιώματα αυτά να εξασφαλίζονται θεσμικά σε όλα τα σύγχρονα κράτη δικαίου.⁹³ Την αρχή «*Nullum crimen nulla poena sine lege*», την συναντάμε και στο Σύνταγμα της Ελλάδος, στο άρθρο 7§1, όπου αναγράφεται ότι: «Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης».⁹⁴

⁹¹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.62-69.

⁹² Βλ. Το ίδιο, σ.65.

⁹³ Βλ. Βλάχου Β., *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για την βία και την επιθετικότητα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ.16.

⁹⁴ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-7/>

3.2 Περί της ερμηνείας των νόμων από την πλευρά των δικαστών

Βασικό σημείο κριτικής του C. Beccaria, ήταν η ευρύτητα της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών στην εποχή του. Συμφωνώντας ουσιαστικά με τις ιδέες του Montesquieu, περί διάκρισης των εξουσιών, ο C. Beccaria πιστεύει ότι οι ποινικοί δικαστές δεν πρέπει να έχουν την ελευθερία να ερμηνεύουν τον νόμο, αλλά το πρέπον είναι να τον υπηρετούν. Λαμβάνοντας ως δεδομένο, ότι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές οπτικές για ένα ζήτημα, θεωρεί ότι η ερμηνεία του νόμου δεν είναι δυνατόν να καθορίζεται κάθε φορά από διαφορετικό άνθρωπο, και ιδίως να εξαρτάται από την καθημερινή σωματική και ψυχική του υγεία. Αυτός για τον C. Beccaria, είναι ένας από τους λόγους που παρατηρούνται διαφορετικές τιμωρίες για τα ίδια εγκλήματα, προσθέτοντας ότι όσο υπάρχει αυτό το «παραθυράκι» της ερμηνείας, τόσο θα είναι ανοιχτή και η «μπαλκονόπορτα» της αυθαιρεσίας και της ιδιοτέλειας στις δικαστικές αποφάσεις.⁹⁵

Τα πλεονεκτήματα ωστόσο που προκύπτουν από αυτή την προτεινόμενη αλλαγή, είναι μείζονος σημασίας για C. Beccaria. Αρχικά οι πολίτες έχουν πια την ευκαιρία να γνωρίζουν τις συνέπειες των πράξεων τους, με το γεγονός αυτό να λειτουργεί και ως αντικίνητρο για την διάπραξη κάποιου εγκλήματος. Ύστερα, οι πολίτες με αυτή την μεταρρύθμιση αισθάνονται ελεύθεροι και ανεξάρτητοι, χωρίς όμως να θίγονται ταυτόχρονα οι νόμοι και οι δικαστές. Επιπλέον, σταματά η αλυσίδα της τυραννικής συμπεριφοράς, από ανώτερο σε υφιστάμενο. Ένα ακόμα πλεονέκτημα που προκύπτει από τα παραπάνω, είναι ότι με αυτά τα δεδομένα οι πολίτες αποκτούν ένα αίσθημα ασφάλειας και δικαιοσύνης.⁹⁶

Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, ο χωρισμός των εξουσιών και η «κυριαρχία του νόμου», κατοχυρώνεται συνταγματικά, προκειμένου να προλαμβάνονται οι καταχρήσεις του αντιπροσωπευτικού συστήματος και να μην καταπατούνται τα δικαιώματα των πολιτών.⁹⁷ Η διάκριση αυτή, εξασφαλίζεται και στο Σύνταγμα της Ελλάδος στο άρθρο 26 §1: «*Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από την Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας*», §2: «*Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση*», και §3: «*Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστή-*

⁹⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.64-67.

⁹⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.68.

⁹⁷ Βλ. Παντέλης Α.Μ., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Βασικές έννοιες, Συνταγματική Ιστορία, Οργάνωση του Κράτους*, Β΄ Έκδοση, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σ.134.

ρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού». ⁹⁸ Εξαιτίας όμως της δικαστικής ανεξαρτησίας, με το Άρθρο 93§4: «Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενο του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα», ⁹⁹ θεμελιώνει τον δικαστικό έλεγχο σχετικά με την συνταγματικότητα των νόμων. ¹⁰⁰

Εντούτοις, η ύπαρξη δυο δικαιοκόν συστημάτων, του Αγγλοσαξονικού (Common Law) και του Ευρωπαϊκού (Civil Law), τα οποία αντιλαμβάνονται κάπως διαφορετικά τον θεσμό της δικαιοσύνης, ¹⁰¹ ίσως να μπερδεύουν λίγο την σκέψη μας, για την ιδέα του C. Beccaria, σχετικά με την αρχή της νομιμότητας των δικαστικών αποφάσεων στα σύγχρονα κράτη. Ενώ οι ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες έχουν ένα κωδικοποιημένο ποινικό σύστημα με ενιαία μορφή, το ποινικό σύστημα της Αγγλίας δεν έχει ακολουθήσει το παράδειγμα αυτό, παρά τις προσπάθειες του James Fitzjames Stephen, ήδη από το 1872. ¹⁰² Ακολουθώντας έτσι το αγγλικό κοινοδίκαιο μια εθιμική πορεία, ¹⁰³ πέρα από τους νόμους του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου, τις νομοθετικές πράξεις και τα διοικητικά διατάγματα της κυβέρνησης, στηρίζεται και στην νομολογία ως μια επιπλέον πηγή δικαίου. ¹⁰⁴ Όπως διαβάζουμε στον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «*European e-Justice Portal*», ως νομολογία ορίζουμε τους κανόνες και τις αρχές που προκύπτουν από τις δικαστικές νομικές γνωμοδοτήσεις και τις δικαστικές αποφάσεις. Οι σχετικές αποφάσεις των διάφορων υποθέσεων και η ερμηνεία του νόμου από την πλευρά των δικαστών, συμβάλουν στην ανάπτυξη της νομολογίας, η οποία δημοσιεύεται σε νομικά περιοδικά, σε δικτυακούς τόπους δικαστηρίων και σε νομικές βάσεις δεδομένων, προκειμένου να αξιοποιηθούν από άλλα δικαστήρια της χώρας, ως «νομικό προηγούμενο». ¹⁰⁵ Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, στην Αγγλία, αλλά και σε άλλες χώρες που ακολουθούν το παράδειγμα της, όπως οι ΗΠΑ, εκτός της Πολιτείας της Λουιζιάνας, ο Καναδάς, εκτός της επαρχίας Quebec, το Ισραήλ, η Κύπρος κ.α., αξιολογούμε ότι η νομολογία που προκύπτει από τις αποφάσεις των δικαστών, δεν έναντι-

⁹⁸ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-26/>

⁹⁹ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-95/>

¹⁰⁰ Βλ. Παντέλης Α.Μ., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Βασικές έννοιες, Συνταγματική Ιστορία, Οργάνωση του Κράτους*, Β' Έκδοση, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σ.393.

¹⁰¹ Βλ. Μαγγανάς Α., Λάζο Γ. & Σβουρδάκου Δ., *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ. 69.

¹⁰² Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.493.

¹⁰³ Βλ. Παντέλης Α.Μ., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Βασικές έννοιες, Συνταγματική Ιστορία, Οργάνωση του Κράτους*, Β' Έκδοση, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σ.141.

¹⁰⁴ Βλ. https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ew-maximizeMS-el.do?member=1

¹⁰⁵ Βλ. https://e-justice.europa.eu/11/EL/case_law

ώνεται στην άποψη του C. Beccaria περί αυθαιρεσίας των δικαστών, καθώς και σε αυτές τις περιπτώσεις υπάρχουν νομικοί περιορισμοί, οι οποίοι δεσμεύουν τους δικαστές.

3.3 Η διάκριση μεταξύ εγκλήματος και αμαρτίας

Ένα από τα σφάλματα που διακρίνει ο C. Beccaria στην επιμέτρηση των ποινών, είναι ότι κάποιος συγχέουν το έγκλημα με την αμαρτία. Κάτι τέτοιο το θεωρεί λάθος εκ της βάσεως, καθώς είναι αναγκαίο να διαχωρίζονται οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες στηρίζονται στην ισότητα και οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και του Θεού, οι οποίες στηρίζονται στην εξάρτηση των πρώτων από τον Πλάστη, ο οποίος είναι ένα τέλειο Ον, επομένως δεν υφίσταται καμία ισότητα. Αναρωτιέται λοιπόν, πως είναι δυνατόν κάποιος κοινός θνητός, να είναι σε θέση να γνωρίζει την βαρύτητα του αμαρτήματος που θέσπισε ο Θεός, ή ακόμα χειρότερα να τιμωρεί όταν ο Θεός συγχωρεί και να συγχωρεί όταν ο Θεός τιμωρεί, υποκαθιστώντας με τον τρόπο αυτό την θεϊκή δικαιοσύνη.¹⁰⁶ Το ζήτημα εδώ για τον C. Beccaria, είναι σαφώς ο σφετερισμός της θρησκείας από την κυρίαρχη εξουσία, κάτι που όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας, ήταν κοινό χαρακτηριστικό όλων των δικαίων προϊστορικά μέχρι την εποχή του C. Beccaria. Το γεγονός ότι και στην εποχή του, δεν υπήρχε καμία διάκριση ανάμεσα στα εγκλήματα και στα αμαρτήματα, τον ανάγκασε να διευκρινίσει ότι το έργο του δεν αναφέρεται στην δεύτερη κατηγορία, αυτή των αμαρτημάτων. Αυτός είναι μάλιστα και ο λόγος, που ο Αδαμάντιος Κοραΐς στην μετάφραση του χρησιμοποιεί τον όρο «περί αδικημάτων...» και όχι «περί εγκλημάτων...», για να εκφράσει αυτή την πρόθεση του συγγραφέα.¹⁰⁷

Το ερώτημα που προκύπτει λοιπόν, είναι τι θεωρεί ως έγκλημα ο C. Beccaria, με την απάντηση να είναι «μια πράξη που συγκρούεται με τους νόμους».¹⁰⁸ Ο ορισμός που αποδίδει ο C. Beccaria στο έγκλημα, βλέπουμε ότι συνάδει απόλυτα με τον ποινικό ορισμό του εγκλήματος, που δίνεται σήμερα από όλους τους συγχρόνους εγκληματολόγους.¹⁰⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της άποψης αυτής του C. Beccaria, είναι η οξύ-

¹⁰⁶ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.75-76.

¹⁰⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.184.

¹⁰⁸ Βλ. Το ίδιο, σ.151.

¹⁰⁹ Βλ. Μαγγανάς Α., Λήμμα «Έγκλημα» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.267.

τατη κριτική του, στο εμμονικό κυνήγι μαγισσών,¹¹⁰ το οποίο στην εποχή μας έχει ευτυχώς μεταφορική σημασία. Ωστόσο, ο C. Beccaria αναλύει και άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, πάνω στις οποίες αμφιταλαντευόμαστε ακόμη και σήμερα. Μια τέτοια περίπτωση είναι αυτή της μοιχείας. Ο ίδιος, στηριζόμενος στο δυσπαρόδεικτο κομμάτι αυτής της πράξης, αλλά κυρίως στο ότι η μοιχεία δεν συμβάλλει στην καταστροφή της κοινωνίας, θεωρεί ότι δεν πρέπει να διώκεται ποινικά.¹¹¹ Η άποψη αυτή όμως δεν τυγχάνει ευρείας αποδοχής από όλες τις σύγχρονες κοινωνίες, αφού η μοιχεία σε μερικές χώρες εξακολουθεί μέχρι σήμερα να αποτελεί ποινικό αδίκημα, στοχοποιώντας σχεδόν αποκλειστικά τις γυναίκες. Για τον λόγο αυτό, η ομάδα εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για νομοθετικές διακρίσεις κατά των γυναικών, κατέληξε τον Οκτώβριο του 2012 στο συμπέρασμα ότι «*Η μοιχεία ως ποινικό αδίκημα παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών*».¹¹² Στηριζόμενη στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 17 §1, περί παράνομων παρενοχλήσεων της ιδιωτικής ζωής,¹¹³ ζητάει στην προαναφερθείσα έκθεση της από όλα τα κράτη μέλη να συμμορφωθούν με την διάταξη αυτή, μεταρρυθμίζοντας το εθνικό τους δίκαιο. Παρά το γεγονός, ότι τεχνικά η μοιχεία εξακολουθεί να είναι παράπτωμα ακόμη και σε χώρες της Δύσης, όπως σε ορισμένες πολιτείες της Αμερικής, συμπεριλαμβανομένης και της Νέας Υόρκης,¹¹⁴ ο ΟΗΕ εντοπίζει το μεγαλύτερο πρόβλημα στις μουσουλμανικές χώρες, όπου η μοιχεία ακόμα και των γυναικών που έχουν υποστεί βιασμό, τιμωρείται με φυλάκιση, μαστίγωμα και λιθοβολισμό.¹¹⁵ Στην χώρα μας η μοιχεία αποποινικοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1982, με τον Νόμο 1272/82 Άρθρο 6, το οποίο κατήργησε το Άρθρο 357 του Ποινικού Κώδικα για την μοιχεία,¹¹⁶ παρά τις έντονες αντιδράσεις της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο ίδιο μήκος κύματος, εντάσσεται και η περίπτωση της ομοφυλοφιλίας. Θεωρώ-

¹¹⁰ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.183.

¹¹¹ Βλ. Το ίδιο, σ.157-158.

¹¹² Βλ. <https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E>

¹¹³ Βλ. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52>

¹¹⁴ Βλ. <https://www.theweek.co.uk/62723/where-is-adultery-is-still-illegal>

¹¹⁵ Βλ. <https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E>

¹¹⁶ Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiosune/n-1272-1982.html>

ντας τον έρωτα ένα πρωτόγονο και αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης φύσης και με την πεποίθηση ότι οι νόμοι δεν πρέπει να εναντιώνονται στην ανθρώπινη φύση, ο C. Beccaria πιστεύει ότι η ομοφυλοφιλία, όπως και η μοιχεία, δεν πρέπει να θεωρείται ποινικό αδίκημα. Μάλιστα, υπεύθυνα για την ομοφυλοφιλία, θεωρεί σε ένα μεγάλο βαθμό τα οικοτροφεία.¹¹⁷ Η άποψη του C. Beccaria περι αποποινικοποίησης της ομοφυλοφιλίας εξακολουθεί επίσης να διχάζει τις σύγχρονες κοινωνίες, παρά τις δράσεις του ομοφυλοφιλικού κινήματος, για αναγνώριση των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων. Αξιοσημείωτο γεγονός είναι το ψήφισμα της 17^{ης} Μαΐου 1990 από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, το οποίο αναφέρει ότι «η ομοφυλοφιλία δεν αποτελεί ψυχική νόσο, διαταραχή, ή ανωμαλία», απορρίπτοντας έτσι μια καταχωρημένη εγκύκλιο του 1948.¹¹⁸ Ενώ λοιπόν ο αγώνας του ομοφυλοφιλικού κινήματος συνεχίζεται για την αναγνώριση επιπλέον δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών, σε όλες τις χώρες της Δύσης, όπως το δικαίωμα του γάμου και της υιοθεσίας παιδιών, στις χώρες όπου δεσπάζει ο Ισλαμικός Νόμος, η ομοφυλοφιλία όπως και η μοιχεία, επισύρει θανατική ποινή.

Μέρος αυτής της συζήτησης αποτελεί και η θεωρία του C. Beccaria σχετικά με το ζήτημα της αυτοκτονίας, την οποία όπως και στις παραπάνω περιπτώσεις την θεωρεί αμάρτημα και όχι έγκλημα. Επηρεασμένος από τον Montesquieu, πιστεύει ότι η αυτοκτονία δεν πρέπει να επισύρει κάποια ποινή, θέτοντας το ζήτημα της πολιτικής ελευθερίας των ανθρώπων και τον προσωπικό χαρακτήρα των ποινών.¹¹⁹ Με δεδομένο ότι η απόπειρα αυτοχειρίας τιμωρείται σε ελάχιστα κράτη σήμερα, πιο ουσιώδης κρίνεται η προέκταση της επιρροής του C. Beccaria, στο ζήτημα της επιλογής ενός ανώδυνου και αξιοπρεπούς θανάτου, ή με άλλα λόγια της ευθανασίας. Με γνώμονα το δικαίωμα της αυτονομίας του ατόμου, στην εποχή μας παρατηρούνται αρκετές προσπάθειες στον ευρωπαϊκό χώρο, σχετικά με την νομιμοποίηση της ευθανασίας, οι οποίες συγκρούονται με τις αντιλήψεις του χριστιανισμού, πως μόνο ο Θεός είναι αυτός που ορίζει την ζωή και τον θάνατο. Εξετάζοντας το δίκαιο των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαπιστώνουμε ότι οι περισσότερες χώρες απαγορεύουν την ενεργητική ευθανασία, δηλαδή την εσκεμμένη πράξη θανάτωσης από τον ιατρό ή κάποιο άλλο τρίτο άτομο, επι-

¹¹⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.157-161.

¹¹⁸ Βλ. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20110513STO19333/17-may-international-day-against-homophobia>

¹¹⁹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.163-164.

τρέποντας νομοθετικά μόνο την παθητική ευθανασία, δηλαδή την διακοπή της θεραπείας και των υποστηρικτικών μέσων που παρατείνουν την ζωή του ασθενούς. Οι χώρες όπου επιτρέπεται και η ενεργητική ευθανασία είναι το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Υπάρχουν ωστόσο χώρες της Ε.Ε, όπως η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Κύπρος και η Πολωνία, οι οποίες δεν επιτρέπουν καμία μορφή ευθανασίας και υποβοηθούμενης αυτοκτονίας στην επικράτεια τους.¹²⁰

Μια ακόμα παράμετρος της επιρροής του C. Beccaria, σχετικά με τις ιδέες του για την διάκριση μεταξύ εγκλήματος και αμαρτίας, είναι και η πολιτική του διαχωρισμού κράτους-εκκλησίας που ακολούθησαν τα περισσότερα κράτη στην μεταγενέστερη εποχή του C. Beccaria. Ο διαχωρισμός αυτός, επιστεγάστηκε με την συνταγματική αναγνώριση της ανεξιθρησκείας, η οποία βασίζεται στο Άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σύμφωνα με το οποίο: *«Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών»*.¹²¹ Η Ελλάδα φαίνεται πως ακολουθεί με πιο αργούς ρυθμούς αυτή την πεπατημένη, καθώς η αναγραφή του θρησκευμένου στις αστυνομικές ταυτότητες σταμάτησε να εφαρμόζεται στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, με αφετηρία βέβαια τον Νόμο 2472/1997 Άρθρο 2 περι ευαίσθητων δεδομένων.¹²² Επιπλέον, η αποποινικοποίηση της βλασφημίας στην χώρα μας άργησε ακόμη περισσότερο, αφού καταργήθηκε μόλις τον Ιούνιο του 2019, με την θέσπιση του Νόμου 4619/2019 και την κύρωση του νέου Ποινικού Κώδικα, όπου δεν υφίσταται πια αδίκημα κακόβουλης βλασφημίας.¹²³ Φυσικά οι αντιδράσεις από την πλευρά του εκκλησιαστικού κύκλου ήταν οξύτατες, ιδίως στην πρώτη απόφαση της ελληνικής πολιτείας.

3.4 Περί καθολικότητας του νόμου

Μια άλλη ιδέα του C. Beccaria είναι η αρχή της ισότητας. Πιο αναλυτικά, πιστεύει

¹²⁰ Βλ. Κοζαμάνη Α. (Alexandra Kozamani), *Euthanasia: Practices applied by the countries of the European Union*, *Bioethica*, 5(1), (2019) σ.89–100. (<https://doi.org/10.12681/bioeth.20837>)

¹²¹ Βλ. <https://unric.org/el/οικουμενικη-διακηρυξη-για-τα-ανθρωπι-2/>

¹²² Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dedomena-prosopikou-kharaktera/n-2472-1997.html>

¹²³ Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodikos-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>

ότι κανένας άνθρωπος δεν περισσεύει από μια κοινωνία, επομένως κανένας δεν πρέπει να παραγκωνίζεται. Προάγγελος της θεωρίας της κοινωνικής ενσωμάτωσης και του κοινωνικού δεσμού, η οποία αναπτύχθηκε από τον Emile Durkheim,¹²⁴ ο C. Beccaria πέρα από την αντίθεση του στον κοινωνικό αποκλεισμό, εκφράζει την άποψη ότι οι νόμοι πρέπει να είναι γενικοί και να δεσμεύουν όλα τα μέλη της κοινωνίας.¹²⁵ Μη εξετάζοντας το αναπόφευκτο γεγονός της ανισότητας που παρατηρείται στις δικαστικές αποφάσεις, μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, θέτει την άποψη ότι οι ποινές των ευγενών δεν πρέπει να διαφέρουν επ ουδενί λόγω, σε σύγκριση με εκείνες των ενδεών. Ζητάει λοιπόν μια ισότητα, θεμελιωμένη από τους νόμους, η οποία θα εκτιμηθεί από το σύνολο της κοινωνίας, δημιουργώντας έτσι έναν επιπλέον λόγο να σέβονται όλοι τον νόμο, με το «περι δικαίου αίσθημα» να καλλιεργείται αναμεσά στα μέλη της κοινωνίας.¹²⁶

Η επιρροή της παραπάνω ιδέας, είναι εμφανής στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτός θεσπίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2000, αναφέροντας στο Άρθρο 20 ότι: «Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου».¹²⁷ Η νομοθεσία αυτή, ως «κεκτημένο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», υπερισχύει του εθνικού δικαίου, ακόμα και του συνταγματικού δικαίου των κρατών μελών,¹²⁸ κατοχυρώνοντας με τον τρόπο αυτό κάθε ευρωπαϊό πολίτη. Αναφορικά όμως με τις ανισότητες των δικαστικών αποφάσεων, φαίνεται ότι προβληματίζουν ακόμη τους συγχρόνους εγκληματολόγους. Μια σχετική έρευνα του 1972, η οποία μελέτησε τις δικαστικές πρακτικές του πλημμελειοδικείου της γαλλικής πρωτεύουσας, εξέτασε με την μέθοδο της άμεσης παρατήρησης, τον λόγο που οι επιβαλλόμενες κυρώσεις στους νεαρούς παραβάτες κατωτέρων κοινωνικών τάξεων είναι αυστηρότερες, σε σύγκριση με τις ποινές που επιβάλλονται στους νεαρούς που προέρχονται από ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Το συμπέρασμα της έρευνας αυτής, ήταν ότι δεν εντοπίζεται κάποια εύνοια από την πλευρά των δικαστών στην δεύτερη κατηγορία παραβατών. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται μέσα από την επαγγελματική ιεράρχηση των τριών βασικών κριτηρίων που ακολουθούνται, δηλαδή την βαρύτητα του αδικήματος, τις ενδείξεις ενοχής, και τον βαθμό της

¹²⁴ Βλ. Παπαδοπούλου Δ., *Κοινωνιολογία του Αποκλεισμού στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2012, σ.83.

¹²⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.63.

¹²⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.119-121.

¹²⁷ Βλ. https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

¹²⁸ Βλ. Μουσής Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, ΙΔ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2013, σ.34.

υποτροπής του παραβάτη. Το τρίτο κριτήριο φαίνεται να είναι ο καθοριστικός παράγοντας των ανισοτήτων στις δικαστικές αποφάσεις που εξετάστηκαν, καθώς όσοι ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, δυσκολεύονται περισσότερο στην αναζήτηση μιας σταθερής εργασίας. Έτσι, τα επίπεδα της υποτροπής σχετικά με την παραβατική συμπεριφορά, είναι υψηλότερα στην κατηγορία αυτή, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνει βαρύτερες καταδικαστικές αποφάσεις.¹²⁹

3.5 Η εσχάτη των ποινών

Ένα από τα πιο αξιοσημείωτα ζητήματα που αναλύει ο C. Beccaria στο «Περί αδικημάτων και ποινών», είναι αυτό της θανατικής ποινής. Στόχος του είναι να αποδείξει ότι η συγκεκριμένη ποινή δεν είναι ούτε αναγκαία, ούτε ωφέλιμη για την κοινωνία, προκειμένου να κερδίσει την μάχη υπέρ της ανθρωπότητας. Αρχικά θεωρεί παράλογο το γεγονός ότι οι νόμοι που στοχεύουν στην αποτροπή της ανθρωποκτονίας, γίνονται οι ίδιοι ανθρωποκτόνοι. Με την θέσπιση της θανατικής ποινής, ο νους του απλού λαού πηγαίνει στο προφανές, ότι δηλαδή ένας τέτοιος προσημαστικός νόμος, είναι σχεδιασμένος να εξυπηρετεί την κεντρική εξουσία και όχι την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που η θανάτωση ενός πολίτη είναι αναγκαία σε περιόδους ανελευθερίας, καθώς ένας απλά φυλακισμένος πολίτης εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο για την εξουσία, ως μια ενδεχόμενη πηγή επανάστασης. Σχετικά με τα επιχειρήματα της αποτροπής και του παραδειγματισμού υπέρ της θανατικής ποινής, ο C. Beccaria απαντάει ότι η ιστορία έχει δείξει πως η βαρβαρότητα της θανατικής ποινής δεν έχει φέρει κανένα απολύτως αποτέλεσμα, πιστεύοντας ουσιαστικά ότι είναι παράλογο να ακολουθείται η ίδια τακτική, περιμένοντας κάποια στιγμή να αποδώσει ένα διαφορετικό αποτέλεσμα. Συνδέοντας επίσης τον θάνατο με την περίοδο του πολέμου και την ζωή με την περίοδο της ειρήνης, θεωρεί ότι η διάρκεια της ποινής και όχι η αυστηρότητα της, είναι αυτή που συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας ηθικής συμβατής με τον νόμο στις ανθρώπινες ψυχές. Εφόσον ο θάνατος αργά ή γρήγορα θα έρθει, οι άνθρωποι έχουν συμβιβαστεί στην ιδέα του. Αντίθετα μια εξαθλιωμένη ζωή χωρίς ελευθερία, δεν είναι βέβαιη για όλους, επομένως τα μέλη της κοινωνίας αξίζει να προσπαθήσουν να αποτρέψουν μια τέτοια μοίρα μη εγκληματώντας. Επιπλέον, επισημαίνει την εναντίωση της ανθρώπινης φύσης στην θανατική ποινή, η οποία εκδηλώνεται από την εσωτερική

¹²⁹ Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.186-189.

αποστροφή που νιώθουν όλοι προς τον δήμιο, που απλά κάνει την δουλειά που του ανέθεσαν.¹³⁰

Η θανατική ποινή, παρά τα επιχειρήματα του C. Beccaria, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα της αντεγκληματικής πολιτικής, όσον αφορά τη σκοπιμότητα, αλλά και την ορθότητα της. Βασικός παράγοντας που περιπλέκει την συζήτηση γύρω από την θανατική ποινή, είναι οι εξωεπιστημονικές απόψεις, οι οποίες προέρχονται κυρίως από τον χώρο της πολιτικής. Αυτή η ταραχή γύρω από την θανατική ποινή, έχει ως αποτέλεσμα την διάσταση των απόψεων, μεταξύ «κοινής γνώμης» από την μία πλευρά και επιστημόνων και κομμάτων από την άλλη. Ενώ λοιπόν οι ευρωπαϊκές κυρίως χώρες, προχώρησαν σε μεταρρυθμίσεις για την κατάργηση της θανατικής ποινής, αντιμετωπίζοντας το ζήτημα ιδεολογικά, υπό το πρίσμα της προοδευτικότητας, σχετικές έρευνες έδειξαν ότι η πλειοψηφία των πολιτών δεν επιθυμεί την κατάργηση της, θεωρώντας την ως ένα μέσο δημόσιας ασφάλειας, αλλά και κατάλληλο μέσο τιμωρίας και απόδοσης της δικαιοσύνης, για τους ανθρωποκτόνους. Η επιστημονική πλευρά πάλι, επιδιώκει μέσα από ατέρμονες συζητήσεις να εξετάσει τον προληπτικό αντίκτυπο της θανατικής ποινής στα ποσοστά της εγκληματικότητας. Οι έρευνες αυτές όμως, έχουν να αντιμετωπίσουν την τεράστια δυσκολία της απομόνωσης ενός μόνο παράγοντα, στο πεδίο μελέτης τους. Για παράδειγμα, η αύξηση της βίαιης εγκληματικότητας, με την οποία σχετίζεται η εσχάτη των ποινών, επηρεάζεται από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν, καθώς οι περίοδοι οικονομικής παρακμής ταυτίζονται με το έγκλημα της ληστείας, η οποία πολλές φορές συνδυάζεται με φόνο. Επιπλέον, πριν από την νομική κατάργηση της θανατικής ποινής, συνήθως προηγείται ένα χρονικό διάστημα ανενεργείας του νόμου, το οποίο διαφέρει από χώρα σε χώρα. Παραδείγματος χάρη, στην Γαλλία ήταν 4 έτη ενώ στην Ελλάδα 21 έτη, προσθέτοντας έτσι μια ακόμα δυσκολία στο έργο των ερευνητών.¹³¹

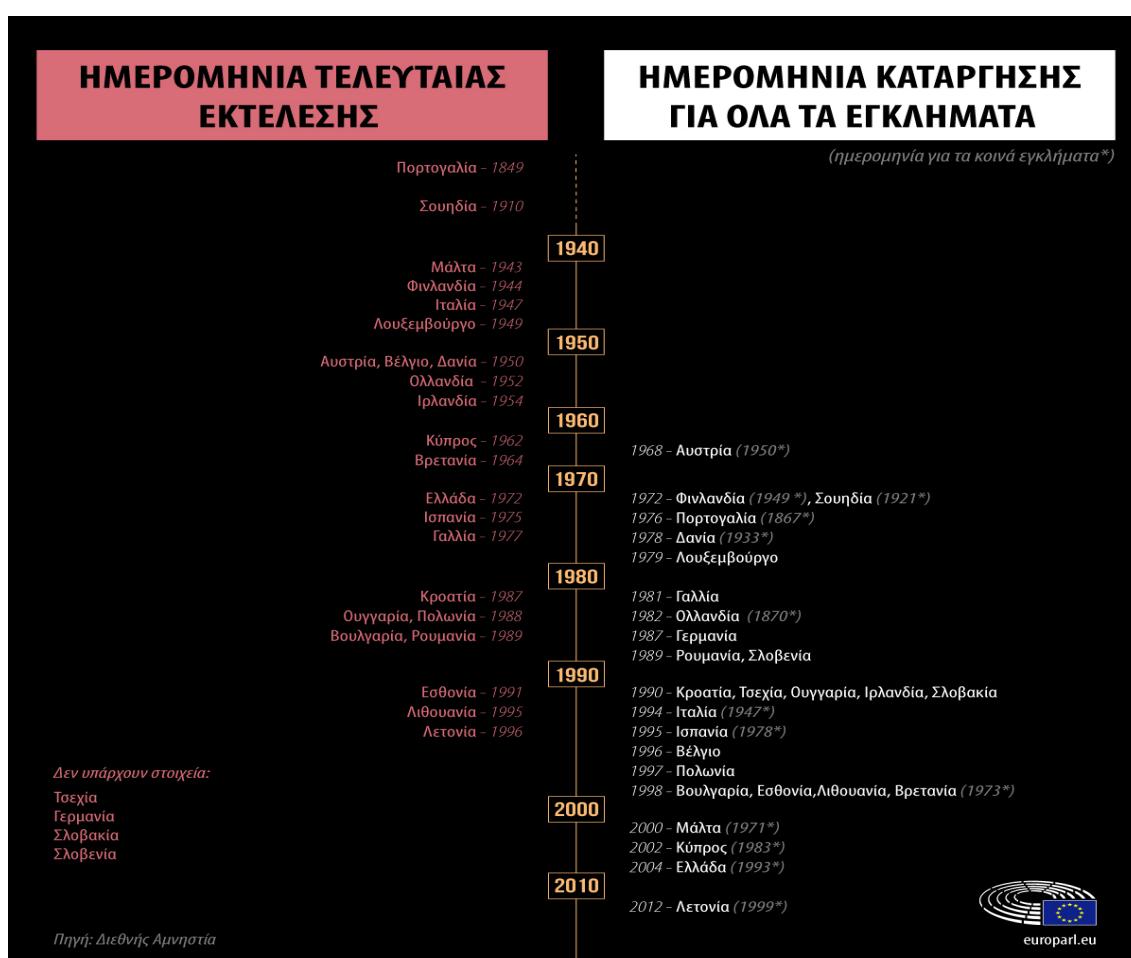
Η επιρροή του C. Beccaria στην καταργητική τάση της θανατικής ποινής είναι αδιамφισβήτητη. Το 13^ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το οποίο υπογράφηκε τον Μάιο του 2002, στο Άρθρο 1 αναφέρει ότι: «*Η θανατική ποινή θα καταργηθεί. Κα-*

¹³⁰ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ. 138-148.

¹³¹ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.346-350.

νείς δεν θα καταδικάζεται σε τέτοια ποινή ή θα εκτελείται». ¹³² Το συγκεκριμένο πρωτόκολλο δεσμεύει ήδη τα 46 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, θέτοντας μάλιστα την κατάργηση της θανατικής ποινής ως βασική προϋπόθεση, για την ένταξη ενός νέου κράτους μέλους. ¹³³ Όσον αφορά την Ευρώπη λοιπόν, η μοναδική χώρα που εξακολουθεί να ισχύει η θανατική ποινή είναι η Λευκορωσία, καθώς στη Ρωσία έχει θεσπιστεί μορατόριουμ, δηλαδή προσωρινή αναστολή. ¹³⁴

Πίνακας 1: Η κατάργηση της θανατικής ποινής στην Ευρώπη.

Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20190212STO25910/death-penalty-in-europe-and-the-rest-of-the-world-key-facts>

¹³² Βλ. https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf

¹³³ Βλ. <https://www.coe.int/el/web/about-us/achievements>

¹³⁴ Βλ. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20190212STO25910/death-penalty-in-europe-and-the-rest-of-the-world-key-facts>

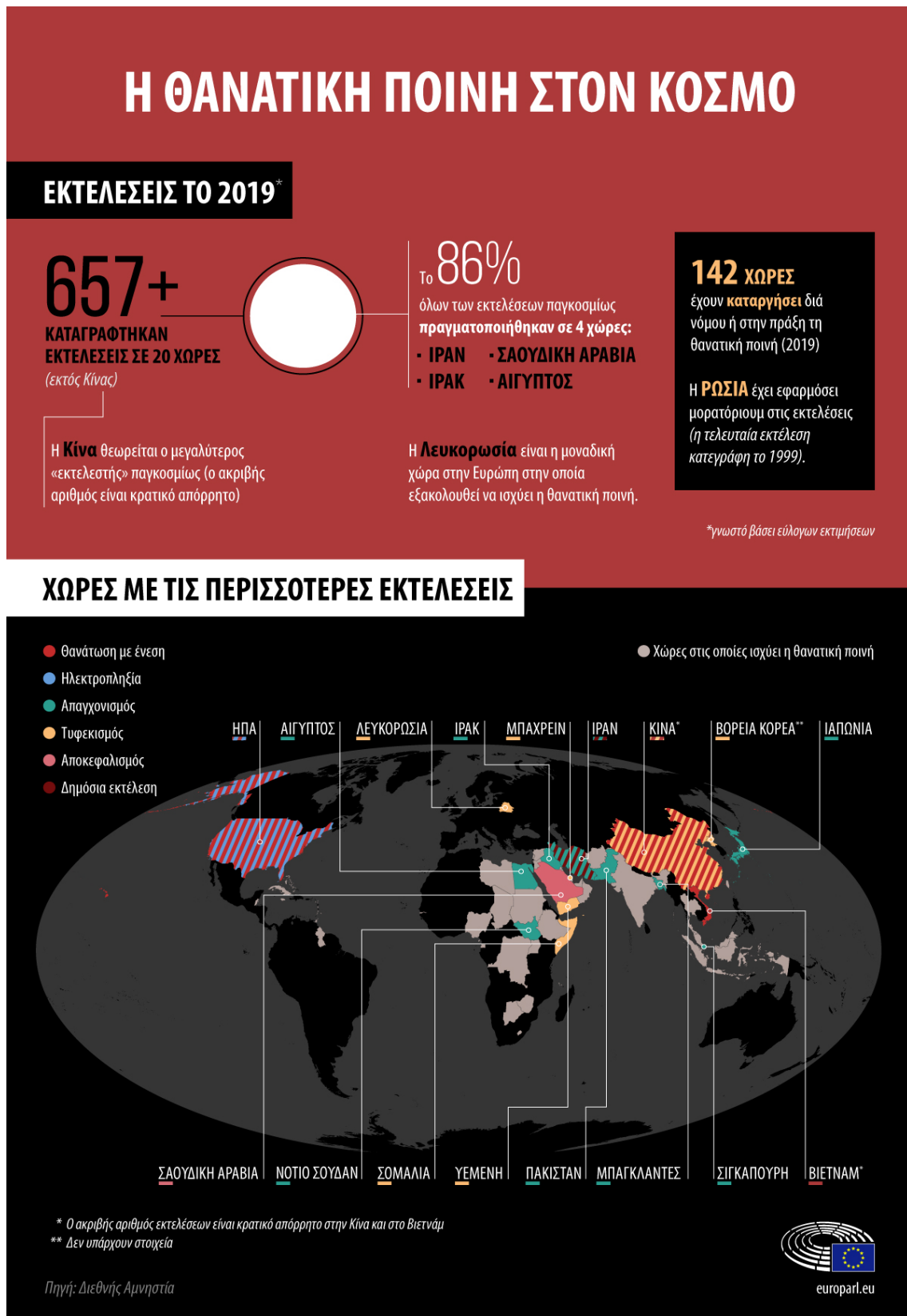
Τα στοιχεία όμως που λαμβάνουμε για τον υπόλοιπο κόσμο, από την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστία, του έτους 2019, δεν είναι τόσο ενθαρρυντικά. Παρα το γεγονός, ότι οι εκτελέσεις θανατικών ποινών μειώθηκαν παγκόσμια κατά 5%, σημειώνοντας το χαμηλότερο ποσοστό της δεκαετίας, σε τέσσερα κράτη σημειώθηκε αύξηση των εκτελέσεων. Πιο συγκεκριμένα, Το 2019 το κράτος της Σαουδικής Αραβίας εκτέλεσε συνολικά 184 άτομα, 178 άνδρες και 6 γυναίκες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν αλλοδαποί. Ο αριθμός των εκτελέσεων το προηγούμενο έτος ανερχόταν σε 149. Μάλιστα, στις 23 Απριλίου 2019 πραγματοποιήθηκε μια μαζική εκτέλεση 37 ατόμων, εκτελέσεις που βασίστηκαν στις αποσπασμένες με βασανιστήρια ομολογίες των θανατοποινιτών, οι οποίοι κατηγορήθηκαν για τρομοκρατία. Επιπλέον, ο αριθμός των εκτελέσεων που πραγματοποιήθηκαν στο Ιράν το έτος 2019, φαίνεται να διπλασιάστηκε, αφού κατάγράφηκαν 100 εκτελέσεις θανατικής ποινής, ενώ το 2018 ο σχετικός αριθμός ήταν 52. Η επόμενη χώρα με αυξητική πορεία είναι το Νότιο Σουδάν, με την θανάτωση 11 ατόμων το 2019, το μεγαλύτερο νούμερο που έχει σημειωθεί από το 2011, όπου πραγματοποιήθηκε η ανεξαρτητοποίηση της χώρας. Το τέταρτο κράτος, είναι αυτό της Υεμένης, στο οποίο εκτελέστηκαν 7 άτομα το έτος 2019, 3 παραπάνω από το προηγούμενο έτος.¹³⁵

Συγκριτικά ωστόσο, τα πέντε κράτη με τις περισσότερες εκτελέσεις θανατικών ποινών το 2019 ήταν: η Κίνα με περίπου 1000 θανατώσεις, το Ιράν με 251, η Σαουδική Αραβία με 184, το Ιράκ με 100 και η Αίγυπτος με 32. Να σημειωθεί ότι οι στατιστικές όσον αφορά την Κίνα είναι προσεγγιστικές, καθώς ο ακριβής αριθμός παραμένει απόρρητος ως «κρατικό μυστικό». Παρόμοια πολιτική ακολουθεί το Ιράν, η Βόρεια Κορέα και το Βιετνάμ. Αντίθετα, αισιοδοξία φέρνει η μείωση των εκτελέσεων στην Ιαπωνία το 2019 σε 3, από 15 το 2018, αλλά και της Σιγκαπούρης σε 4, από 13 που κατάγράφηκαν τον προηγούμενο χρόνο. Επιπρόσθετα, το New Hampshire θεσμοθέτησε την κατάργηση της θανατικής ποινής για όλα τα εγκλήματα, ούσα η 21^η πολιτεία των ΗΠΑ που ακολουθεί το παράδειγμα αυτό. Ικανοποιητικό είναι επίσης, ότι η πολιτεία της Καλιφόρνιας, η οποία συγκέντρωνε το μεγαλύτερο αριθμό καταδικαστικών αποφάσεων σε θάνατο, καθιέρωσε με διάταγμα την αναστολή των εκτελέσεων.¹³⁶

¹³⁵ Βλ. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23247/ekthesi-tis-diethnoys-amnistias-gia-ti-thanatiki-poini-se-olo-ton-kosmo>

¹³⁶ Βλ. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23247/ekthesi-tis-diethnoys-amnistias-gia-ti-thanatiki-poini-se-olo-ton-kosmo>

Πίνακας 2: Ο «χάρτης» της θανατικής ποινής.

Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20190212STO25910/death-penalty-in-europe-and-the-rest-of-the-world-key-facts>

3.6 Περί ηπιότητας των ποινών

Μετά την ανάλυση της κριτικής που άσκησε ο C. Beccaria στην επιβολή βάρβαρων ποινών, όπως αυτή της θανατικής ποινής, αυτό που μένει να εξετάσουμε είναι τις θέσεις του, σχετικά με τα ιδανικά που πρέπει να διέπουν τις ποινές. Πεποίθηση του, είναι ότι η λύση του προβλήματος δεν είναι η αυστηρότητα των ποινών, αλλά η βέβαιη επιβολή τους. Δηλαδή η εξασφάλιση της τιμωρίας. Συνεχίζοντας με την σκέψη, ότι μια ήπια ποινή είναι περισσότερο βέβαιη και πιο αποτελεσματική, καθώς στην ανθρώπινη σκέψη υπάρχει πάντα η ελπίδα της ατιμωρησίας και της αποφυγής των τρομερών δεινών. Επιπλέον, η θέσπιση μιας απάνθρωπης ποινής, λειτουργεί ως πηγή επιπλέον βίαιων εγκλημάτων για την αποφυγή της. Ένα ακόμα επιχείρημα του είναι, ότι με τις εκτελέσεις των σκληρών ποινών, οι ανθρώπινες ψυχές γαλουχούνται σε φρικτές πράξεις. Ακόμα κι αν εξετάσουμε το θέμα με μία αναγωγική προσέγγιση, αν ένα κράτος «κυνηγάει» την σκληρότητα του εγκλήματος προκειμένου να το τιμωρήσει, θα έρθει μοιραία η στιγμή όπου δεν θα μπορεί πια να το ξεπεράσει, μένοντας έτσι «άοπλο» στον αγώνα της αποτροπής εγκληματικών πράξεων. Οι ποινές ωστόσο, πρέπει να είναι αρκετά επιζήμιες, ώστε το όφελος που προκύπτει από ένα έγκλημα να μην τις υπερβαίνει. Όμως, οποίος νόμος θεσμοθετείται πέρα από αυτή την ισορροπία που τέθηκε, για τον C. Beccaria είναι τυραννικός.¹³⁷ Δύο ακόμα χαρακτηριστικά της δίκαιης ποινής, για τον C. Beccaria είναι η αμεσότητα και η εγγύτητα της, καθώς το συναίσθημα της αβεβαιότητας που νιώθει ένας κατηγορούμενος που περιμένει για πολύ καιρό την απόφαση του δικαστή, δεν συνάδει με την έννοια της δικαιοσύνης.¹³⁸

Με τις παραπάνω απόψεις, ο C. Beccaria επιχειρεί να αλλάξει μια τακτική, που όπως είδαμε και στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας, ακολουθούνταν στον ευρωπαϊκό χώρο χιλιάδες χρόνια πριν, από την νομοθεσία του Δράκοντα. Αναφερόμαστε προφανώς στην επιβολή των κεφαλικών ποινών για σχεδόν όλα τα εγκλήματα. Ο C. Beccaria εκφράζει την ιδέα της αρχής της αναλογικότητας, καθώς θεωρεί ότι «οι ποινές πρέπει να είναι ανάλογες με τα εγκλήματα». Πιστεύει ότι οι εγκληματικές πράξεις πρέπει να διαβαθμίζονται ανάλογα με το κακό που προκαλούν στην κοινωνία. Εφόσον κάποιες βλάπτουν στο μέγιστο την κοινωνία και άλλες στο ελάχιστο, πρέπει να υπάρχουν διαβαθμίσεις και στις ποινές των εγκλημάτων. Το σημαντικότερο επιχείρημα της ιδέας αυτής

¹³⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ. 134-137.

¹³⁸ Βλ. Το ίδιο, σ. 114-115.

είναι ότι αν δυο εγκλήματα, το ένα μείζονος και το άλλο ελάχιστης σημασίας, επισύρουν την ίδια ποινή, γιατί ο εγκληματίας να μην επιλέξει να διαπράξει το σοβαρότερο έγκλημα, το οποίο με το ίδιο ρίσκο του προσφέρει μεγαλύτερο όφελος; Αυτό ακριβώς το παράδοξο επιθυμεί να αλλάξει ο C. Beccaria.¹³⁹ Ως παράδειγμα της θεωρίας του χρησιμοποιεί την περίπτωση της κλοπής. Με βάση την αρχή της αναλογικότητας, αλλά και με γνώμονα και την κοινωνική του ευαισθησία, αφού συνδέει το έγκλημα της απλής κλοπής με τους δυστυχισμένους και τους απεγνωσμένους, θεωρεί ότι κατάλληλη ποινή είναι η χρηματική. Με σχεδόν δεδομένη όμως την οικονομική δυσχέρεια αυτών των δραστών, προτείνει ως ποινή την καταναγκαστική εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα. Στην περίπτωση ωστόσο, που η κλοπή συνοδεύεται από χρήση βίας, με άλλα λόγια στην περίπτωση της ληστείας, η ποινή πρέπει να εμπεριέχει και ποινή φυλάκισης.¹⁴⁰ Επιπροσθέτως, ο C. Beccaria επικροτεί την κοινωνική αποδοκιμασία των εγκληματιών, αναφέροντας ότι η ατίμωση του εγκληματία πρέπει να αρχίζει από την στιγμή της διάπραξης του εγκλήματος και όχι από την στιγμή της επιβολής της ποινής που προβλέπει ο νόμος.¹⁴¹ Η άποψη αυτή του C. Beccaria μπορεί να συγκρούεται με την πολύ μεταγενέστερη θεωρία της ετικέτας,¹⁴² η οποία θεωρεί ουσιαστικά υπεύθυνο τον κοινωνικό στιγματισμό για τη δευτερογενή παραβατικότητα των δραστών, αλλά δεν πρέπει να λησμονούμε το γεγονός ότι το μέτρο σύγκρισης του C. Beccaria είναι οι σωματικές ποινές. Με βάση το γεγονός αυτό, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε πρωτοποριακή ακόμα και αυτή την ιδέα του C. Beccaria, καθώς η ορθότητα μιας απόφασης κρίνεται σύμφωνα με τα δεδομένα που ισχύουν όταν αυτή λαμβάνεται.

Σχετικά με τους στόχους της ποινής, η άποψη του C. Beccaria είναι, ότι μοναδικός στόχος της ποινής πρέπει να είναι η ειδική και η γενική πρόληψη του εγκλήματος. Σημειώνει δε ότι η ποινή οφείλει να αποτρέψει την υποτροπή του δράστη, αλλά και την υπόλοιπη κοινωνία από την διάπραξη ενός εγκλήματος. Εναντιώνεται στην ιδέα της εξουδετέρωσης του εγκληματία, καθώς πιστεύει ότι η πολιτεία έχει ηθική υποχρέωση να μορφώσει τις ψυχές των ανθρώπων και όχι να βασανίζει τα σώματά τους.¹⁴³ Επί-

¹³⁹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ. 71-74.

¹⁴⁰ Βλ. Το ίδιο, σ.121-122.

¹⁴¹ Βλ. Το ίδιο, σ.123.

¹⁴² Βλ. Χάιδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία, αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ.239-249.

¹⁴³ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ. 88-89.

σης, ο C. Beccaria θέτει τον προσωπικό χαρακτήρα της ποινής, ως βασική προϋπόθεση της πολιτικής ελευθερίας των μελών της κοινωνίας.¹⁴⁴

Οι ιδέες του C. Beccaria περί ποινής, έχουν εμποτιστεί στις περισσότερες νομοθεσίες των συγχρόνων κοινωνιών. Στα νομοθετικά, αλλά και στα νομολογιακά δίκαια σημειώνεται πλέον μια ανθρωπιστικότερη και ορθολογικότερη μεταχείριση των ποινών, η οποία πέρασε βέβαια από διάφορες φάσεις, ιδίως προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα, καθρεφτίζοντας έτσι την επίδραση των ιδεών του C. Beccaria και άλλων Διαφωτιστών. Για παράδειγμα, το 1882, η χρηματική ποινή καταλάμβανε μόλις το 25,3% των ποινών της Γερμανίας, με το ποσοστό αυτό να φτάνει στο 82,4% το 1974, ρίχνοντας το ποσοστό της στερητικής ποινής της ελευθερίας στο 17,4%.¹⁴⁵ Επιπλέον η ποινή επιβάλλεται με προσωποπαγή χαρακτήρα, «κατά του δράστη ορισμένου εγκλήματος».¹⁴⁶ Η αρχή της αναλογικότητας επίσης, κατοχυρώνεται και στο Άρθρο 25 §1, του Συντάγματος της Ελλάδας, το οποίο αναφέρει, ότι οι νόμοι οφείλουν να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.¹⁴⁷ Οι θέσεις του C. Beccaria λοιπόν, σχετικά με την αρχή της αναλογικότητας, έδειξαν τον δρόμο και για την εμφάνιση της αρχής της νομιμότητας των ποινών, αφού όταν μια ποινή δεν εναρμονίζεται με την αρχή της αναλογικότητας, αμφισβητείται η νομιμότητά της.¹⁴⁸

Μολονότι αποδεικνύεται, ότι ο C. Beccaria έχει επηρεάσει τις σύγχρονες κυβερνήσεις και τους τωρινούς εγκληματολόγους, σχετικά με την ηπιότητα των ποινών, φαίνεται ότι δεν έχει καταφέρει να πείσει την κοινή γνώμη να μειώσει την τιμωρητική της στάση. Μάλιστα, είχε παρατηρήσει και ο ίδιος ότι οι άνθρωποι για κάποιον ανεξήγητο λόγο τείνουν από την φύση τους να επιθυμούν σκληρούς νόμους, μην υπολογίζοντας το γεγονός ότι το πεδίο εφαρμογής τους είναι οι ίδιοι. Πέφτοντας και εκείνος στην παγίδα αυτή στις πρώτες εκδόσεις του βιβλίου του, δήλωσε ότι ντρέπεται για το γεγονός αυτό, αλλά ταυτόχρονα παραξενεύεται, αφού κατηγορήθηκε άδικα για τα αδικήματα της ιεροσυλίας και του στασιασμού, αλλά δεν κατηγορήθηκε ποτέ για την προσβολή

¹⁴⁴ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.163.

¹⁴⁵ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.337-339.

¹⁴⁶ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., Λήμμα «Ποινή» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.891.

¹⁴⁷ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/>

¹⁴⁸ Βλ. Mireille Delmas-Marty, *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Μετάφραση Ζαραφωνίτου Χ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σ.45.

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην οποία πράγματι υπέπεσε. Το παράπτωμα αυτό, το αναγνώρισε ο ίδιος στον εαυτό του όταν υποστήριξε ότι η τιμωρία όσον χρεωκοπούν χωρίς να υπάρχει δόλος πρέπει να είναι η φυλάκιση τους, αλλά και η υποδούλωση τους στους πιστωτές τους. Η ανακατασκευή αυτής της ιδέας, στις μεταγενέστερες εκδόσεις του βιβλίου του, περιλαμβάνει την απόλυτη αθωότητα εκείνων που αποδεικνύουν περίτρανα στο δικαστήριο ότι δεν υπήρχε κανένας δόλος για την χρεοκοπία τους, ίσως σε μια προσπάθεια εξιλέωσης του για το σοβαρό παράπτωμα του στο παρελθόν.¹⁴⁹ Η τιμωρητική στάση των πολιτών στις σύγχρονες κοινωνίες, την οποία την συναντάμε με τους όρους «υποκειμενική» ή «άτυπη» τιμωρητικότητα, φαίνεται να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως η προσωπική φιλοσοφία, η κομματική ιδεολογία, η εμπειρία θυματοποίησης ή η απουσία της, ο φόβος του εγκλήματος, αλλά και τα Μ.Μ.Ε. με τα οποία υπάρχει βέβαια μια σχέση αλληλεπίδρασης.¹⁵⁰ Παραδείγματος χάρη, το πόρισμα της έρευνας «*Figgie Report on Fear of Crime - America Afraid*», του 1980, ήταν ότι ο μεγάλος φόβος των Αμερικανών πολιτών για το εγκληματικό φαινόμενο, ήταν υπεύθυνος για την δυσαρέσκεια τους προς το ποινικό σύστημα, αλλά και για την τιμωρητική τους στάση απέναντι στους εγκληματίες. Η θεωρία αυτή επιβεβαιώθηκε και στην Ελλάδα, από έρευνα της Χριστίνας Ζαραφονίτου σχετικά με τον φόβο του εγκλήματος, η οποία πραγματοποιήθηκε στην ελληνική πρωτεύουσα το 2002.¹⁵¹ Ωστόσο, το ανησυχητικό μέρος αυτής της κατάστασης είναι ότι αυτή την τιμωρητική στάση των πολιτών, την «αφουγκράστηκε» ή καλύτερα την χρησιμοποίησε και η «αντικειμενική» ή αλλιώς «επίσημη» πλευρά της τιμωρητικότητας, δηλαδή η πολιτεία, καθώς προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα, παρατηρήθηκε κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες, μια αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού και ο ενστερνισμός της πολιτικής της «μηδενικής ανοχής».¹⁵²

⁽¹⁴⁹⁾ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.172-173.

⁽¹⁵⁰⁾ Βλ. Ζαραφονίτου Χ., Λήμμα «Τιμωρητικότητα» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.1036-1039.

⁽¹⁵¹⁾ Βλ. Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Β΄ Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.262.

⁽¹⁵²⁾ Βλ. Ζαραφονίτου Χ., Λήμμα «Τιμωρητικότητα» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.1036-1037.

Κεφάλαιο IV

Η επιρροή του C. Beccaria στις παρούσες δικαστικές πρακτικές

4.1 Περί Ανακριτικής

Η πιο σπουδαία συνεισφορά του C. Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες, όσον αφορά την ανακριτική διαδικασία, είναι το τεκμήριο της αθωότητας. Το τεκμήριο αθωότητας κατοχυρώνει ότι κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του.¹⁵³ Για τον C. Beccaria δεν νοείται να τιμωρείται και να βασανίζεται κάποιος πριν αποδειχθεί η ενοχή του. Πιστεύοντας ότι η πρακτική του βασανισμού, με σκοπό την αναζήτηση της αλήθειας, αρμόζει στους κανίβαλους, κατηγορεί την θρησκοληψία που διακατέχει την εποχή του. Βασικός λόγος του βασανισμού του κατηγορούμενου στην εποχή του, ήταν η απόσπαση της ομολογίας, η οποία όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αποτελεί την «βασιλίτσα των αποδείξεων». Άλλοι λόγοι ήταν η αποκάλυψη των τυχόν συνεργών, η διευκρίνηση των αντιφάσεων που πιθανόν να έχουν προκύψει, αλλά και ο μεταφυσικός εξαγνισμός του δράστη. Η αξίωση της ομολογίας μέσω του βασανισμού, αποδεικνύει ουσιαστικά την σύγχυση της έννοιας της δίκης με εκείνη της εξομολόγησης.¹⁵⁴

Τα επιχειρήματα του C. Beccaria ενάντια στην πρακτική του βασανισμού μπορεί σήμερα να θεωρούνται για πολλούς αυτονόητα, αλλά αξίζει να τα αναφέρουμε. Σχετικά με τον εξαγνισμό, ο C. Beccaria θεωρεί ότι ο βασανισμός είναι μια πραγματική και αδι-αμφισβήτητη μορφή ατίμωσης. Αναρωτιέται λοιπόν πως είναι δυνατόν να εξαγνίσουμε μια ατίμωση, όπως είναι η εγκληματική πράξη, με μια άλλη ατίμωση. Αναφορικά με τις αντιφάσεις κατά την διαδικασία της ανάκρισης, πιστεύει ότι υπάρχουν αρκετοί λόγοι για να συμβεί κάτι τέτοιο, με κυριότερους τον φόβο και την απουσία της εμπιστοσύνης στις δικαστικές αρχές. Όσον αφορά τον στόχο της αποκάλυψης των συνεργών, τον θεωρεί επίσης παράδοξο, καθώς είναι πολύ εύκολο για κάποιον που βασανίζεται, να κατηγορήσει κάποιον τρίτο. Σχετικά με την απόσπαση της ομολογίας, ο C. Beccaria

¹⁵³ Βλ. <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/48-tekmirio-athootitas-kai-dikaiomata-tis-yperaspisis>

¹⁵⁴ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.100-103.

αναφέρει ότι ο άνθρωπος είναι ένα ον με αισθήσεις, επομένως όταν κάποιος βασανίζεται με αυτοσκοπό την ομολογία του, στην αίσθηση του φρικτού πόνου θα ομολογήσει οτιδήποτε του ζητηθεί, προκειμένου να σταματήσει το μαρτύριο του. Με την πρακτική αυτή, ένας μαθηματικός είναι πιο κατάλληλος από έναν δικαστή, ώστε να υπολογίσει πόσος πόνος χρειάζεται ανάλογα με την μυϊκή μάζα του κατηγορούμενου, μέχρι να ομολογήσει ένα έγκλημα. Ακόμα και αν εξετάσουμε το ζήτημα με τελείως ωφελμιστικά και όχι ανθρωπιστικά κριτήρια, με την πρακτική του βασανισμού στην ανακριτική διαδικασία, αυτός που έχει τις μοναδικές ελπίδες να βγει κερδισμένος είναι ένας ένοχος και όχι ένας αθώος, καθώς υπάρχει μια πιθανότητα να αντέξει τον πόνο και να απαλλαγθεί από την κατηγορία. Αντίθετα, ο αθώος είναι χαμένος σε όλα τα πιθανά σενάρια, καθώς είτε θα ομολογήσει ένα έγκλημα που δεν διέπραξε, υποκύπτοντας στο μαρτύριο, είτε θα αθωωθεί μεν, αφού πρώτα όμως θα έχει τιμωρηθεί άδικα με βάνανσο τρόπο. Η βία λοιπόν, περισσότερο δυσκολεύει παρά βοηθάει την αναζήτηση της αλήθειας. Επιπλέον, ένα ακόμα παράδοξο, είναι η απαίτηση προς τον κατηγορούμενο να είναι ταυτόχρονα και κατήγορος.¹⁵⁵ Μια ακόμα παθολογία της ανακριτικής διαδικασίας που εντοπίζει ο C. Beccaria, είναι ο γενικός και όχι ο ειδικός χαρακτήρας της. Δηλαδή, το γεγονός ότι η ανάκριση περιτριγυρίζει ένα γεγονός, αλλά δεν αναφέρεται ποτέ σε αυτό.¹⁵⁶

Η ανακριτική στο πέρασμα του χρόνου πέρασε από διάφορα στάδια. Ξεκινώντας από την θρησκευτική της φάση, πέρασε σε εκείνη των νομικών αποδείξεων, όπου δυο αυτόπτες ή αυθήκοες μάρτυρες αρκούσαν για την επιβολή της θανατικής ποινής. Έπειτα, ακολούθησε η φάση της καθιέρωσης των βασανιστηρίων για την απόσπαση της ομολογίας του δράστη, καταλήγοντας, μετά τις αντιδράσεις των Διαφωτιστών όπως ο C. Beccaria στην τέταρτη φάση της, εκείνη των επιστημονικών αποδείξεων.¹⁵⁷ Η Ανακριτική στις ημέρες μας, αποτελεί λοιπόν κλάδο της εγκληματολογικής επιστήμης, έχοντας ως πεδίο μελέτης τις γενικές αρχές και τις πράξεις που ακολουθούνται κατά την διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.101-110.

¹⁵⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.180.

¹⁵⁷ Βλ. Αλεξιάδης Σ./ Πιτσελά Α., Λήμμα «Ανακριτική» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.30.

¹⁵⁸ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα, 2014, σ.15.

Οι επιρροές του C. Beccaria στην εξέλιξη της Ανακριτικής, αλλά και στη διαμόρφωση των σημερινών αρχών και πρακτικών της ανακριτικής διαδικασίας, δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από κανέναν. Σε διεθνές επίπεδο, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, υπέγραψε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων (OPCAT) και άλλων μορφών απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας από την πλευρά των κρατών, το οποίο ωστόσο, τέθηκε σε ισχύ το 2006.¹⁵⁹ Επίσης, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και πιο συγκεκριμένα στο Άρθρο 6 §2, κατοχυρώνεται το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορούμενου.¹⁶⁰ Οι παραπάνω διατάξεις καθορίζουν τα όρια της ανακριτικής διαδικασίας, προστατεύοντας τα δικαιώματα του κατηγορουμένου από τυχόν αυθαιρεσίες των κρατικών οργάνων. Σε εθνικό επίπεδο, τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, πέρα από το Άρθρο 7 §2 του Ελληνικού Συντάγματος, περί απαγόρευσης των βασανιστηρίων,¹⁶¹ κατοχυρώνονται και από το Άρθρο 95 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το οποίο αναφέρει ότι: «Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται αμέσως όσον αφορά τουλάχιστον στα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης».¹⁶² Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε ότι ενώ ο C. Beccaria με τις θέσεις του είναι ουσιαστικά ο «ηθικός αυτουργός» του δικαιώματος της σιωπής, ο ίδιος φαίνεται να εναντιώνεται σε αυτό, καθώς υποστηρίζει ότι πρέπει να καθιερωθεί μια αυστηρή ποινή για εκείνους που αρνούνται πεισματικά να απαντήσουν στις ερωτήσεις του ανακριτή,¹⁶³ υποπίπτοντας έτσι σε μία αντίφαση των θέσεων του.

Σχετικά όμως με το ζήτημα της ομολογίας, η κατάσταση φαίνεται ακόμη να είναι κάπως περιπλοκή σε ορισμένες χώρες. Ενώ η Αγγλία έχει πάψει να θεωρεί την ομολογία του κατηγορουμένου ως αποδεικτικό μέσο, ήδη από το 1898,¹⁶⁴ ορισμένες χώρες την συμπεριλαμβάνουν μέχρι σήμερα στα αποδεικτικά μέσα που μπορούν να χρησιμοποι-

⁽¹⁵⁹⁾ Βλ. Νικολόπουλος Γ.Π., Επιμέλεια Τσαπόγας Μ. *Ετήσια ειδική έκθεση 2018 του Συνηγόρου του Πολίτη*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2019, σ.10.

⁽¹⁶⁰⁾ Βλ. Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ.407.

⁽¹⁶¹⁾ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-7/>

⁽¹⁶²⁾ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

⁽¹⁶³⁾ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.182.

⁽¹⁶⁴⁾ Βλ. Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ.411.

ηθούν στο δικαστήριο. Αναμεσα σε αυτές και η Ελλάδα, καθώς στο Άρθρο 178 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, περί Αποδεικτικών μέσων, ως αποδεικτικά μέσα ορίζονται: α) οι ενδείξεις· β) η αυτοψία· γ) η πραγματογνωμοσύνη· δ) η ομολογία του κατηγορουμένου· ε) οι μάρτυρες και στ) τα έγγραφα.¹⁶⁵ Στις χώρες αυτές συμπεριλαμβάνεται και το Βέλγιο, καθώς το Άρθρο 1366 του Κ.Π.Δ. της χώρας, περιλαμβάνει την ομολογία του κατηγορουμένου στα αποδεικτικά μέσα.¹⁶⁶ Μια ακόμα χώρα είναι η Ιταλία, καθώς το Άρθρο 2730 του Κ.Π.Δ. αναφέρεται στην ομολογία ως αποδεικτικό μέσο.¹⁶⁷ Αντίθετα, το παράδειγμα της Αγγλίας το έχουν ακολουθήσει χώρες όπως η Πορτογαλία, όπου το σχετικό Άρθρο 604 §3 του Κ.Π.Δ. δεν αναφέρει την ομολογία στα αποδεικτικά μέσα.¹⁶⁸ Το ίδιο ισχύει και για την Σουηδία,¹⁶⁹ αλλά και για την Ολλανδία.¹⁷⁰ Το ζήτημα που προκύπτει με τις χώρες που αντιμετωπίζουν την ομολογία του κατηγορουμένου ως αποδεικτικό μέσο, έγκειται στο γεγονός ότι με το καθεστώς αυτό, υπάρχει το κίνητρο της απόσπασης της ομολογίας από τα κρατικά όργανα, με τον κίνδυνο της παράνομης απόσπασης να ελλοχεύει. Για παράδειγμα στην Ιαπωνία, μια χώρα που όπως είδαμε παραπάνω στην εργασία εφαρμόζεται η θανατική ποινή, η ομολογία του δράστη θεωρείται μέχρι σήμερα, ως το κυριότερο αποδεικτικό μέσο της καταδίκης του. Για τον λόγο αυτό τα εισαγγελικά και τα αστυνομικά όργανα φαίνεται να καταφεύγουν σε ανορθόδοξους τρόπους για την απόσπασή της. Επιπλέον, ως μια κακή επιρροή του C. Beccaria αυτή την φορά, στην Ιαπωνία οποίος κατηγορούμενος επιμένει κατηγορηματικά στο δικαίωμα της σιωπής του, τιμωρείται με αυστηρό τρόπο, καθώς δεν επιδεικνύει κανένα ίχνος ηθικής και μετάνοιας. Ως αποτέλεσμα των πρακτικών αυτών, στο 99% των περιπτώσεων κηρύσσεται η ενοχή του κατηγορουμένου.¹⁷¹

4.2 Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

Μια ακόμα αξιοσημείωτη ιδέα του C. Beccaria, την οποία την συναντάμε στις κοινωνίες του σήμερα, είναι αυτή της δίκαιης δίκης. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, θεωρεί αναγκαίο να οριστούν κάποιες δικλίδες ασφαλείας. Μια από αυτές, είναι ότι η ε-

¹⁶⁵ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁶⁶ Βλ. https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?BELGIUM&member=1

¹⁶⁷ Βλ. https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?ITALY&member=1

¹⁶⁸ Βλ. https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence-76-pt-el.do?member=1

¹⁶⁹ Βλ. https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?SWEDEN&member=1

¹⁷⁰ Βλ. https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?NETHERLANDS&member=1

¹⁷¹ Βλ. Πλαγιανάκος Γ.Ι., *Δικαστές & Δικαιοσύνη σε τρεις μεγάλες χώρες της Ασίας, Ιαπωνία, Ινδία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας & Συγκριτικά Στοιχεία από άλλες χώρες του κόσμου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009, σ.125-126.

νοχή του κατηγορούμενου πρέπει να στηρίζεται σε αποδείξεις και όχι στην δύναμη της συνήθειας του δικαστή ή στην ανάγκη του για δράση. Μάλιστα για να έχουν πραγματική αξία οι αποδείξεις τέλεσης της πράξης, θεωρεί ότι πρέπει να είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, καθώς στην περίπτωση που η απόδειξη πάνω στην οποία στηρίζονται όλες οι υπόλοιπες είναι εσφαλμένη, καμία από τις άλλες αποδείξεις ενοχής δεν μπορεί να έχει αποδεικτική αξία. Διακρίνοντας τις αποδείξεις σε τέλειες, δηλαδή σε εκείνες που αποδεικνύουν ένα έγκλημα χωρίς καμία αμφιβολία και σε ατελείς, δηλαδή σε όσες δεν αποκλείουν πλήρως την αθωότητα του κατηγορουμένου. Για τον C. Beccaria, δικλίδα ασφαλείας για μια δίκαιη δίκη, αποτελεί και το σύστημα ενόρκων της Αγγλίας, το οποίο και επαινεί, πράγμα που έκανε και ο Montesquieu. Ο λόγος της προτίμησης του, είναι η προκατάληψη που αποκτούν με τον καιρό οι επαγγελματίες δικαστές, συγχέοντας παρόμοιες περιπτώσεις, με αποτέλεσμα την δικαστική πλάνη. Ο ρόλος του δικαστή πάντως, φαίνεται αρκετά απλός για τον C. Beccaria, καθώς με εργαλείο έναν σαφή νόμο, το μόνο που έχει να κάνει ο δικαστής είναι η βεβαίωση μιας παρανομίας. Με τα σημερινά δεδομένα, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο C. Beccaria φαντάζεται τον ιδανικό δικαστή ως έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, όπου προγραμματίζοντας τα δεδομένα του νόμου από την μία, και τα στοιχεία της υπόθεσης από την άλλη, εκείνος θα ελέγξει αν υπάρχει κάποια παράβαση του νόμου. Στην περίπτωση που υπάρχει, εκείνος απλά θα μας εκτυπώσει τις ποινές που προβλέπονται για τις αντίστοιχες παραβάσεις. Σχετικά με το αγγλικό δικαστικό σύστημα των ενόρκων, ο C. Beccaria προσθέτει την ιδέα της ομοτιμίας των ενόρκων, μεταξύ της κοινωνικής θέσης του κατηγορούμενου και του θύματος, αλλά και εκείνη της εξαίρεσης των ενόρκων που προκαλούν υποψίες για μεροληπτική στάση.¹⁷² Επίσης, ο C. Beccaria θεωρεί ότι το χρονικό διάστημα που απαιτείται τόσο για την απολογία του κατηγορουμένου, όσο και για την απόδειξη του εγκλήματος, πρέπει να καθορίζονται από τον νόμο και όχι από τον δικαστή.¹⁷³

Την αρχή της δίκαιης δίκης, που οραματίστηκε ο C. Beccaria, την συναντάμε σήμερα στο Άρθρο 6 §1 της ΕΣΔΑ περί δικαιώματος στην ορθή απονομή δικαιοσύνης,¹⁷⁴ όπου γίνεται αναφορά στην ανάγκη λογικής προθεσμίας της εκδίκασης. Σχετικά με τις αποδείξεις που απασχόλησαν τον C. Beccaria, στις περισσότερες χώρες σήμερα, βασι-

¹⁷² Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.93-96.

¹⁷³ Βλ. Το ίδιο, σ.153.

¹⁷⁴ Βλ. Ζησιάδης Β.Ι/Μαργαρίτης Λ.Χ., *Εισαγωγή στην Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες δικονομικού δικαίου*, Τεύχος Α', Β "Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1999, σ.8.

ζονται σε επιστημονικά κριτήρια και όπως είδαμε παραπάνω περιλαμβάνουν τις ενδείξεις, την αυτοψία, την πραγματογνωμοσύνη, τις μάρτυρες, τα έγγραφα και σε ορισμένα κράτη και την ομολογία του κατηγορουμένου. Το Άρθρο 178 § 2 του Κ.Π.Δ. της χώρας μας, αναφέρει μάλιστα ότι οι δικαστές και οι εισαγγελείς είναι υποχρεωμένοι να εξετάζουν όλα τα αποδεικτικά μέσα, δηλαδή όσα κατοχυρώνουν την ενοχή του κατηγορουμένου, αλλά και εκείνα που τείνουν προς την αθώοτητα του. Το Άρθρο 178 § 3 αναφέρει επίσης ότι: «*οποιαδήποτε αμφιβολία περί της ενοχής είναι προς όφελος του κατηγορουμένου ή του υπόπτου*».¹⁷⁵ Όσες λοιπόν αποδείξεις ορίζει ο C. Beccaria ως ατελείς, σήμερα προσμετρώνται υπέρ του κατηγορούμενου. Όσον αφορά τον ρόλο του δικαστή που έθιξε ο C. Beccaria, το Άρθρο 332 του Κ.Π.Δ θεσπίζει την «*αρχή της απαθούς και ψύχραιμης συμπεριφοράς του δικαστή*», καθώς επίσης η μεροληπτική στάση και η απρέπεια θεωρούνται σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα.¹⁷⁶ Αναφορικά με τις ιδέες του C. Beccaria για τους ένορκους, φαίνεται ότι και αυτές έχουν βρει αντίκρισμα στα σύγχρονα ποινικά δικαστήρια. Με δεδομένο ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο, χωρίς να αναγνωρίζονται κάποιες κοινωνικές τάξεις των μελών της κοινωνίας, θα λέγαμε ότι η ιδέα της ομοτιμίας εξασφαλίζεται με την διαδικασία της κλήρωσης των ενόρκων, όπως αυτή ορίζεται από το Άρθρο 394 και 395 του Κ.Π.Δ. Επίσης την ιδέα του δικαιώματος της εξαίρεσης ορισμένων ενόρκων, την συναντάμε στο Άρθρο 396 § 2 του Κ.Π.Δ., το οποίο αναφέρει ότι: «*ο εισαγγελέας και ο κατηγορούμενος έχουν το δικαίωμα να εξαιρέσουν ο καθένας δύο (2) ενόρκους*».¹⁷⁷ Η διαδικασία αυτή ακολουθείται φυσικά και στο εξωτερικό. Για παράδειγμα στους Ομοσπονδιακούς Κανόνες Πολιτικής Δικονομίας της Αμερικής, το Άρθρο 47, περι επιλογής των ενόρκων, προβλέπει ότι το ίδιο το δικαστήριο, αλλά και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι έχουν την δυνατότητα μετά από εξέταση των ενόρκων να προβούν στην εξαίρεσή τους.¹⁷⁸

Ο C. Beccaria πιστεύει ακόμα ότι ο τυπικός χαρακτήρας της δίκης και τα τελετουργικά που διαδραματίζονται κατά την διάρκεια της, είναι σημαντικά για την καλλιέργεια εμπιστοσύνης και σεβασμού στους πολίτες, πως τελείται μια ανιδιοτελής και δί-

¹⁷⁵ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁷⁶ Βλ. Ζησιάδης Β.Ι/Μαργαρίτης Λ.Χ., *Εισαγωγή στην Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες δικονομικού δικαίου*, Τεύχος Α', Β Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1999, σ.85.

¹⁷⁷ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁷⁸ Βλ. https://www.uscourts.gov/sites/default/files/federal_rules_of_civil_procedure_-_december_2020_0.pdf

και η δίκη. Όλα αυτά όμως, δεν πρέπει να λαμβάνουν χώρα εις βάρος της αλήθειας, η οποία είναι και το ζητούμενο μιας δίκης.¹⁷⁹ Την άποψη αυτή, την συναντάμε και στις ημέρες μας στα ποινικά δικαστήρια με διάφορους τρόπους. Όταν για παράδειγμα το ακροατήριο σηκώνεται όρθιο στην είσοδο των δικαστών, στο χτύπημα του δικαστικού σφυριού, αλλά και στη δικαστική τήβεννο, που στην χώρα μας θεσπίζεται από τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, το οποίο στο Άρθρο 18 § 8 αναφέρει ότι: «*Τα μέλη του Αρείου Πάγου και της εισαγγελίας του και ο γραμματέας του φορούν στις δημόσιες συνεδριάσεις τήβεννο που καθορίζει ο Υπουργός της Δικαιοσύνης με απόφασή του. Η χρήση τήβεννου μπορεί να επεκταθεί σταδιακώς και σε άλλα δικαστήρια ή κατηγορίες δικαστικών λειτουργιών και λοιπών παραγόντων της δίκης με υπουργική απόφαση που θα καθορίζει το ύφασμα, το σχήμα και τον τρόπο ραφής, το χρώμα, την ανάληψη της σχετικής δαπάνης και κάθε άλλη λεπτομέρεια για κάθε κατηγορία*».¹⁸⁰

4.3 Η εξέταση των μαρτύρων

Για τον C. Beccaria, ένα από τα ορθά βήματα προς την αναζήτηση της αλήθειας, μαζί με την ανάκριση του κατηγορούμενου και τις αποδείξεις στον τόπο του εγκλήματος, είναι και η εξέταση των μαρτύρων.¹⁸¹ Θέτει όμως το ζήτημα της αξιοπιστίας τους. Για εκείνον, όποιος διαθέτει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τη μέση λογική είναι ταυτόχρονα ικανός να αξιοποιηθεί ως μάρτυρας. Το μόνο κριτήριο πρέπει να είναι η αντικειμενικότητα του, η οποία καθορίζεται από το αν υπάρχει εχθρική ή φιλική σχέση με τον κατηγορούμενο, όχι αν είναι γυναίκα η μάρτυς ή κατάδικος. Μια ακόμα περίπτωση αναξιπιστίας του μάρτυρα, είναι η συμμετοχή του σε συντεχνίες, όπου στην εποχή του, αυτές οι ενώσεις επαγγελματιών αποσκοπούσαν στην προάσπιση των δικαιωμάτων των μελών τους. Επίσης, ο C. Beccaria διευκρινίζει ότι η κατηγορία δεν πρέπει να βασίζεται μόνο σε μία μαρτυρία, όσο φερέγγυα κι αν θεωρείται.¹⁸² Ο μεγαλύτερος φόβος του C. Beccaria σχετικά με τους μάρτυρες, είναι η συκοφαντία, η οποία στην εποχή του προωθείται μέσα από τον θεσμό των μυστικών κατηγοριών. Διαφωνώντας με

¹⁷⁹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.182.

¹⁸⁰ Βλ. <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/Κώδικας-Οργανισμού-Δικαστηρίων.pdf>

¹⁸¹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.109.

¹⁸² Βλ. Το ίδιο, σ.89-92.

τον Montesquieu, ο οποίος την θεωρεί αναγκαίο κακό, πιστεύει ότι η πρακτική των μυστικών κατηγοριών δεν οδηγεί μόνο στην αυθαίρετη συκοφαντία και την άδικη καταδίκη αθώων πολιτών, αλλά και στην δυστυχία ολόκληρης της κοινωνίας, καθώς οι πολίτες φοβούμενοι ακόμα και την σκιά τους, κρύβουν τα συναισθήματα τους μέχρι και από τον ίδιο τους τον εαυτό. Αν δεν είναι αυτό καταπίεση και δυστυχία τότε τι είναι; Με την πρακτική αυτή, την οποία για τον C. Beccaria την υιοθετεί ένα φοβισμένο πολίτευμα, παραχωρείται στους συκοφάντες περισσότερη ισχύς από ότι στον κυρίαρχο, αφού με τον θεσμό αυτό, η συκοφαντία είναι άτρωτη. Σε μια υγιή πολιτεία, κύριο μέλημα των πολιτών πρέπει να είναι το δημόσιο συμφέρον και η δημόσια ασφάλεια. Αντίθετα, μια κοινωνία που επιτρέπει τις συκοφαντικές πρακτικές, είναι μια δηλητηριασμένη κοινωνία χωρίς καμία ασφάλεια. Θεωρεί επίσης ότι αφού ένα έγκλημα βλάπτει όλη την κοινωνία αποτελεί δημόσια υπόθεση. Επομένως, δεν υπάρχει λόγος η κατάδοση του να γίνεται κρυφά, ούτε όμως, να είναι δακτυλοδεικτούμενος ο καταδότης, αλλά ο εγκληματίας. Με βάση το επιχείρημα αυτό, πιστεύει ότι δεν χρειάζεται να προωθείται η μυστική κατάδοση, πόσο μάλλον η μυστική συκοφαντία, για την οποία προτείνει ως τιμωρία, την προβλεπόμενη ποινή που θα επιβαλλόταν στον κατηγορούμενο.¹⁸³

Οι παραπάνω θέσεις του C. Beccaria, φαίνεται πως έχουν εισακουστεί από τους νομοθέτες των σημερινών κοινωνιών. Για παράδειγμα το Άρθρο 209 § 2 του Κ.Π.Δ. δίνει την δυνατότητα μη εξέτασης παραφρόνων μαρτύρων, αλλά στις μέρες μας εξετάζονται κανονικά και οι γυναίκες και όσοι κατάδικοι δεν έχουν στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα. Επίσης, σχετικά με την θέση του ότι η κατηγορία δεν πρέπει να βασίζεται μόνο σε μία μαρτυρία, στο Άρθρο 211 του Κ.Π.Δ., περί μαρτυρίας συγκατηγορουμένου, αναφέρεται ότι: *«μόνη η μαρτυρική κατάθεση ή η απολογία προσώπου συγκατηγορουμένου για την ίδια πράξη δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για την καταδίκη του κατηγορουμένου»*.¹⁸⁴ Όσον αφορά τους προβληματισμούς του C. Beccaria περι συκοφαντίας, η δυσφήμιση αλλά και η συκοφαντική δυσφήμιση νοούνται σήμερα ως ποινικά αδικήματα, όπως ορίζονται από το Άρθρο 362 Π.Κ. και το Άρθρο 363 Π.Κ αντίστοιχα, επισύροντας χρηματικές ποινές, αλλά και φυλάκιση.¹⁸⁵ Επίσης, μπορεί την πρακτική των μυστικών κατηγοριών σήμερα να την συναντάμε κατά μια έννοια στις περιπτώσεις των ανώνυ-

¹⁸³ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.97-100.

¹⁸⁴ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁸⁵ Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>

μων καταγγελιών, αλλά οι καταγγελίες αυτές πριν καταλήξουν στις δικαστικές αίθουσες εξετάζονται ενδελεχώς όπως είναι λογικό από τα κρατικά όργανα. Επιπλέον, στις ημέρες μας το βάρος της απόδειξης της ενοχής το έχει ο κατηγορος. Σε διαφορετική περίπτωση κινδυνεύει να βρεθεί ο ίδιος κατηγορούμενος για τα αδικήματα της δυσφήμισης ή της συκοφαντικής δυσφήμισης.

Μια ακόμα άποψη του C. Beccaria, η οποία σχετίζεται και με τους μάρτυρες, είναι η θέση του περί όρκων. Πιστεύει ότι η πρακτική του όρκου, πέρα από αντίθετη με τα ανθρώπινα αισθήματα, είναι και πρακτικά ανώφελη, αφού ο καθένας την ώρα της εξέτασης θα βάλει πάνω από τον Θεό, την θέληση για ζωή, αν πρόκειται για κατηγορούμενο και το συμφέρον, αν πρόκειται για μάρτυρα κατηγορίας. Επίσης, θεωρεί λάθος να συγχέονται οι νόμοι του Θεού και τις εκκλησίας με εκείνους του έθνους και της πολιτείας, γιατί οι πρώτοι έχουν μοναδικό σκοπό την επουράνια σωτηρία της ψυχής, ενώ οι δεύτεροι μια ευχάριστη ζωή. Επομένως το δίλημμα του κατηγορουμένου είναι είτε να εναντιωθεί στον Θεό, είτε να συνεισφέρει στην επίγεια καταστροφή του. Με δεδομένο ότι λίγοι είναι αυτοί που επιλέγουν να γίνουν μάρτυρες της πίστης τους, καταλήγουμε στην απλοποίηση ή ακόμα χειρότερα στον εξευτελισμό του όρκου στον Θεό, κάτι τόσο ιερό για τον C. Beccaria.¹⁸⁶ Αυτή η άποψη του, είναι ίσως η καλύτερη απάντηση σε εκείνους που τον κατηγορήσαν για ιεροσυλία και αθεΐα.

Σήμερα, η ιδέα αυτή του C. Beccaria θα λέγαμε ότι έχει υιοθετηθεί κατά το ήμισυ και περισσότερο οφείλεται στο καθεστώς της ανεξιθρησκίας, που διακατέχει τις σύγχρονες δημοκρατικές χώρες, παρά στον ίδιο τον C. Beccaria. Αναφερόμαστε φυσικά στην θέσπιση του πολιτικού όρκου όπως αυτός ορίζεται στο Άρθρο 219 § 1 του Κ.Π.Δ, περί όρκων των μαρτύρων στο ακροατήριο, το οποίο υποχρεώνει τους μάρτυρες να δώσουν τον εξής όρκο: *«Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή μου, ότι θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε»*.¹⁸⁷ Να σημειωθεί βέβαια, ότι στην χώρα μας μέχρι το 2019 συμπεριλαμβανόταν και η επιλογή του θρησκευτικού όρκου, ο οποίος είχε ως εξής: *«Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού να πω ευσυνείδητα όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτε»*.¹⁸⁸ Ωστόσο, η § 3 του ίδιου άρθρου φαίνεται να έχει επηρεα-

¹⁸⁶ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.113-114.

¹⁸⁷ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁸⁸ Βλ. <https://www.dsa.gr/e-διαβούλευση/άρθρο-408-όρκιση-μάρτυρα-τύπος-όρκου>

στεί περισσότερο από τον C. Beccaria, καθώς ορίζει ότι: «οι κληρικοί ή οι ιερωμένοι δεν ορκίζονται. Αντί γι' αυτό δίνουν κατά την παράγραφο 1 διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους, σύμφωνα με τους κανονισμούς από τους οποίους διέπονται».¹⁸⁹ Το αυτό ισχύει και για το Άρθρο 221 του Κ.Π.Δ., το οποίο θεσμοθετεί κάποιες περιπτώσεις εξέτασης χωρίς όρκο: «α) κατά την κρίση εκείνου που διενεργεί την ανάκριση ή του δικαστηρίου δεν συμπλήρωσαν το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους· β) έχουν προφανώς εξασθενημένη τη διάνοια· γ) στερήθηκαν τα πολιτικά τους δικαιώματα εξαιτίας καταδίκης· δ) επιδιώκουν ως υποστήριζοντες την κατηγορία στο ποινικό δικαστήριο απαιτήσεις για αποζημίωση· ε) δικαιούνται χρηματική αμοιβή για την καταμήνυση».¹⁹⁰

4.4 Η ποινή φυλάκισης και τα σύνορα του νόμου

Ως μοναδικό σκοπό της φυλάκισης, ο C. Beccaria θεωρεί την αποτροπή της υπόλοιπης κοινωνίας να διαπράξει κάποιο έγκλημα,¹⁹¹ όχι την εξουδετέρωση του δράστη, ούτε την φυλάκιση του για πολιτικούς σκοπούς. Για τον λόγο αυτό, το ποιος θα φυλακίζεται και ποιος όχι, πρέπει να ορίζεται μόνο από τον νόμο και όχι από την εξουσία ή τους άρχοντες, προκειμένου να μην υπάρξει περιθώριο αυθαιρεσίας για πολιτικές σκοπιμότητες και μεροληπτικές αποφάσεις, οι οποίες σχετίζονται με τις προσωπικές ιδεολογίες και σχέσεις του κατηγορουμένου. Όπως ο John Howard που μελετήσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο C. Beccaria θέτει στο τραπέζι το ζήτημα των άθλιων συνθηκών και του υποσιτισμού, που επικρατούν στις φυλακές, αλλά και το γεγονός ότι υπόδικοι και κατάδικοι στοιβάζονται στα ίδια κελιά, χωρίς καμία διάκριση. Ωστόσο, συμφωνεί με τον θεσμό της προφυλάκισης, όταν υπάρχουν οι ενδεδειγμένες περιστάσεις, οι οποίες πρέπει να καθορίζονται επίσης από τον νόμο και μόνο. Πιστεύει επίσης, ότι οι υπόδικοι που φυλακίζονται, αλλά στο τέλος της εκδίκασης αθώνονται, δεν πρέπει να στιγματίζονται.¹⁹² Επιπλέον, η στέρηση της ελευθερίας των υπόδικων, αναφέρει ότι πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο σε αναγκαίες περιπτώσεις, όταν δηλαδή υπάρχει ο κίνδυνος της απόδρασης ή της εξαφάνισης των ενοχοποιητικών στοιχείων, καθώς γενικά θεωρείται παράλογο να επιβάλλεται μια τέτοια ποινή, όταν δεν έχει κριθεί η ενοχή του

¹⁸⁹ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁹⁰ Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

¹⁹¹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.110.

¹⁹² Βλ. Το ίδιο, σ.149-150.

κατηγορούμενου. Είναι επίσης αναγκαίο για τον C. Beccaria, το μέτρο αυτό να είναι ανώδυνο και βραχείας διάρκειας.¹⁹³

Ένα ακόμη θέμα που απασχόλησε τον C. Beccaria, είναι αυτό των καταζητούμενων. Αρχικά, δεν διαπραγματεύεται το γεγονός ότι μπορεί να υπάρχει έστω και μια σπιθαμή γης εντός των εθνικών συνόρων, όπου δεν εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους. Αυτό που εξετάζει είναι αν πρέπει να υπάρχουν διεθνείς συμφωνίες μεταξύ των κρατών για αμοιβαία έκδοση των καταζητούμενων.¹⁹⁴ Φαίνεται να διαφωνεί με την διεθνή αποκήρυξη των καταζητούμενων και με την άποψη ότι ένα έγκλημα πρέπει να τιμωρείται και πέρα από την επικράτεια που τελέστηκε, αφού η προσβολή της ανθρωπότητας είναι παγκόσμια υπόθεση, θεωρώντας ότι οι δικαστές πρέπει να προστατεύουν το κοινωνικό συμβόλαιο της επικράτειας που ζουν, όχι να εκδικούνται στο όνομα της παγκόσμιας ανθρωπότητας.¹⁹⁵ Εντούτοις, για το ερώτημα αυτό προτιμάει να μην δώσει μια ξεκάθαρη απάντηση, μέχρι τουλάχιστον οι νόμοι να προασπίζονται το δίκαιο και το συμφέρον του λαού και όχι της εξουσίας.¹⁹⁶ Προφανώς τον απασχολεί το ζήτημα των διωγμών με πολιτικά και όχι νομικά κριτήρια.

Το ίδιο αναποφάσιτος φαίνεται να είναι και για το ζήτημα των συμφωνιών της πολιτείας με τους εγκληματίες. Σχετικά με τα δικαστήρια που δεν τιμωρούν τους εγκληματίες που καταδίδουν τους συνεργούς τους, ο C. Beccaria αναγνωρίζει στην τακτική αυτή τόσο μειονεκτήματα όσο και πλεονεκτήματα. Ξεκινώντας από τα μειονεκτήματα, θεωρεί ότι η πρακτική αυτή του δικαστηρίου νομιμοποιεί ουσιαστικά την προδοσία, προωθώντας στους πολίτες το αίσθημα της δειλίας και όχι του θάρρους, αλλά και εκείνο της ατιμωρησίας των εγκληματιών. Επίσης, η χρήση αυτής της τακτικής, υποδηλώνει την αποτυχία των κρατικών οργάνων, αλλά και την αδυναμία του νόμου. Στον αντίποδα, αυτή η δικαστική πρακτική θα μειώσει το έγκλημα της τρομοκρατίας, του οποίου οι δράστες είναι κατά μεγάλο ποσοστό άγνωστοι στις δημόσιες αρχές. Ακόμα, πιστεύει ότι αφού οι εγκληματίες που συνάπτουν συμφωνίες με το δικαστήριο, αθέτησαν την δημόσια συμφωνία, δηλαδή τους νόμους, θα πράξουν το ίδιο και με την ιδιωτική συμφωνία, επομένως στο τέλος θα τιμωρηθούν. Καταλήγει λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι ένας γενικός κανόνας, περί εξορίας και όχι ατιμωρησίας για όσους εγκληματίες βοηθούν

¹⁹³ Βλ. Το ίδιο, σ.115.

¹⁹⁴ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.175.

¹⁹⁵ Βλ. Το ίδιο, σ.151-152.

¹⁹⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.176.

τις διωκτικές αρχές, είναι προτιμότερος από ότι οι ιδιωτικές συμφωνίες, οι οποίες ενισχύουν το θράσος των εγκληματιών. Με την λύση αυτή, το κράτος θα βγαίνει πάντα κερδισμένο στο «δίλημμα του φυλακισμένου», καθώς η γενική έλλειψη εμπιστοσύνης σχετικά με την κατάδοση των συνένοχων, θα λειτουργήσει αποτρεπτικά στο σχηματισμό εγκληματικών ή τρομοκρατικών οργανώσεων.¹⁹⁷

Οι παραπάνω ιδέες του C. Beccaria, φαίνεται πως λειτουργούν επιδραστικά στις σύγχρονες κοινωνίες. Σχετικά με τον σκοπό της ποινής φυλακής, στις ημέρες μας ισχύει ότι και για τις υπόλοιπες ποινές. Ο πρώτος σκοπός είναι η δικαστική ανταπόδοση του κακού και ο δεύτερος η γενική, αλλά και η ειδική πρόληψη, η οποία συμπεριλαμβάνει την ιδέα του C. Beccaria, περι παραδειγματισμού.¹⁹⁸ Αναφορικά με τις συνθήκες των σωφρονιστικών καταστημάτων, υστέρη από τις επιδράσεις και του John Howard, οι φυλακές στις μέρες μας διαθέτουν στις περισσότερες περιπτώσεις τις στοιχειώδεις ανέσεις, συσσίτιο, συνθήκες υγιεινής, θέρμανση, καθώς και εξαερισμό των κελιών.¹⁹⁹ Οι «Στοιχειώδεις Κανόνες Μεταχείρισης των Κρατουμένων», που κατοχυρώθηκαν από το Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών στις 31 Ιουλίου 1957, περιλαμβάνουν αξιοπρεπείς και καθαρές εγκαταστάσεις με φωτισμό, αλλά και θέρμανση ή αερισμό ανάλογα με τις κλιματολογικές συνθήκες, εξασφάλιση ατομικής υγιεινής και ρουχισμού, τροφοδοσία και φυσική αγωγή για τους κρατούμενους, και παροχή υγειονομικής περίθαλψης.²⁰⁰ Όπως είναι λογικό, οι εγκαταστάσεις των σωφρονιστικών καταστημάτων, αλλά και οι συνθήκες εντός αυτών, διαφέρουν από χώρα σε χώρα, με την Ελλάδα δυστυχώς να μην λαμβάνει και τις καλύτερες κριτικές επί του θέματος. Πιο αναλυτικά, η χώρα μας στο χρονικό διάστημα 2001-2016 συγκέντρωσε 55 καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούσαν την παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, περί βάνανυσης μεταχείρισης, με το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφάσεων να αφορά την πενταετία 2011-2016, με τον υπερπληθυσμό στις εγκαταστάσεις να αποτελεί διαχρονι-

¹⁹⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.178-179.

¹⁹⁸ Βλ. Κουράκης Νέστωρ Ε., *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ.8-10.

¹⁹⁹ Βλ. Γκιόκα Ε.Σ, Λήμμα «Φυλακή Κλειστή» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.1116-1117.

²⁰⁰ Βλ. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2>

κό πρόβλημα.²⁰¹

Όσον αφορά τον θεσμό της προφυλάκισης, οι ιδέες του C. Beccaria αποτυπώνονται στο Άρθρο 282 § 1 του Κ.Π.Δ, περί προϋποθέσεων επιβολής προσωρινής κράτησης και περιοριστικών όρων, το οποίο αναφέρει ότι: *«όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου, είναι δυνατό να διαταχθούν περιοριστικοί όροι ή κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση ή να επιβληθεί προσωρινή κράτηση, υπό τις προϋποθέσεις των επόμενων άρθρων»*.²⁰² Επιπλέον, την ιδέα περί διάκρισης των κρατουμένων, την συναντάμε επίσης στους «Στοιχειώδεις Κανόνες Μεταχείρισης των Κρατουμένων», των Ηνωμένων Εθνών (1957), με βάση τους οποίους οι κρατούμενοι πρέπει να διαχωρίζονται σε άνδρες και γυναίκες, ανήλικους και ενήλικες, καταδικασμένους και υπόδικους, χρεοφειλέτες και βαρυποινίτες.²⁰³

Σχετικά με το ζήτημα της διεθνικής αποκήρυξης των καταζητούμενων, την απάντηση που αδυνατούσε να δώσει ο C. Beccaria τον Ιούλιο του 1764, φοβούμενος τους πολιτικούς διωγμούς, την έδωσε η Σύμβαση της Γενεύης, 187 έτη μετά. Στις 28 Ιουλίου 1951, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών περί καθεστώτος των προσφύγων, κατοχυρώνει το δικαίωμα διεθνούς προστασίας σε όσους εγκαταλείπουν την χώρα τους προκειμένου να αποφύγουν πολιτικές, θρησκευτικές ή φυλετικές διώξεις. Το Άρθρο 1 § 6 ΣΤ' εξαιρεί ωστόσο όσους: *«α) έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητάς...β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης. γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τας αρχάς των Ηνωμένων Εθνών»*.²⁰⁴ Το δικαίωμα ασύλου κατοχυρώνεται στον ευρωπαϊκό χώρο και από το άρθρο 18 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²⁰⁵ Η παραχώρηση ασύλου σε καθορισμένες πεπτώσεις, φαίνεται πως ικανοποιεί τις προαπαιτήσεις του C. Beccaria, σχετικά με την διεθνή συνεργασία για την σύλληψη των καταζητούμενων, η οποία προϋπήρχε βέβαια ή-

²⁰¹ Βλ. Χατζηθεοδώρου Γ.Σ., *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε περιόδους κρίσης*, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστωρα Κουράκη, Α' Τόμος, Επιμέλεια Γασπαρινάτου Μ., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ.2408-2414.

²⁰² Βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

²⁰³ Βλ. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2>

²⁰⁴ Βλ. <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

²⁰⁵ Βλ. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu/guaranteeing-the-right-to-asylum>

δη από το 1923, με την ίδρυση της Διεθνούς Οργάνωσης Εγκληματολογικής Αστυνομίας (INTERPOL). Μολονότι η INTERPOL τέθηκε σε λειτουργία με την συμμετοχή μόνο 20 κρατών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας,²⁰⁶ σήμερα μετρά 195 κράτη μέλη.²⁰⁷ Στον δρόμο που χάραξε το διεθνές αστυνομικό συνέδριο της Βιέννης το 1923, την 1 Ιουλίου 1999 τίθεται σε λειτουργία και η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (EUROPOL), η οποία έχει ως πεδίο δράσης όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, στις 28 Φεβρουάριου 2002 ξεκινά στα κράτη μέλη της Ε.Ε., η λειτουργία της δικαστικής συνεργασίας (Eurojust), με στόχο την καταπολέμηση του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος.²⁰⁸

Αναφορικά με το ζήτημα των συμφωνιών της πολιτείας με τους εγκληματίες, που έθεσε ο C. Beccaria, φαίνεται ότι σε αυτή την περίπτωση δεν υπάρχει μια κοινή γραμμή από τα σύγχρονα κράτη. Βασικός παράγοντας της ασυμφωνίας αυτής, είναι η μορφή του δικαίου, καθώς οι αγγλοσαξονικές χώρες με το νομολογιακό δίκαιο, επιτρέπουν συμφωνίες της εισαγγελίας με τους κατηγορούμενους, ενώ οι χώρες με ευρωπαϊκό νομοθετικό δίκαιο δεν αφήνουν στις εισαγγελικές αρχές τέτοιο περιθώριο. Πιο συγκεκριμένα, η τεχνική της συμφωνίας αναβολής δίωξης, όπως ονομάζεται, πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις Η.Π.Α., ως μία εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών, με στόχο να αποφευχθεί ο στιγματισμός τους. Στο πέρασμα του χρόνου η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται και σε υποθέσεις ναρκωτικών ή άλλων εγκληματικών πράξεων. Μάλιστα η τελευταία τάση είναι η αξιοποίηση της ενάντια στα οικονομικά εγκλήματα.²⁰⁹ Για παράδειγμα, σύμφωνα με την διάταξη «*Crime and Courts*» του 2013, παράρτημα 17, η βρετανική κυβερνητική υπηρεσία Serious Fraud Office (SFO), η οποία ερευνά σοβαρές περιπτώσεις οικονομικής απάτης και διαφθοράς, έχει την δυνατότητα να έρθει σε συμφωνία αναστολής της δίωξης με οργανισμούς που διώκονται για απάτη, δωροδοκία ή κάποιο οικονομικό έγκλημα. Η συγκεκριμένη διάταξη, αναφέρεται μόνο σε οργανισμούς που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις και όχι σε φυσικά πρόσωπα.²¹⁰

²⁰⁶ Βλ. Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ.132.

²⁰⁷ Βλ. <https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries>

²⁰⁸ Βλ. Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ.142-146.

²⁰⁹ Βλ. <https://www.lepetitjuriste.fr/the-deferred-prosecution-agreement-a-new-way-of-dealing-with-corporate-crime-in-the-uk/>

²¹⁰ Βλ. <https://www.sfo.gov.uk/publications/guidance-policy-and-protocols/guidance-for-corporates/deferred-prosecution-agreements/>

4.5 Περί πατριαρχίας και ενδοοικογενειακής βίας

Ο C. Beccaria καταπιάνεται και με ένα ευαίσθητο ζήτημα, όπως αυτό της οικογενειακής ζωής, πολύ πιθανόν ως απόρροια της προσωπικής του εμπειρίας, στην οποία αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Αρχικά κατακρίνει το πλαίσιο της εποχής του, όπου ουσιαστικά η κοινωνία αποτελείται από την ένωση οικογενειών και όχι από την ένωση ατόμων. Υπονοεί φυσικά, ότι σε αυτή την κοινωνική πραγματικότητα ελεύθεροι πολίτες είναι μόνο οι αρχηγοί των οικογενειών, με τα υπόλοιπα μέλη μιας οικογένειας να αποτελούν σκλάβους του αρχηγού. Μάλιστα, το χειρότερο γεγονός στην κατάσταση αυτή, είναι ότι ο νόμος δεν ρυθμίζει τις ζωές εντός των τοίχων της κατοικίας, στην οποία διαδραματίζεται κατά μεγάλο ποσοστό η ευτυχία ή η δυστυχία των ανθρώπων.²¹¹ Υπό το καθεστώς αυτό, αναπτύσσονται δυο επιπλέον αρνητικές επιπτώσεις για την κοινωνία. Η πρώτη είναι ότι ένα παιδί κοινωνικοποιείται από μικρή ηλικία σε καθεστώς φόβου και υποταγής, αισθήματα που το συντροφεύουν σε όλη του την ζωή. Επιπροσθέτως, οι αντιθέσεις μεταξύ των νόμων της πολιτείας και των νόμων της οικογένειας, αλλά και της διαφορετικής ηθικής που αυτοί πρεσβεύουν, αποτελούν πηγή συγκρούσεων σε μία κοινωνία. Με άλλα λόγια, οι διάφορες «υποκοουλτούρες» που διαμορφώνονται μέσα σε μια οικογένεια, δανειζόμενοι τον όρο από την μεταγενέστερη θεωρία του A. Cohen, είναι σε ένα βαθμό υπεύθυνες κατά τον C. Beccaria, για τις ασυμφωνίες και τις συμπλοκές που παρατηρούνται σε μία κοινωνία. Ο ίδιος σημειώνει επίσης ότι μια κοινωνία έχει τα όρια της και στην περίπτωση που αυτά ξεπεραστούν, διαταράσσεται η δομή της,²¹² ή επέρχεται η ανομία, όπως διατύπωσε ο E. Durkheim.

Ο C. Beccaria επεκτείνει τον παραπάνω προβληματισμό του θίγοντας το θέμα του γάμου, ένα θείο μυστήριο που στην εποχή του αντιμετωπίζεται ως προϊόν συμφωνίας με στόχο το συμφέρον, το οποίο είναι αποκλειστική υπόθεση της πατρικής εξουσίας.²¹³ Ο Ιταλός Διαφωτιστής, προχωράει στα ενδοτέρα ενός σπιτιού και αντιλαμβάνομενος την πραγματικότητα, ζητάει νομικά μετρά προστασίας για την αδύναμη θέση της γυναίκας ενάντια στην πατριαρχία. Επιπλέον, πρέπει να αλλάξουν και τα στερεότυπα που συνοδεύουν το γυναικείο φύλο, καθώς το έγκλημα της βρεφοκτονίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό, στην ατιμία που αποδίδεται σε μια γυναίκα με εξώγαμο τέκνο, ακόμα

²¹¹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.129-130.

²¹² Βλ. Το ίδιο, σ.131-133.

²¹³ Βλ. Το ίδιο, σ.159.

και αν αυτό είναι αποτέλεσμα βιασμού. Ένας άλλος παράγοντας που οδηγεί στο συγκεκριμένο έγκλημα, είναι φυσικά και η ενδοοικογενειακή βία, από την οποία επιλέγει να γλιτώσει μια μητέρα το παιδί της, σκοτώνοντας το σε μια ηλικία που δεν μπορεί να αντιληφθεί τι του συμβαίνει.²¹⁴

Οι πρωτοποριακές ιδέες του C. Beccaria σχετικά με τον βίο εντός της οικογένειας έχουν βρει σαφώς αντίκρισμα στις σύγχρονες κοινωνίες. Ήδη από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα στις ανεπτυγμένες κοινωνίες έχει επικρατήσει το πρότυπο «γάμος-συντροφικότητα», το οποίο στηρίζεται σε συναισθηματικούς δεσμούς, εκτοπίζοντας το πρότυπο «γάμος-θεσμός» της προηγούμενης πεντηκονταετίας, όπου οι συναισθηματικοί δεσμοί αγάπης μεταξύ των συζύγων είναι υποδεέστερης σημασίας, με την μεγαλύτερη αξία να συγκεντρώνεται από τον ίδιο τον θεσμό, ο οποίος καθορίζει και τους συζυγικούς ρόλους. Επίσης, μετά το 1960 ο γάμος εξελίσσεται σε καθαρά ατομική υπόθεση, με πρωταρχικό στόχο την προσωπική πρόοδο και ύστερα την δημιουργία οικογένειας.²¹⁵ Ο Giddens στο βιβλίο του «*Ο μετασχηματισμός της οικειότητας*», το οποίο κυκλοφόρησε το 1992, διακρίνει ένα επιπλέον μεταβατικό στάδιο της έγγαμης ζωής, Οι ερωτικές σχέσεις για τον Giddens, έχουν πια μετατοπιστεί από το μοντέλο της «ρομαντικής αγάπης», το οποίο χαρακτηρίζεται από την μονιμότητα της σχέσης και τους ρόλους των δυο φύλων, σε ένα νέο μοντέλο οικειότητας το οποίο αποκαλεί «γνήσια αγάπη» όπου μέσα από την έντονη επικοινωνία του ζεύγους, εδραιώνεται και η εμπιστοσύνη μεταξύ τους. Παράλληλα όμως, αυξάνονται οι πιθανότητες χωρισμού. Η μετατόπιση αυτή, οφείλεται στο γεγονός ότι οι επιρροές των θρησκευτικών και των οικογενειακών παραδόσεων φθίνουν πια στις μέρες μας, στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού και της παγκοσμιοποίησης. Ο Giddens επισημαίνει επίσης, ότι το νέο μοντέλο σχέσης, αυτό της «γνήσιας αγάπης», είναι πιο δίκαιο σε σύγκριση με το παραδοσιακό μοντέλο της «ρομαντικής αγάπης». Επιπλέον, τα αισθήματα της αυτονομίας και της ισότητας που το συνοδεύουν, παρέχουν περισσότερη ευτυχία στους εταίρους. Ταυτόχρονα όμως, χάρις το γεγονός ότι η σεξουαλική αποκλειστικότητα δεν είναι πια δεδομένη, αλλά καθορίζεται σε ένα βαθμό από το ίδιο το ζευγάρι, ο Giddens εντοπίζει στο μοντέλο της «γνήσιας αγάπης», την δημιουργία μια ψυχολογικής ανασφάλειας, η οποία τονίζεται ακόμη περισσότερο όταν συνδυάζεται με υψηλά επίπεδα άγχους ή με κάποιον εθι-

²¹⁴ Βλ. Το ίδιο, σ.161-162.

²¹⁵ Βλ. Νόβα-Καλτσούνη Χ., *Οικογένεια και οικογενειακές σχέσεις*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2018, σ.96.

σμό.²¹⁶ Μια σκέψη μπορεί να είναι, ότι το μοντέλο της «γνήσιας αγάπης», με τα χαρακτηριστικά της ανασφάλειας και της μη δεδομένης αποκλειστικής σεξουαλικότητας που περιγράφει ο Giddens, ίσως είναι ένας νέος παράγοντας βίας κατά των γυναικών στις μέρες μας, σε συνδυασμό και με τα κατάλοιπα της πατριαρχίας που υπάρχουν σε κάποιες κοινωνίες, κυρίως στις πιο κλειστές. Φυσικά, οι μεταβάσεις του έγγαμου βίου, από την πατριαρχία στην ισότητα των δυο φυλών, που αναλύσαμε παραπάνω, αναφέρονται δυστυχώς μόνο στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και όχι καθολικά σε όλες τις σημερινές κοινωνίες, αφού όπως μελετήσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η θέση της γυναίκας είναι ακόμη αρκετά υποβαθμισμένη, ιδιαίτερα στις μουσουλμανικές χώρες.

Η επιρροή των ιδεών του C. Beccaria σχετικά με τον έγγαμο βίο όμως, δεν εντοπίζεται μόνο σε κοινωνικό επίπεδο, αλλά και στην νομοθεσία των δυτικών συγχρόνων κοινωνιών. Ο λόγος που δεν εντάσσουμε το ζήτημα αυτό στο προηγούμενο κεφάλαιο, σχετικά με τις επιδράσεις του C. Beccaria στην νομοθεσία και επιλέγουμε να το εντάξουμε στις επιδράσεις του στις δικαστικές πρακτικές, είναι ότι η αλλαγή της στάσης των κρατικών οργάνων, σε σχέση με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, φαίνεται να είναι πιο καθοριστική στις τελευταίες εξελίξεις, από ότι η θέσπιση νόμων που έγιναν στο παρελθόν. Ενώ λοιπόν οι νόμοι σχετικά με την σωματική κάκωση και την σωματική βλάβη υπάρχουν εδώ και εκατοντάδες χρόνια, η ενδοοικογενειακή βία φαίνεται να βρίσκεται για πολλά χρόνια στο απυρόβλητο. Σύμφωνα με έρευνες του δευτέρου μισού του 20^{ου} αιώνα σε πόλεις της Αμερικής, όπως η Βοστώνη, το Σικάγο, η Ουάσιγκτον, αλλά και στον Καναδά, σημειώνονται αρκετά χαμηλά ποσοστά σύλληψης δραστών ενδοοικογενειακής βίας, σε σύγκριση πάντα με την εξωοικογενειακή. Παρόμοια εικόνα σημειώνεται και στον ευρωπαϊκό χώρο. Για τον λόγο αυτό, εγκύκλιοι του Home Office της Μεγάλης Βρετανίας, παρότρυναν τις αστυνομικές αρχές να ασχοληθούν πιο δραστήρια με την βία εντός του οικογενειακού κύκλου, ακόμα και στην περίπτωση που το θύμα δεν επιθυμούσε την ποινική δίωξη του δράστη.²¹⁷ Παρόμοια αδρανής αντιμετώπιση παρατηρείται και από τις εισαγγελικές αρχές, παρα την δέσμευση της αρχής της νομιμότητας, η οποία υποχρεώνει έναν εισαγγελέα να ασκήσει ποινική δίωξη για δράστες οποιουδήποτε εγκλήματος υποπέσει στην αντίληψη του.²¹⁸ Αυ-

²¹⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.97-98.

²¹⁷ Βλ. Βλάχου Β, *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 2005, σ.118-120.

²¹⁸ Βλ. Το ίδιο, σ.145.

τή η καλλιέργεια ανοχής της ενδοοικογενειακής βίας, δεν οφείλεται ωστόσο μόνο στην αδράνεια των διωκτικών αρχών, αλλά και σε άλλους παράγοντες όπως οι κοινωνικές πεποιθήσεις περί οικογενειακών και ιδιωτικών υποθέσεων, η οικονομική εξάρτηση του θύματος από τον δράστη, ο φόβος της δευτερογενούς θυματοποίησης από την στάση των κρατικών οργάνων, ακόμα και η απουσία κατάλληλων υποδομών.

Σημαντικό γεγονός για την αλλαγή της παραπάνω κατάστασης, είναι το Παγκόσμιο Συνέδριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1993, που πραγματοποιήθηκε στην Βιέννη. Σύμφωνα με τα πορίσματα του συνεδρίου, η ενδοοικογενειακή βία δεν αποτελεί πια ένα ιδιωτικό ζήτημα των μελών μιας οικογένειας, αλλά ζήτημα ευθύνης των κρατών, τα οποία οφείλουν σε διεθνές επίπεδο να λάβουν μέτρα για την καταπολέμηση της.²¹⁹ Αξιοσημείωτο γεγονός αποτελεί επίσης η «Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας» η οποία έλαβε χώρα το 2011 και είναι ευρέως γνωστή ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Η συγκεκριμένη σύμβαση αποτελεί το πρώτο δεσμευτικό κείμενο σε διεθνές επίπεδο, το οποίο θέτει κριτήρια πρόληψης της έμφυλης βίας. Το Συμβούλιο της Ευρώπης μάλιστα παροτρύνει τα κράτη μέλη που δεν έχουν επικυρώσει την Σύμβαση να το πράξουν λίαν συντόμως.²²⁰ Μέχρι σήμερα την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης δεν την έχουν υπογράψει επτά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Βουλγαρία, Τσεχία, Ουγγαρία, Λιθουανία, Λετονία και Σλοβακία,²²¹ ενώ θλιβερό γεγονός αποτελεί η αποχώρηση της Τουρκίας από την Σύμβαση τον Ιούλιο του 2021.²²² Σε εθνικό επίπεδο, νόμος σταθμός για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας είναι ο Ν. 3500/2006, στον οποίο περιλαμβάνονται σπουδαίες μεταρρυθμίσεις, όπως το Άρθρο που απαγορεύει την άσκηση κάθε μορφής βίας μεταξύ των μελών της οικογένειας. Επιπλέον, σύμφωνα με το Άρθρο 8 του ίδιου νόμου, το ποινικό αδίκημα του βιασμού υφίσταται πλέον και για περιπτώσεις συζύγων.²²³

²¹⁹ Βλ. Μηλιώνη Φ., Λήμμα «Κακοποίηση Γυναικών» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρασιδίωτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.675.

²²⁰ Βλ. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20191121IPR67113/istanbul-convention-all-member-states-must-ratify-it-without-delay-say-meps>

²²¹ Βλ. <https://www.europarl.europa.eu/news/el/agenda/briefing/2021-11-22/9/sumvasi-tis-konstantinoupolis-to-ek-suzita-tin-katastasi-tis-epikurosis-tis>

²²² Βλ. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/07/turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention-rallies-the-fight-for-womens-rights-across-the-world-2/>

²²³ Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/n-3500-2006.html>

Αναφορικά με τις απόψεις του C. Beccaria σχετικά με το έγκλημα της βρεφοκτονίας, οι επιδράσεις τους φαίνονται επίσης στις σημερινές κοινωνίες, όπου αναγνωρίζονται ορισμένα ελαφρυντικά στις μητέρες που διαπράττουν το έγκλημα της παιδοκτονίας, όπως η διαταραγμένη ψυχολογική ισορροπία και η επιλόχειος κατάθλιψη. Το ποινικό αδίκημα της παιδοκτονίας το συναντάμε στο Άρθρο 303 του Π.Κ, το οποίο αναφέρει ότι: *«μητέρα που με πρόθεση σκότωσε το παιδί της κατά ή μετά τον τοκετό, αλλά ενώ εξακολουθούσε ακόμη η διατάραξη του οργανισμού της από αυτόν, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη»*.²²⁴

²²⁴ Βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>

Κεφάλαιο V

Το όραμα είναι ακόμη ανεκπλήρωτο

5.1 Το ζήτημα του νομικού πληθωρισμού και της επανεξέτασης των νόμων

Για το τέλος αφήσαμε μερικές ιδέες του C. Beccaria, οι οποίες έχουν επηρεάσει σε ένα βαθμό τις σύγχρονες κοινωνίες, αλλά όχι τόσο ριζικά, όσο ο ίδιος θα ήθελε. Το πρώτο ζήτημα αυτής της κατηγορίας είναι αυτό του νομικού πληθωρισμού. Ο C. Beccaria θεωρεί ότι ως εγκλήματα πρέπει να λογίζονται μόνο οι πράξεις που βλάπτουν το κοινό συμφέρον ή το μεμονωμένο συμφέρον κάποιου πολίτη. Είναι αναγκαίο λοιπόν να αποποινικοποιηθούν οι πράξεις που δεν ανήκουν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες, καθώς η πληθώρα των νόμων που υπάρχει, έχει ως αποτέλεσμα αρχικά τις συγκρούσεις και τις αλληλοαναιρέσεις εντός της νομοθεσίας, αλλά και την άδικη τιμωρία αθώων πολιτών.²²⁵ Προσθέτει επίσης, ότι ανα τακτά χρονικά διαστήματα είναι απαραίτητη η αξιολόγηση και η επανεξέταση των νόμων, η οποία θα έχει ως στόχο την κατάργηση ορισμένων νόμων, με κριτήριο την αποτελεσματικότητά τους.²²⁶ Ένα επιπλέον κριτήριο της επανεξέτασης των νόμων, πρέπει να είναι και η εστίαση στα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, όπως τα όρισε μεταγενέστερα ο Edwin H. Sutherland. Πιο αναλυτικά, ο C. Beccaria θεωρεί αρκετά σημαντικό να μην λογίζονται ως εγκλήματα μόνο οι αξιόποινες πράξεις των φτωχών, αλλά και εκείνες των ισχυρών και των αρχόντων, οι οποίες προκαλούν στην κοινωνία μεγαλύτερο κακό, επεμβαίνοντας μάλιστα καταστροφικά στην συνείδηση των πολιτών, αφού αντικαθιστούν στο μυαλό τους την δικαιοσύνη με το δίκαιο του ισχυρού. Για τον λόγο αυτό, προτείνει αυστηρότερες ποινές για αυτά τα είδη εγκλημάτων.²²⁷ Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι παρόμοιες θέσεις σαν αυτή του C. Beccaria, αλλά και η εναντίωση στον κοινωνικό αποκλεισμό των ενδεών, την οποία θίξαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οδήγησαν σε ένα όχι και τόσο γνωστό επίτευγμα της Γαλλικής Επανάστασης. Η μετάβαση από το παλαιό καθεστώς σε μια φιλελεύθερη κοινωνία στη Γαλλία, έχει ως συνέπεια την ανάδειξη της φτώχειας σε κοινωνικό ζήτημα. Η επαιτεία και η φτώχεια δεν θεωρούνται

²²⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.72-73.

²²⁶ Βλ. Το ίδιο, σ.164.

²²⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.80.

πια ατομική υπόθεση, η οποία οφείλεται στην κακοτυχία και στη θεία θέληση, αλλά πλέον λογίζονται ως προβλήματα όλης της κοινωνίας. Οι αξίες της ελευθερίας και της ισότητας οδήγησαν στην «αδελφοσύνη», η οποία με τη σειρά της σταμάτησε να θεωρεί τους φτωχούς ξεχωριστά άτομα, αλλά ως μια «επικίνδυνη τάξη» που αν βουλιάξει θα χαθεί μαζί της ολόκληρο το «πλοίο».²²⁸ Ο C. Beccaria ωστόσο, διαφωνεί με την μέθοδο της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπως την ονομάζουμε σήμερα, καθώς θεωρεί ότι η πρακτική της συγχώρεσης αρμόζει μεν στον ανθρωπισμό, αλλά όχι στο κοινό συμφέρον, αφού πέρα από την τιμωρία του δράστη, σκοπός της ποινής είναι και ο παραδειγματισμός των υπόλοιπων μελών της κοινωνίας. Επιπλέον, το δικαίωμα στην τιμωρία δεν το έχει το θύμα της άδικης πράξης, αλλά η πολιτεία. Ακόμα λοιπόν και αν το θύμα δεν επιθυμεί την τιμωρία του δράστη, δεν μπορεί να υποχρεώσει και την πολιτεία να πράξει το ίδιο.²²⁹

Μολονότι η ιδέες του C. Beccaria σχετικά με την αποποινικοποίηση ορισμένων εγκλημάτων έχουν βρει αντίκρισμα στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την ομοφυλοφιλία, την έκτρωση, την μοιχεία, την ευθανασία, αλλά ακόμα και την χρήση κάνναβης,²³⁰ δυστυχώς αυτό δεν ισχύει για όλο τον σύγχρονο κόσμο, ειδικά στις μουσουλμανικές χώρες. Το ζήτημα όμως του νομικού πλουραλισμού, φαίνεται ότι ταλανίζει ακόμη και τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Σχεδόν σε όλα τα κράτη συναντάμε μια πληθώρα νόμων, οι οποίοι ενδεχομένως να αλληλοσυμπληρώνονται, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις να συγκρούονται κιόλας. Το γεγονός αυτό σιγουρά οφείλεται και στη διεθνοποίηση του δικαίου και της αντεγκληματικής πολιτικής, σε ευρωπαϊκό ή και σε παγκόσμιο επίπεδο. Όπως παρατηρήσαμε σε προηγούμενα κεφάλαια, παρα το γεγονός ότι ορισμένα κράτη δεσμεύονται από μία νομοθεσία σε διεθνές επίπεδο, δεν εναρμονίζουν το εθνικό τους δίκαιο με την νομοθεσία αυτή.

Όσον αφορά την θέση του C. Beccaria, για επανεξέταση του νόμου σε σχέση με τα εγκλήματα που διαπράττονται από τις ανώτερες τάξεις, αφού συμφωνεί ουσιαστικά με την άποψη του φιλοσόφου Ανάχαρη ότι: *«ο νόμος είναι σαν τον ιστό της αράχνης. Οι*

²²⁸ Βλ. François-Xavier Merrien, *Αντιμέτωποι με τη φτώχεια. Η δύση και οι φτωχοί χθες και σήμερα*, Μετάφραση Κορασίδου Μ., Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα, 1996 σ. 37-40.

²²⁹ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.152-153.

²³⁰ Βλ. Γραβριηλίδης Θ., Λήμμα «Αποποινικοποίηση-Απεγκληματοποίηση» Επιμέλεια Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.99.

μικρές μύγες πιάνονται, ενώ οι μεγάλες σχίζουν το δίχτυ και φεύγουν»,²³¹ δίνεται η εντύπωση ότι το φαινόμενο αυτό παρατηρείται επίσης σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες. Πέρα από την δεδομένη ύπαρξη μεγάλου σκοτεινού αριθμού στα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, τα οποία συσχετίζονται συνήθως με οικονομικές απάτες εταιριών, όπως η φοροδιαφυγή, η υπεξαίρεση, αλλά και ο αθέμιτος ανταγωνισμός,²³² οι έρευνες σχετικά με τις καταδικαστικές αποφάσεις συνηγορούν προς αυτή την εντύπωση. Ενώ οι κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις αντιμετωπίζουν καταδικαστικές ποινές φυλάκισης για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, με ή και χωρίς χρήση βίας, τα υψηλόβαθμα στελέχη των εταιριών που καταδικάζονται για οικονομικά εγκλήματα, έρχονται αντιμέτωποι με χρηματικές ποινές και ποινές φυλάκισης με αναστολή.²³³ Ένα ακόμα γεγονός, που επιβεβαιώνει ότι το φαινόμενο αυτό παρατηρείται και στις σύγχρονες κοινωνίες, είναι η ανερχόμενη τάση, να αξιοποιείται η τεχνική της συμφωνίας αναβολής της δίωξης για οικονομικά εγκλήματα εταιριών, όπως αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, στα κράτη φυσικά που αυτή προβλέπεται.

5.2 Η κατεύθυνση της αντεγκληματικής πολιτικής

Ο C. Beccaria στο έργο *«Περί αδικημάτων και ποινών»*, ασχολείται επίσης και με την ορθή κατεύθυνση της αντεγκληματικής πολιτικής, αφού στο σύγγραμμα του φαίνεται πως αναγνωρίζει και ο ίδιος,²³⁴ ότι δυο χαρακτηριστικά του εγκληματικού φαινομένου είναι η παγκοσμιότητα και η διαχρονικότητα.²³⁵ Η θέση του Ιταλού Διαφωτιστή στο ζήτημα αυτό είναι ξεκάθαρη: *«είναι προτιμότερο να προλαμβάνει κανείς τα εγκλήματα παρά να τα τιμωρεί»*, προσθέτοντας στην σκέψη αυτή, ότι η απαγόρευση δεν προλαμβάνει μια εγκληματική πράξη, αλλά γεννά μια νέα. Επίσης θεωρεί αδιανόητο να απαγορεύσουμε όλα όσα οδηγούν στο έγκλημα, ή να στερήσουμε από τους ανθρώπους τις αισθήσεις τους.²³⁶ Μια τέτοια κατεύθυνση της αντεγκληματικής πολιτικής θα άνοιγε διάπλατα την πόρτα στην τυραννία και στην αστυνομοκρατία, στην περίπτωση

²³¹ Βλ. <https://www.penna.gr/ataka/1097-o-nomos-einai-san-ton-isto-tis-araxnis-oi-mikres-myges-pianontai-eno-oi-megales-sxizoun-to-dixty-kai-feygoun>

²³² Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.110.

²³³ Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.190.

²³⁴ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.187.

²³⁵ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.72.

²³⁶ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.187-188.

που οι αστυνομικές αρχές δρούσαν αυθαίρετα και όχι με βάση θεσπισμένους κανόνες.²³⁷ Στο ερώτημα που θέτει ο ίδιος λοιπόν, το οποίο είναι: «ποια είναι η καλύτερη μέθοδος για την αποτροπή των εγκλημάτων;»,²³⁸ η απάντηση που δίνει, είναι χωρίς αμφιβολία η πρόληψη του εγκλήματος και όχι η καταστολή του. Θεωρεί μάλιστα την καταστολή ενός εγκλήματος δίκαιη και αναγκαία, μόνο στις περιπτώσεις που η πολιτεία έχει λάβει πρώτα μέτρα πρόληψης κατά του συγκεκριμένου εγκλήματος, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της βρεφοκτονίας.²³⁹

Η άποψη αυτή του C. Beccaria έχει επηρεάσει σαφώς την σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική, η οποία βασίζεται ως ένα βαθμό στην πρόληψη. Με τον όρο πρόληψη εννοούμε την παρεμπόδιση και αποτροπή μιας πράξης και εν προκειμένω, μιας εγκληματικής πράξης. Πιο συγκεκριμένα, στην επιστήμη της Εγκληματολογίας η έννοια της πρόληψης περιγράφει την ικανότητα να προλαμβάνονται τα διάφορα εγκλήματα.²⁴⁰ Η πρόληψη στις μέρες μας διακρίνεται αφενός σε ποινική και κοινωνική. Η ποινική πρόληψη επιχειρεί την αποτροπή μιας εγκληματικής πράξης με την επιβολή ποινικών κυρώσεων.²⁴¹ Η τελευταία, με την σειρά της διακρίνεται σε γενική και ειδική. Γενική, καθώς η παιδαγωγική λειτουργία του ποινικού νόμου, αλλά και ο φόβος που προκαλεί στους πολίτες η επιβολή της προβλεπόμενης ποινής, οδηγεί τους περισσότερους να αποφεύγουν την διάπραξη κάποιου εγκλήματος. Η ειδική ποινική πρόληψη απευθύνεται σε όσους έχουν διαπράξει κάποιο έγκλημα. Στην περίπτωση αυτή, στόχος είναι η αποφυγή της υποτροπής των συγκεκριμένων πολιτών.²⁴² Η κοινωνική πρόληψη διακρίνεται σε γενική και σε περιστασιακή-τεχνική κοινωνική πρόληψη. Η πρώτη επιχειρεί την αποτροπή μιας εγκληματικής πράξης μέσω της κοινωνικοποίησης των πολιτών και της άμβλυνσης των κοινωνικών προβλημάτων.²⁴³ Η δεύτερη στοχεύει στην δημιουργία εμποδίων για όσους επιθυμούν να διαπράξουν κάποιο έγκλημα, μέσω τεχνικών μέτρων, τα οποία λαμβάνονται είτε από την πολιτεία είτε με ιδιωτική πρωτοβουλία,

²³⁷ Βλ. Το ίδιο, σ.86-87.

²³⁸ Βλ. Το ίδιο, σ.87.

²³⁹ Βλ. Το ίδιο, σ.162.

²⁴⁰ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., Λήμμα «Πρόληψη Εγκλήματος» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.929.

²⁴¹ Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σ. 11.

²⁴² Βλ. Φαρσεδάκης Ι., Λήμμα «Πρόληψη Εγκλήματος» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.929.

²⁴³ Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σ. 12.

στους δημόσιους, τους κοινόχρηστους αλλά και τους ιδιωτικούς χώρους.²⁴⁴ Ο ίδιος ο C. Beccaria μάλιστα, αναφέρει στο έργο του μερικά μέτρα περιστασιακής πρόληψης, όπως ο δημόσιος φωτισμός και η περιπολία στις γειτονίες της πόλης.²⁴⁵

Μολονότι στην κοινότητα της Εγκληματολογίας είναι αποδεκτό ότι η πρόληψη οφείλει να κατέχει τον πρωταρχικό ρόλο στην προσπάθεια για μείωση των ποσοστών της εγκληματικότητας, η αντεγκληματική πολιτική στις μέρες μας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην καταστολή. Η κατεύθυνση του εκφοβισμού και της αχρήστευσης του εγκληματία στην σύγχρονη εποχή, εκφράστηκε από το κίνημα του «Nothing works», το οποίο προήλθε από την αμφισβήτηση της διαδικασίας αναμόρφωσης του εγκληματία, από τον Martinson και τους συνεργάτες του. Ως αποτέλεσμα αυτής της αμφισβήτησης, η οποία εξελίχθηκε τα επόμενα χρόνια σε τάση κυρίως στις ΗΠΑ, οδηγήσαμε στην αυστηροποίηση της ποινικής δικαιοσύνης. Η εφαρμογή τιμωρητικών ποινών στέρησης της ελευθερίας προωθήθηκε λοιπόν, ως μέσον για την πρόληψη του εγκλήματος και τον έλεγχο της εγκληματικότητας. Αναπόδραστα, η προσφυγή σε τέτοιου είδους ποινές είχε ως αποτέλεσμα τον υπερπληθυσμό των φυλακών.²⁴⁶ Η εικόνα του υπερπληθυσμού στις φυλακές εναντιώνεται σίγουρα στις ιδέες του C. Beccaria. Για να αποφευχθεί το φαινόμενο αυτό, ο C. Beccaria θέτει την μόρφωση των πολιτών ως το ασφαλέστερο μέσο πρόληψης.

5.3 Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Ο πιο αποτελεσματικός, αλλά και ο πιο δύσκολος τρόπος πρόληψης τους εγκλήματος για τον C. Beccaria, είναι η εκπαίδευση των πολιτών. Θεωρεί ότι η εκπαίδευση δεν πρέπει να αποτελεί προνόμιο των λίγων, αλλά ολόκληρου του λαού ενός έθνους, καθώς τι νόημα θα υπήρχε, εάν το γόνιμο έδαφος, που προσφέρει η πολυπόθητη κοινωνική ευημερία, δεν καλλιεργείται από όλους τους πολίτες, αλλά μόνο από ελάχιστους σοφούς;²⁴⁷ Ο C. Beccaria πιστεύει ότι η λύση του προβλήματος, όχι μόνο της εγκληματικότητας, αλλά όλων των ζητημάτων που απασχολούν την ανθρωπότητα, είναι η

²⁴⁴ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., Λήμμα «Πρόληψη Εγκλήματος» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.930.

²⁴⁵ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.86.

²⁴⁶ Βλ. Μηλιώνη Φ., «Προγράμματα Επανεπίταξης Αποφυλακισμένων» στο Γασπαρινάτου Μ. (Επιμ.) *Τμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη*, Α Τόμος Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ. 2351.

²⁴⁷ Βλ. Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009, σ.195.

ανάπτυξη των επιστημών. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: «τα δεινά που προκαλεί η γνώση εξασθενούν όσο η τελευταία εξαπλώνεται, ενώ τα αγαθά αυξάνονται ανάλογα με αυτήν».²⁴⁸ Για την ανάπτυξη της γνώσης, αλλά και την κατανόηση εννοιών σαν αυτών που αναπτύσσει ο ίδιος στο έργο του, είναι απαραίτητο οι πολίτες να διαθέτουν νοημοσύνη, προκειμένου να σκέφτονται πιο σύνθετα και μακροπρόθεσμα. Επομένως, όφελος, αλλά και χρέος της πολιτείας, είναι να επενδύσει στην εκπαίδευση και στην μόρφωση του έθνους.²⁴⁹ Αν το πετύχει αυτό, κάθε συνειδητοποιημένος πολίτης θα αντιληφθεί ότι η μόνη ελευθερία που του ζητείται να θυσιάσει, είναι να μην βλάπτει κανένα συμπολίτη του.²⁵⁰

Οι θέσεις του C. Beccaria σχετικά με την εκπαίδευση των πολιτών έχουν επηρεάσει σχεδόν όλες τις σύγχρονες κοινωνίες. Όμως, η καθολική θέσπιση των ιδεών του, δεν έχει επιτευχθεί ακόμη ούτε σε αυτή την περίπτωση. Πιο αναλυτικά, ενώ την δεκαετία του 1960, αρκετές χώρες, κυρίως της δυτικής Ευρώπης, έθεσαν το ζήτημα της ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών στην ανώτατη εκπαίδευση, μαζί με τα ζητήματα της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής πολιτικής, από την δεκαετία του 1980 ως τις μέρες μας, το ιδανικό της ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών έχει απομακρυνθεί αισθητά. Την θέση της ισότητας, την έχουν καταλάβει η «οικονομική αποδοτικότητα» και «η αγορά εργασίας», οι οποίες κυριαρχούν στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Ως απόρροια της σύνδεσης των πανεπιστημίων με την αγορά εργασίας, έχουμε τις όψεις ιδιωτικοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης.²⁵¹ Φυσικά υπάρχουν και χειρότερα, αν αναλογιστούμε ότι σε ορισμένα σημεία του πλανήτη δεν είναι δεδομένη ούτε η υποχρεωτική εκπαίδευση των πολιτών τον 21^ο αιώνα, με τις γυναίκες να επωμίζονται και πάλι αυτό το βάρος. Κανείς δεν θα ξεχάσει την περίπτωση της Malala Yousafzai, η οποία το 2012 πυροβολήθηκε στο κεφάλι από άνδρα των Ταλιμπάν, επειδή παρά τις σχετικές διαταγές συνέχιζε να πηγαίνει στο σχολείο.²⁵²

²⁴⁸ Βλ. Το ίδιο, σ.190.

²⁴⁹ Βλ. Το ίδιο, σ.116.

²⁵⁰ Βλ. Το ίδιο, σ.190.

²⁵¹ Βλ. Πρόκου Ε., *Κοινωνικές Διαστάσεις των Πολιτικών στην Ανώτατη Εκπαίδευση: Συγκριτική και Διεθνής Προσέγγιση*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2011, σ.25-26.

²⁵² Βλ. <https://jenny.gr/real-life/who/353437/malala-yousafzai-koritsi-poy-pyrobolithike-epeidi-ithele-na-paei-sholeio>

Συμπέρασμα

Στην παρούσα εργασία επικεντρώσαμε το ενδιαφέρον μας γύρω από την επιρροή που άσκησε ο Cesare Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες. Σε πρώτη φάση μελετήσαμε αναλυτικά την ιστορία του ποινικού δικαίου, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί πριν από τις αρχές που εισήγαγε ο C. Beccaria. Στην ανάλυση μας διαπιστώσαμε ότι ο Ιταλός Διαφωτιστής, έπρεπε να έρθει αντιμέτωπος με ανορθόδοξους θεσμούς και πρακτικές χιλιάδων ετών, όπως ο σφετερισμός της θρησκείας στην άσκηση της ποινικής δικαιοσύνης και οι ανισότητες του νόμου με βάση την κοινωνική θέση του δράστη και του θύματος, προκειμένου να αλλάξει τον τρόπο της ποινικής μεταχείρισης των εγκληματιών. Μια ακόμα σημαντική διαπίστωση στην μελέτη της ιστορικής εξέλιξης του ποινικού δικαίου είναι ότι η οικονομική ευημερία μιας κοινωνίας, ή η οικονομική παρακμή της, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την ηπιότητα, ή αντίστοιχα την βαρβαρότητα των ποινών. Το αυτό ισχύει και για την μορφή του πολιτεύματος, με την δημοκρατία φυσικά να συνδέεται με τις ηπιότερες ποινές. Ο C. Beccaria ωστόσο, δεν ήταν τελείως μόνος στην μάχη του αυτή. Πολύτιμοι σύμμαχοι του ήταν οι Διαφωτιστές Montesquieu και Jean-Jacques Rousseau, με τις απόψεις τους σχετικά με την διάκριση των εξουσιών και το κοινωνικό συμβόλαιο αντίστοιχα. Πολυτίμη ήταν φυσικά και η συνεισφορά των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και οι θέσεις τους σχετικά με την αρετή της δικαιοσύνης.

Με συμμάχους τους προγενέστερους οραματιστές, αλλά και τις προσωπικές του εμπειρίες, ο C. Beccaria άρχισε να επηρεάζει το ποινικό δίκαιο της εποχής του, όχι μόνο στην Ιταλία, αλλά και σε όποια άλλη χώρα ταξίδευε το έργο του *«Περί αδικημάτων και ποινών»*. Οι πρωτοποριακές ιδέες του, ταξιδεύοντας στον χρόνο, συνεχίζουν να επηρεάζουν ακόμα και τις σημερινές κοινωνίες. Μολονότι η επιρροή του C. Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες έχει ορισμένα μελανά σημεία, όπως η συνηγορία του στο θέμα της οπλοκατοχής, η οποία έχει βρει μεγάλο αντίκρισμα στις ΗΠΑ, με το γεγονός αυτό να έχει καταστροφικές συνέπειες, των οποίων γινόμαστε μάρτυρες μέχρι και σήμερα, το πρόσημο των επιρροών του C. Beccaria στις σύγχρονες κοινωνίες δεν μπορεί παρά να είναι θετικό. Οι επιδράσεις του στις νομοθεσίες και στις δικαστικές πρακτικές, ήταν καθοριστικές για την μεταρρύθμισή τους προς την ορθή κατεύθυνση, όπως εξετάσαμε λεπτομερώς στα αντίστοιχα κεφάλαια της εργασίας μας. Υστέρα από αυτή την ανάλυση, καταλήγουμε με βεβαιότητα στο συμπέρασμα, ότι οι ιδέες του C. Beccaria

προπορεύονταν της εποχή του. Το δυσάρεστο γεγονός όμως, είναι ότι μερικές από αυτές, εξακολουθούν να είναι πρωτοποριακές και για την δίκη μας εποχή. Ενώ οι θέσεις του σχετικά με τα ζητήματα του νομικού πληθωρισμού, της επανεξέτασης των νόμων, της κατεύθυνσης που πρέπει να έχει η αντεγκληματική πολιτική, αλλά και της εκπαίδευσης των πολιτών, έχουν βρει πρόσφορο έδαφος κυρίως στις δυτικές κοινωνίες του σήμερα, δεν έχουν αναπτυχθεί στο βαθμό που ο ίδιος θα επιθυμούσε, αφήνοντας κατά μια έννοια το όραμα του ακόμα ημιτελές.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνική

Αδάμ-Μαγνήσαλη Σ., *Η Απονομή της Δικαιοσύνης στην Αρχαία Αθήνα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.

Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.

Αλεξιάδης Σ. / Πιτσελά Α, Λήμμα «Ανακριτική» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.

Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, Τόμος Δ', Το Βήμα/ Άλτερ Εγκο Α.Ε., Αθήνα, 2020.

Βιδάλη Σ., *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013.

Βλάχου Β., *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.

Βλάχου Β., *Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα, Η γένεση της Εγκληματολογίας*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017.

Βλάχου Β., *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 2005.

Γραβριηλίδης Θ., Λήμμα «Αποποινικοποίηση - Απεγκληματοποίηση» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984.

Γκίοκα Ε.Σ., Λήμμα «Φυλακή Κλειστή» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.

Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση Εγκληματία*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.

- Δημάκης Π.** *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, Λήμμα «Τιμωρητικότητα» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003.
- Ζησιάδης Β.Ι/Μαργαρίτης Λ.Χ.**, *Εισαγωγή στην Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες δικονομικού δικαίου*, Τεύχος Α', Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1999.
- Θεοδωρακόπουλος Ι.** *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαία Ελλάδα: Η Κλασική Περίοδος, Μέρος Έ, Τόμος 9*, Εκδοτική Αθηνών Γ' έκδοση, Αθήνα, 2021, σσ.84-85.
- Καπόπουλος Π.**, *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Β' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995.
- Καπόπουλος Π.**, *Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό, Γ' Τόμος*, Καπόπουλος, Αθήνα, 1995.
- Κοζαμάνη Α. (Alexandra Kozamani)**, *Euthanasia: Practices applied by the countries of the European Union*, *Bioethica*, 5(1), (2019) σ.89–100. (<https://doi.org/10.12681/bioeth.20837>)
- Κουράκης Νέστωρ Ε.**, Λήμμα «Ποινή» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.
- Κουράκης Νέστωρ Ε.**, *Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Ε' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009.
- Μαγγανάς Α., Λάζο Γ. & Σβουρδάκου Δ.**, *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.
- Μαγγανάς Α.**, Λήμμα «Έγκλημα» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.
- Μηλιώνη Φ.**, Λήμμα «Κακοποίηση Γυναικών» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.

- Μηλιώνη Φ.**, «Προγράμματα Επανένταξης Αποφυλακισμένων» στο Γασπαρινάτου Μ.(Επιμ.) «Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη» ,Α Τόμος Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα.
- Μουσής Ν.**, *Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, ΙΔ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2013.
- Νικολόπουλος Γ.Π.**, Επιμέλεια Τσαπόγας Μ. *Ετήσια ειδική έκθεση 2018 του Συνηγόρου του Πολίτη*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2019.
- Νόβα-Καλτσούνη Χ.**, *Οικογένεια και οικογενειακές σχέσεις*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2018.
- Παντέλης Α.Μ.**, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Βασικές έννοιες, Συνταγματική Ιστορία, Οργάνωση του Κράτους*, Β΄ Έκδοση, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2007.
- Παπαδοπούλου Δ.**, *Κοινωνιολογία του Αποκλεισμού στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2012.
- Πλαγιανάκος Γ.Ι.**, *Δικαστές & Δικαιοσύνη σε τρεις μεγάλες χώρες της Ασίας, Ιαπωνία, Ινδία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας & Συγκριτικά Στοιχεία από άλλες χώρες του κόσμου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009.
- Πλάτων**, *Πολιτεία (ή Περί δικαίου)*, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1992.
- Πρόκου Ε.**, *Κοινωνικές Διαστάσεις των Πολιτικών στην Ανώτατη Εκπαίδευση: Συγκριτική και Διεθνής Προσέγγιση*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2011.
- Ρούσης Γ.**, *Το Κράτος, από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 1994.
- Ρούσσο Ε. / Κακριδής Ι.**, *Ελληνική Μυθολογία, Κοσμογονία-Δωδεκάθεο*, Τόμος Β΄, Τα Νέα/Άλτερ Εγκο Α.Ε., Αθήνα, 2021.
- Φαρσεδάκης Ι.**, *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005.
- Φαρσεδάκης Ι.**, *Η Εγκληματολογική Σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τ. Α΄, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990.
- Φαρσεδάκης Ι.**, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991.
- Φαρσεδάκης Ι.**, *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Β΄ Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα, 2014.
- Φαρσεδάκης Ι.**, Λήμμα «Πρόληψη Εγκλήματος» στο Σπινέλλη Καλλιόπη Δ., Κουράκης Νέστωρ Ε. & Κρανιδιώτη Μαρία Π.(Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.

Χάιδου Α., *Ποινολογία-Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018.

Χάιδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία, αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.

Χατζηθεοδώρου Γ.Σ., *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε περιόδους κρίσης, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστωρα Κουράκη*, Α' Τόμος, Επιμέλεια Γασπαρινάτου Μ., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016.

2. Αλλοδαπή

Beccaria C., *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*, Μετάφραση – Επιμέλεια Ακριβοπούλου Χ., Σίμογλου Α., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2009.

Chandler Fiona, *Εγκυκλοπαίδεια του Αρχαίου Κόσμου*, Μετάφραση Σακκά-Νικολακοπούλου Ναννίνα, Εκδόσεις Άγκυρα, Αθήνα, 2002.

E.M Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2006.

Emile Durkheim, *Δυο νόμοι για την ποινική εξέλιξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005.

François-Xavier Merrien, *Αντιμέτωποι με τη φτώχεια. Η δύση και οι φτωχοί χθες και σήμερα*, Μετάφραση Κορασιδίου Μ., Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα, 1996.

Jean-Jacques Rousseau, *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο, ή οι αρχές πολιτικού δικαίου*, Επιμέλεια Γρηγοροπούλου Β., Μετάφραση Γρηγοροπούλου Β., Σταϊνχάουερ Α., Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, 2004.

MacDowell D.M., *Το δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, Εκδόσεις Παπαδήμα, ΣΤ' Έκδοση, Αθήνα, 2015.

MacDowell D.M., *Σπαρτιατικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαδήμα, Δ' έκδοση, Αθήνα, 2005.

Michel Foucault, *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Εκδόσεις Κέδρος – Ράππα, Αθήνα, 1989.

Mireille Delmas-Marty, *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Μετάφραση Ζαραφωνίτου Χ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.

Montesquieu, *Το Πνεύμα των Νόμων*, Επιμέλεια Κ. Μετρινού, Μετάφραση Γρ. Λιονή, Εκδόσεις Αναγνωστίδη, Αθήνα, 1970.

3. Ιστότοποι

https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://www.refworld.org/cgi-](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2)

[bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-7/)

[Politevma/Syntagma/article-7/](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-7/)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-26/)

[Politevma/Syntagma/article-26/](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-26/)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-95/)

[Politevma/Syntagma/article-95/](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-95/)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ew-maximizeMS-](https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ew-maximizeMS-el.do?member=1)

[el.do?member=1](https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ew-maximizeMS-el.do?member=1)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://e-justice.europa.eu/11/EL/case_law

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEve](https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E)

[nts/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E](https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://www.refworld.org/cgi-](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52)

[bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.theweek.co.uk/62723/where-is-adultery-is-still-illegal>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://web.archive.org/web/20131219013548/http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12672&LangID=E>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiosune/n-1272-1982.html>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20110513STO19333/17-may-international-day-against-homophobia>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://unric.org/el/οικουμενικη-διακηρυξη-για-τα-ανθρωπι-2/>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-dedomena-prosopikou-kharaktera/n-2472-1997.html>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodikes-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.coe.int/el/web/about-us/achievements>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20190212STO25910/death-penalty-in-europe-and-the-rest-of-the-world-key-facts>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23247/ekthesi-tis-diethnoys-amnistias-gia-ti-thanatiki-poini-se-olo-ton-kosmo>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20190212STO25910/death-penalty-in-europe-and-the-rest-of-the-world-key-facts>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-7/>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/03/Σχέδιο_Κώδικα_Ποινικής_Δικονομίας.pdf

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?BELGIUM&member=1

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?ITALY&member=1

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence-76-pt-el.do?member=1

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?SWEDEN&member=1

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

[https://e-](https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?NETHERLANDS&member=1)

[justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?NETHERLANDS&member=1](https://e-justice.europa.eu/76/EL/taking_of_evidence?NETHERLANDS&member=1)

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

https://www.uscourts.gov/sites/default/files/federal_rules_of_civil_procedure_-_december_2020_0.pdf

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/Κώδικας-Οργανισμού-Δικαστηρίων.pdf>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.dsa.gr/e-διαβούλευση/άρθρο-408-όρκιση-μάρτυρα-τύπος-όρκου>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469d2a2>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu/guaranteeing-the-right-to-asylum>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.lepetitjuriste.fr/the-deferred-prosecution-agreement-a-new-way-of-dealing-with-corporate-crime-in-the-uk/>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.sfo.gov.uk/publications/guidance-policy-and-protocols/guidance-for-corporates/deferred-prosecution-agreements/>

(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20191121IPR67113/istanbul-convention-all-member-states-must-ratify-it-without-delay-say-meps>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/agenda/briefing/2021-11-22/9/sumvasi-tis-konstantinoupolis-to-ek-suzita-tin-katastasi-tis-epikurosis-tis>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/07/turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention-rallies-the-fight-for-womens-rights-across-the-world-2/>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/n-3500-2006.html>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://jenny.gr/real-life/who/353437/malala-yousafzai-koritsi-poy-pyrobolithike-epeidi-ithele-na-paei-sholeio>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)

<https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/48-tekmirio-athootitas-kai-dikaiomata-tis-yperaspisis>
(Ανάκτηση Μάιος 2022)